

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΜΑΚΡΗ

ΦΟΥΡΚΑ

ΤΟ ΜΑΓΕΥΤΙΚΟ ΧΩΡΙΟ
ΤΗΣ ΙΝΝΔΟΥ

ΕΒΔΟΜΗ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ --Η ΦΟΥΡΚΑ,,
ΤΩΝ ΕΝ Η.Π.Α. ΦΟΥΡΚΙΩΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1978

Επιχειρηματική προσφορά
στον Δημόσια Βιβλιοθήκη

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΜΑΚΡΗ Κόνιτσας

[Handwritten signature]

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΦΟΥΡΚΑ

ΤΟ ΜΑΓΕΥΤΙΚΟ ΧΩΡΙΟ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Μερική άποψη της Φούρκας. Στο βάθος ο Προφήτης Ήλιος
A partial view of Fourka. The Prophet Elias hill at the background

ΕΚΔΟΣΗ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ "Η ΦΟΥΡΚΑ",
ΤΩΝ ΕΝ Η.Π.Α. ΦΟΥΡΚΙΩΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1977

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ Δ. 21319
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 5-5-83
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜΟΣ 949.53 ΝΑΕ

κωδ. εγγ. #011

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ὁφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπισημάνω πὼς ὑπῆρξε μεγάλη ἀτυχία τὸ γεγονός, ὅτι γιὰ τὴ Φούρκα δὲν ἔχει γραφτεῖ τίποτε ἀξιόλογο, πὺ νὰ τὴν κάνει εὐρύτερα γνωστὴ. Τὸ ὅτι δὲν ἐπιδείχτηκε τ' ἀνάλογον ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ, εἶχε σα συνέπεια νὰ καθοῦν, ὀριστικὰ πλέον, πολλὰ κι ὁπωσδήποτε πολὺτιμα στοιχεῖα τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Υπάρχει βέβαια ἡ τμητικὴ ἐξαίρεση τοῦ Γεωργίου Γιοιούμη πὺ περιέσωσεν ὅ,τι μπόρεσεν, ἐκδίδοντας τὸ 1933 τὸ βιβλίον «Ἱστορία τοῦ χωρίου Φούρκας τῆς Ἠλείου». Ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴν τούτην ὅμως διασώθηκαν ἐλάχιστα ἀντίτυπα, κα αὐτὰ ἔχουν γίνεῖ δυσσεύρετα.

Ἄλλὰ, περιῆλθαν στὴν ἀντίληψή μου ἀρκετὰ στοιχεῖα πὺ ὁ Γ. Γιοιούμης δὲν εἶχεν ὑπόψη, κα σημειώθηκαν στὴν Φούρκα σημαντικὰ γεγονότα πὺ διαδραματίστηκαν μετὰ τὸ 1933, πὺ ἀπαιτοῦσαν τὴν ἀναθεώρησιν καὶ τὴ συμπλήρωσιν τῆς ἱστορίας ἐκείνης, με βάση τὰ νεότερα δεδομένα. Ἀνεξάρτητα πάντως ἀπ' αὐτό, ἡ προσφορὰ τοῦ Γ. Γιοιούμη ἦταν πράγματι οὐσιαστικὴ.

Ἔτσι, ἔκρινα σὰν ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη τῆς συγγραφῆς τοῦ παρόντος ἔργου ἀποβλέποντας, ἀφ' ἐνὸς μὲν, στὸ νὰ γνωρίσουν οἱ Φούρκιωτες καλύτερα τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας τους καί, ἀφ' ἑτέρου, ν' ἀποκτήσει ἡ Φούρκα, στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινόν, τὴν ἀκτινοβολία πὺ τῆς πρέπει.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ κάμει εὐκόλα τὴ διαπίστωση πὺς λείπει ἀπὸ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἡ λαογραφικὴ ἀποψη τῆς Φούρκας. Εἶναι ἓνας τομέας πολὺ πλούσιος κι ἐντελῶς ἀνεκμετάλλευτος ὡς τώρα πὺ, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερην ἐκδοσὴ. Ἄς ἐλπίσουμε πὺς θὰ φωτιστεῖ κάποτε κι αὐτὴ ἡ πλευρὰ τῆς Φούρκας.

Τελειώνοντας, ὀφείλω νὰ ὀμολογήσω πὺς στὴ συγγραφὴν

αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μὲ παρότρυνεν ὁ ἐκλεκτὸς κι ἄξιος Φουρκιώ-
της κ. Νικόλαος Γ. Μαρανῆς, ἐγκαταστημένος στὴν Ἀμερικὴ.
Τὸν εὐχαριστῶ θερμότατα κι ἀπὸ τὴ θέση τούτη.

Ἰδιαίτερος τίτλος τιμῆς ἀνήκει ὁπωσδήποτε στὴν Φιλεκπαι-
δευτικὴ Ἀδελφότητα «Ἡ Φούρκα» τῶν ἐν ΗΠΑ Φουρκιωτῶν ποῦ
ἀνέλαβε, μὲ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μελῶν της,
τὴν ἔκδοση τούτου τοῦ βιβλίου μὲ δαπάνες της. Προσθέτουν ἔτσι
οἱ ὁμογενεῖς τῆς Ἀμερικῆς μιὰν ἐπὶ πλέον, πολὺ οὐσιαστικὴ προσ-
φορὰ πρὸς τὴ γενέτειρά τους.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Διδάσκαλος

Κοζάνη, Ὀκτώβριος 1977

Διεύθυνση τοῦ συγγραφέα:

ὁδὸς Ζαλόγγου ἀριθ. 8

Κοζάνη

Τηλ. (0461) 26-553

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

Ι.— ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεωγραφικὰ ἡ Φούρκα ἀνήκει στὸ διαμέρισμα τῆς Ἠλείρου. Ὑπάρχει ἀπὸ διοικητικὴν ἄποψη, στὴν ἐπαρχία Κονίτισης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Συνορεύει βόρεια μὲ τὴ Δροσοπηγὴ (Κάντσικο), βορειοανατολικά μὲ τὴ Ζούζουλη καὶ τὸ Ἐπαχώρι, νοτιοδυτικὰ μὲ τὴν Ἀγία Παρασκευὴ (Κεράσοβο) καὶ νοτιοανατολικά μὲ τὴ Σαμαρίνα. Μὲ δυὸ λόγια, εἶναι ἐντεταγμένη στὸ νοτιὸ Ἰωαννίνων καὶ γειτονεῦει μὲ τοὺς νομοὺς Γρεβενῶν καὶ Καστοριάς. Εἶναι ἡ φυσικὴ γέφυρα ποὺ ἐνώνει τὴν Ἠπειρο μὲ τὴ Μακεδονία καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἰδιαίτερα.

Μία ἀπὸ τὶς πολλὰς βούσες τοῦ χωριοῦ, ἡ «Ξάνθα».
One of the many faucets of the village. Its name is «Xantha».

Καθὼς πολὺ σωστὰ παρατηρήθηκε, τὸ ἱστορικὸ τοῦτο χωριὸ εἶναι κτισμένον στὸ «μπαλκόνι» τῆς Πίνδου,¹ στὰ βόρεια τοῦ θεόρατου καὶ πάντα χιονισμένου Σμόλικα (ὕψ. 2.637 μ.). Εἶναι πολὺ εὔστοχη κι ἐπιγραμματικὴ ἡ περιγραφὴ τῆς τοποθεσίας τῆς Φούρκας ἀπὸ τὸ γνωστὸ λογοτέχνη κι Ἀκαδημαϊκὸ Ἄγγελο Τερζάκη:

«Τὸ χωριὸ ἡ Φούρκα μὲ τίς φολιδωτὲς σκεπὲς τῆς ἀπὸ σταχτιὰ πλάκα τοῦ βουνοῦ, βρίσκεται συμμαζεμένη στὸ ἐσωτερικὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ τριγώνου (Κούτσουρο — Ταμπούρι — Βούζιο), σὰ μέσα σὲ ἀνοιχτὴ παλάμη. Τὴν ἐπιτηροῦν ἀπὸ βορειοδυτικὰ τὸ φοβερὸ Ταμπούρι κι ὁ δικὸς τῆς ὁ Προφήτης Ἥλιας. Ὀλόγυρα, ὅσο πὺ φτάνει τὸ μάτι, κυματίζουν φεύγοντας ὡς τὰ οὐρανοθέμελα βουνὰ καὶ βουνά».²

Πράγματι, ὁ τεράστιος σ' ἔκταση καὶ σὲ βάθος ἀνοιχτὸς ὀρίζοντας πὺ περιβάλλει τὸ χωριὸ, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πλεονεκτήματα πὺ χάρισαν στὴ Φούρκα κυριολεκτικὰ ἀπερίγραπτην, ἀσύγκριτη μ' ἄλλα χωριά, κι ἀκαταμάχητη φυσικὴν ὀμορφιά.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ ἐδαφικὴ εὐρύτητα ἐκεῖνο πὺ δίνει ἀπαράμιλλη χάρη στὴ Φούρκα. Διαθέτει κι ἄλλα φυσικὰ προσόντα. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ ὑψόμετρό τῆς. Τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο κτίστηκε τὸ χωριὸ κυμαίνεται ὑψομετρικὰ ἀπὸ 1360 ("Ἀτλας Δημητράκου κ.λ.π.), μέχρι 1450 μέτρα. Εἶναι ἀναμφισβήτητα ἓνα πάρα πολὺ ἐντυπωσιακὸ ὑψόμετρο.

Ἐκεῖνο πὺ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐξάρουμε ἰδιαίτερα, εἶναι τὸ πράσινο. Σὲ τοῦτο τὸν τόπον, ὅπου τὰ κάθε λογιῆς ἡμέρα κι ἄγρια ζῶα τοῦ δάσους συντροφεύουν τοὺς ἀνθρώπους, σκόρπισεν ὁ Θεὸς μὰ μεγάλη γενναιοδωρία πληθωρικὸ πράσινο. Δὲν ξέρουμε ἂν στυγροὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας καὶ παλιότερα ὑπῆρχαν ἐδῶ δάση, εἶναι ὅμως σίγουρο πὺς ἔλειπε τὸ σημερινὸ πράσινο ἀπὸ τὸν περασμένον αἰῶνα ὡς τὸ 1930 περ. Μέχρι τότε ὀλόκληρη σχεδὸν ἡ ἔκταση τῆς Φούρκας ἀποτελούμενη ἀπὸ 32 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἦταν χωράφια καὶ βοσκοτόπια. Κατάλοιπα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶναι οἱ ἄφθονοι ἀχυρῶνες καὶ τὰ πολλὰ παλιὰ γραφικὰ πλακόστρωτα ἀλώνια, πὺ περιῆλθαν σὲ πλήρη ἀχρηστία πλέον.

Τὸ πράσινο πὺ ὑπάρχει σήμερα καλύπτει τὸ 80% τουλάχιστο τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τοῦ χωριοῦ, δηλαδὴ πάνω ἀπὸ 25 τετρα-

γωνικά χιλιόμετρα. Πρόκειται λοιπόν για δάση απέραντα πού, αναπτυσσόμενα όλοένα, περικύκλωσαν ήδη τὸ χωριὸ σ' ἐλάχιστην ἀπόσταση, κι ἀπειλοῦν νὰ κυριεύσουν ἀκόμη καὶ τὰ σπίτια καὶ τὶς σκεπές (ἐπάνω στὴ στέγη τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας φύτρωσεν ἤδη πρὸ ἐτῶν ἕνα πλατάνι κι ἀναπτύσσεται κανονικά). Βλέπει κανεὶς δέντρα πανύψηλα καὶ λυγρόκορμα πού σὰ σπαθιά κεντρίζουν τὰ σύννεφα, ὅταν τοῦτα κατεβαίνουν συχνὰ καὶ σφικταγκαλιάζουν τὰ δάση, δημιουργώντας ἕνα ἐξαιρετικὸ θέαμα. Κι εἶναι τὰ δάση τοῦτα σὲ πολλές μεριές τόσο πυκνά, ὥστε νὰ γίνονται ἀπροσπέλαστα ὄχι μονάχα σι' ἀνθρώπινο πόδι, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου.

Οἱ πυκνότετες κι ἀτέλειωτες αὐτὲς δασικὲς ἐκτάσεις περιέχουν μεγάλη ποικιλία δένδρων. Ὁξυές, πεῦκα, ἔλατα, πλατάνια, κέδρα, βελανιδιές κι ἕνα σωρὸ ἄλλα εἶδη κάρνουν τὴν παρουσία τους ἔντονη, τὸ καθένα μὲ τὴ δική του, τὴν ἰδιόμορφη ἀπόχρωση τοῦ πράσινου.

Παλιὸ Φουρκιώτικο ἀρχοντικό.

An old Fourka mansion.

Σ' αὐτὰ ἄς προστεθοῦν καὶ τὰ κρυστάλλινα νερὰ τοῦ δάσους. Νερὰ πόσιμα, ὀλοκάθαρα καὶ στὴν κυριολεξία παγωμένα, πού ἡ νοσταλγία τῶν ἀποδήμων Φουρκιωτῶν συγκέντρωσε σ' ἀναρίθμητες ὠραῖες βρύσες, ἀφιερωμένες σὲ κάποια μνήμη.

Ὅλα τοῦτα συνθέτουν μιὰν εἰκόνα τῆς φύσεως τέλεια, πού μόνο μ' ἀλπικὸ τοπίο θὰ μπορούσε νὰ παραβληθεῖ.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ Φούρκα ὑπῆρξε στὰ παλιότερα χρόνια πολὺ πλούσιο καὶ δακτυλοδεικτούμενο κεφαλοχώρι, καθὼς μαρτυρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερα.³ Στὶς μέρες μας ἡ παλιά της ἀκμὴ καθρεφτίζεται στὰ λίγα ἀρχοντικά πού σώζονται ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα (τὸ ἔδαφος τῆς Φούρκας δὲν εἶναι καθόλου σταθερό, γι' αὐτὸ καὶ δὲν παρατηρεῖται μακροβιότητα στὰ οἰκήματα). Ἐντυπωσιάζουν σ' αὐτὰ ἡ ἐπιβλητικὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ἡ ὠραία ἀρχιτεκτονικὴ γραμμὴ μὲ τὶς τοξωτὲς καὶ θολωτὲς κατασκευές, ἑναρμονισμένη πλήρως μὲ τὸ περιβάλλον, ἡ ἐσωτερικὴ ἄνεση σ' ὅλους τοὺς χώρους, ἡ διακοσμητικὴ τοῦ ὕψους κι' οἱ ἄλλες διαστάσεις τῶν οἰκοδομῶν κ.λ.π. Τὰ παλιὰ ἀρχοντικά ἦταν πολὺ μεγάλα γιὰ τὴν ἐποχὴ τους καὶ κτίζονταν μὲ δύο, τρεῖς, ἀκόμη καὶ τέσσερις ὀρόφους (ὅπως ἡ περίφημη «Κούλια», τὸ σπίτι τῶν Γιτσαίων πού κατεδαφίστηκε τὸ 1976 ἐπειδὴ ἦταν ἐτοιμόρροπη).

Γιὰ τὸν παλιότερο πληθυσμὸ τῆς Φούρκας δὲν ὑπάρχουν στατιστικὰ δεδομένα. Εἶναι ἐν τούτοις σίγουρο πὼς τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας τὸ χωριὸ ἀριθμοῦσε πολὺ περισσότερες ἀπὸ 600 οἰκογένειες. Ἀποδεικνύει ἡ ἐπίσημη ἀπογραφὴ τοῦ 1928 ὅποτε βρίσκουμε στὴ Φούρκα 444 κατοίκους,⁴ μολονότι εἶχε προηγηθεῖ ἡ μεγάλη ἐκτάσεως διασπορὰ τῶν κατοίκων της, ὅπως θὰ ποῦμε στὴ συνέχεια.

Στὰ μεταγενέστερα χρόνια ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ φθίνει συνεχῶς ἐξ αἰτίας, ἀφ' ἑνὸς τῆς μεταναστεύσεως τῶν Φουρκιωτῶν στὸ ἐξωτερικὸ (κυρίως στὶς Η.Π.Α.), ἀφ' ἑτέρου δέ, τῆς ἐκκαταστάσεως πολλῶν οἰκογενειῶν σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας, πού ἐξασφάλιζαν εὐμενέστερες οἰκονομικὲς συνθῆκες καὶ προοπτικὲς. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τοῦ πληθυσμοῦ στὶς τρεῖς τελευταῖες ἀπογραφὲς παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς:

Ἀπογραφὴ 1951, κάτοικοι 214

Ἀπογραφή 1961, κάτοικοι 178

Ἀπογραφή 1971, κάτοικοι 93

Οἱ ἀσχολίες τῶν κατοίκων ἦσαν, σὰ παλιότερα χρόνια, ἡ γεωργία κι ἡ κτηνοτροφία. Ἡ πρώτη ἔσβησε σὲς μέρες μας σχεδὸν καθ' ὄλοκληρίαν· τὸ 1961 ἀπὸ τὰ 32 τετρ. χιλιόμετρα καλλιεργοῦνταν μόλις τὸ 0,6 τετρ. χιλ. πὺ κατόπιν μειώθηκε κατὰ πολὺ. Ἡ κτηνοτροφία, τὸν περασμένο μόλις αἰῶνα, ἦταν ἀνθηρότατη κι ἀριθμοῦσε πολὺ περισσότερα τῶν 20.000 αἰγοπρόβατα (τὸ τσελιγκάτο τοῦ Γίτσιου μόνον εἶχε 12.000). Ὁ ἀριθμὸς τους κατέβηκε σήμερα σὲς 5000 περίπου. Τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦνται σ' ἄριστο ποιοτικὸ ἐπίπεδο.

Ἡ Φούρκα κατοικεῖται καὶ τὸ χειμῶνα. Ἀλλὰ ὁ κτηνοτροφικὸς χαρακτήρας τοῦ χωριοῦ ἀναγκάζει ὀρισμένες οἰκογένειες νὰ φεύγουν κάθε φθινόπωρο, κατευθυνόμενες σὰ χειμαδιὰ τῆς Θεσσαλίας. Ὅταν τὴν ἀνοιξὴν ἐπιστρέφουν, ἡ κίνηση παρουσιάζεται σὲ τὸ χωριὸ ζωηρότερη.

Τὸ καλοκαίρι ὅμως, κυρίως τὸν Αὐγούστο, πυκνώνονται κατὰ πολὺ οἱ τάξεις τῶν Φουρκιωτῶν πὺ ἔρχονται σὲ τὴν πατρίδα τους σὰν προσωρινοὶ ἐπισκέπτες, εἴτε γιὰ νὰ κάμουν τὲς διακοπές τους μιὰ κι' ἡ Φούρκα εἶναι πολὺ ἀξιόλογο ὄρεινὸ θέρετρο, εἴτε γιὰ νὰ παραστοῦν σὲ τὸ μεγάλο πανηγύρι, σὲς 15 καὶ 16 Αὐγούστου. Ὅλους τοὺς ὠθεῖ ἐδῶ ἡ βαθύτατη ἀγάπη πρὸς τὴ γενέτειρα. Ὁ Φουρκιώτης, προκειμένου νὰ παραστεῖ σὲ τὸ πανηγύρι τῆς Παναγιᾶς, ὑπερρικᾶ ἀκόμη καὶ τὴν φανταστικὴ ἀπόσταση πὺ χωρίζει τὸ χωριὸ του ἀπὸ τὴν μακρινὴ Ἀμερικὴ. Τὸ πανηγύρι ἀρχίζει οὐσιαστικᾶ σὲς 14 Αὐγούστου ὅποτε καταφτάνουν οἱ ἀπαραίτητες παρέες τῶν λαϊκῶν ὀργάνων σὰ κέντρα τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἀρχίζει ὄλονύκτιο γλέντι μὲ τὰ παραδοσιακὰ ἠπειρωτικὰ τραγούδια. Τὸ ἐπίσημο πανηγύρι ἀρχίζει σὲς 15 Αὐγούστου σὲ τὴν κεντρικὴ πλατεῖα, πὺ τελευταῖα διαμορφώθηκε καὶ στρώθηκε μ' ὠραῖες πλάκες, μὲ δαπάνες τοῦ κ. Νικολάου Γ. Μαρανῆ. Μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησιᾶς οἱ Φουρκιώτες θυμοῦνται πρῶτα ὅσους συμπατριῶτες τους ἔπесαν γιὰ τὴν πατρίδα. Μπροστὰ σὲ τὸ μνημεῖο τῶν πεσόντων πὺ ἔγινε τὸ 1973 ἀπὸ τὸ Σύλλογο τῶν Φουρκιωτῶν Θεσσαλονίκης, τελεῖται ἐπιμνημόσυνη δέηση. Καὶ κατό-

πιν ἀρχίζει ὁ χορός. Οἱ χορευτὲς σχηματίζουν δύο κύκλους, ἕναν μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄντρες κι ἕναν πίσω ἀπὸ τὶς γυναῖκες. Πρῶτος ἀνοίγει τὸ χορὸ ὁ γεροντότερος τοῦ χωριοῦ, ἐνῶ ἐπὶ κεφαλῆς στὸν κύκλο τῶν γυναικῶν βρίσκεται πάντα στενὸ συγγενι-

Ο γεροντότερος τοῦ χωριοῦ ἀνοίγει τὸ χορὸ στὸ πανηγύρι τοῦ 1972.
The oldest man of the village «open the dance» during the fair in 1972

κό τους πρόσωπο (τὸ ἴδιο τηρεῖται καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους χορευτὲς ὅταν ἔρχεται ἡ σειρά τους νὰ χορέψουν πρῶτοι). Ὁ χορὸς συνεχίζεται ὡς τὸ μεσημέρι. Παράλληλα, ἀπ' ὅλο τὸ χωριὸ ἀναδύεται τούτη τὴ μέρα ἡ εὐχάριστη μυρωδιὰ τοῦ ψητοῦ. Κάθε σπίτι ἔχει ἀπὸ τὸ πρωῖ ἔτοιμη τὴ σούβλα μὲ τ' ἄρνι πὺ ψήνεται στὴ γραφικὴ αὐλὴ μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ μαεστρία. Ὁ χορὸς ἐπαναλαμβάνεται στὴν πλατεῖα τ' ἀπόγευμα, μὲ πάνδημη συμμετοχή. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἐνῶ τὰ βράδια τὸ γλέντι μεταφέρεται στὶς ταβέρνες.

Οἱ ξένοι πὺ ἐπισκέπτονται τὴ Φούρκα τοῦτες τὶς μέρες εἶναι λίγοι. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ παραμένει ἄγνωστη στὸ εὐρὸ κοινό, μιὰ καὶ

Σὲ κάθε σπίτι εἶναι ἀπαραίτητο τὸ ψητὸ τῆ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ.
On the «fair day» each home offers the best dish to the visitors.

δὲν εἶχε τὴν τύχη ν' αὐτοδιαφημιστεῖ καὶ νὰ τραβήξει ἔτσι ξένο κόσμο. Ἐλπίζουμε ὅμως πὼς δὲν θὰ βραδύνει νὰ βγεῖ ἡ Φούρκα ἀπὸ τὴν σημερινὴ ἀφάνεια. Σ' αὐτὸ θὰ συντελέσει βέβαια πολὺ ἡ ὑπαρξη ἑνὸς ἀσφαλτοστρωμένου δρόμου, πὸν τώρα λείπει. Πιστεύουμε πὼς ἡ πατρίδα δὲ θ' ἀρνηθεῖ ἓνα δρόμο σ' ἐκείνους πού, καθὼς ἡ ἴδια ὑπογραμμίζει, «ἐπέδειξαν ἡρωϊσμόν μέχρις αὐτοθυσίας» στὸν πόλεμο τοῦ '40.

2.— Η ΚΤΙΣΗ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Πότε κτίστηκε ἡ Φούρκα στὴ σημερινή της θέση; Ἀπόλυτα ἔγκυρη ἀπάντηση σὲ τοῦτο τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δοθεῖ, ἐφ' ὅσον λείπουν γιὰ τὴν ἀνεξιχνίαστην ἐκείνην ἐποχὴν οἱ γραπτὲς μαρτυρίες πὸν θὰ μπορούσαν νὰ τὴ θεμελιώσουν ἱστορικά.

Όρισμένα τοπωνύμια, για τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσουμε στὴ συνέχεια, παρέχουν ὅπωςδήποτε ἐνδείξεις γιὰ τὸ ὅτι ἡ περιοχή κατοικοῦνταν ἢ τουλάχιστον ἦταν γνωστὴ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ. Δὲ γνωρίζουμε ὅμως τίποτε περισσότερο, ὡς τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας. Γιὰ τὴν τελευταία τούτη περίοδο οἱ πληροφορίες μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοση, πὺ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ἐπιβεβαιώνεται κι ἀπὸ γραπτὲς πηγές.

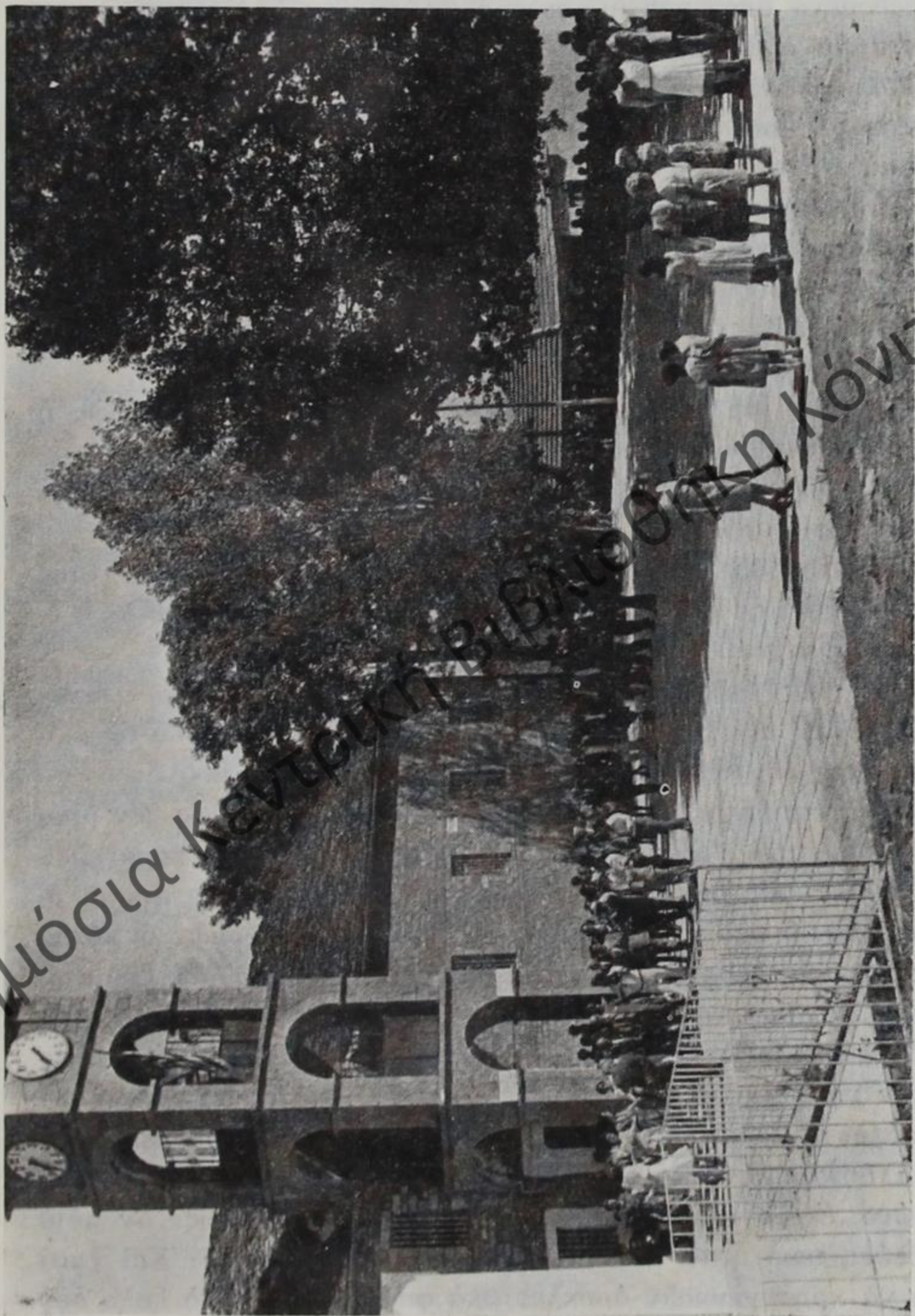
Κατὰ τὴν παράδοση λοιπόν, ὑπῆρχαν στὴν περιοχή τέσσερις οἰκισμοί: τὸ Παλιοχώρι, ἡ Λιάτσικα, τὸ Μάβροβο κι ἡ Φούρκα. Ἀπὸ τοὺς οἰκισμοὺς αὐτοὺς ἀρχαιότερος πρέπει νὰ θεωρηθεῖ τὸ Παλιοχώρι. Τούτη ἡ ὀνομασία, εὐρύτατα διαδομένη σὲ πολλὰ χωριά, εἶναι γνωστὸ πλέον πὺς δὲν ἐκφράζει τ' ὄνομα τοῦ χωριοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς προσδιορίζει τὴν πρώτη κατοικηθεῖσα τοποθεσία.

Πότε ἀκριβῶς καὶ γιὰ ποιὸς λόγους ἐγκαταλείφθηκε τὸ Παλιοχώρι, εἶναι ἄγνωστο. Μιὰ ἐκδοχὴ πὺ θέλει σὰν αἰτία τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ τὴν παρουσία πολλῶν φιδῶν, δὲ φαίνεται πειστικὴ. Εἶναι πολὺ πιὸ λογικὴ ἡ ἄποψη πὺς καταστράφηκεν ἀπὸ τουρκικὴν ἐπιδρομὴ, τὸ 15ον ἴσως αἰῶνα. Πάντως πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰ βέβαιο πὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ Παλιοχωρίου σκόρπισαν οἱ κάτοικοί του πρὸς τρεῖς κατευθύνσεις, ἰδρύοντας τὰ ἰσάριθμα χωριά: τὴ Λιάτσικα, τὸ Μάβροβο καὶ τὴ Φούρκα.

Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πάλι, οἱ οἰκιστὲς τῆς Λιάτσικας καὶ τοῦ Μαβρόβου διέλυσαν, ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, τὰ χωριά τους κι ἐνοήθηκαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Φούρκας.

Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖον ὅμως ἔχουμε μιὰ πολὺ σημαντικὴ γραπτὴ μαρτυρία. Πρόκειται γιὰ τὸν Κώδικα τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Ζάμπορδας — Γρεβενῶν.⁵ Ὁ κώδικας αὐτός, πὺ περιέχει ὀνόματα δωρητῶν κατὰ τόπο καταγωγῆς, ἄρχισε νὰ τηρεῖται τὸ 1534, μὲ τὴ διαφορά πὺς τὸν ἀντέγραψε τὸ 1692 ὁ Γιαννιώτης Ἰωάννης Ζωγράφος. Ἡ τήρησή του συνεχίστηκε καὶ στὰ μεταγενέστερα χρόνια.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀνομάτων, ὁ Ζωγράφος μεταφέρει ἀπὸ τὸν παλιὸ κώδικα τέσσερα ὀνόματα κατοίκων τῆς Φούρκας, τὴν ὁποία μνημονεύει χωριστά, ἐντάσσοντάς τὴν στὴν «ἐπαρχία τοῦ Βελᾶς» μαζὶ μ' ἄλλα 16 χωριά. Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ὅμως ἔγκειται

Ἡ κεντρικὴ πλατεία σὲ ῥοα πανηγυριοῦ, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1977
The main square during a fair (August 1977).

στό ότι σημειώνονται στον κώδικα και τὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης, ἀλλὰ καὶ ἡ Λιάτσικα μ' ἓνα ὄνομα. Τοῦτα τ' ἀναμφισβήτητα δεδομένα ἀποδεικνύουν πὼς ἡ Φούρκα κι ἡ Λιάτσικα κατοικοῦνται ὅπωςδήποτε τὸν 16ον αἰώνα. Τὸ ὅτι τὸ Μάβροβο δὲν ἀναφέρεται καθόλου στον κώδικα, δὲν ἀποκλείεται νὰ σημαίνει πὼς οἱ κάτοικοί του εἶχαν ἔνωθεῖ νωρίτερα μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Φούρκας.

Ἡ ἐγκατάσταση τῶν κατοίκων τῆς Λιάτσικας στὴ Φούρκα ὑπολογίζουμε πὼς συντελέστηκε τὸν 17ον αἰώνα. Μὲ τούτη τὴν ἄποψη συμφωνεῖ καὶ τὸ γεγονός πὼς μετὰ τὸ ἔτος 1692, ἐνῶ ἡ Φούρκα ἀναφέρεται στον κώδικα μὲ 8 ὀνόματα, γιὰ τὴ Λιάτσικα δὲ γίνεται καθόλου λόγος.

Ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἱστορικὴ ὑπόσταση τῆς Φούρκας ἀνάγεται σὲ χρόνους προγενέστερους τοῦ 16ου αἰώνα, χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν ἀκριβῆ χρονολογικὴ τῆς ἀφετηρία.

Παρατηροῦμε ὅμως πὼς τ' ὄνομα τοῦ χωριοῦ παραμένει ἀπὸ τότε τὸ ἴδιο. Καὶ γεννιέται ἀμέσως ἡ ἀπορία: ποῦ ὀφείλεται ἡ ὀνομασία «Φούρκα»;

Ὡς πρὸς τοῦτο διατυπώθηκαν κατὰ καιροὺς διάφορες ἐκδοχές. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ὑποστηρίζει πὼς τ' ὄνομα δόθηκε ἀπὸ τὶς διασταυρώσεις τῶν δρόμων πρὸς τὰ γειτονικὰ χωριά, ποὺ ἔχουν τὸ σχῆμα τῆς φούρκας. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι φανερό πὼς δὲν μπορεῖ νὰ συζητηθεῖ σοβαρά, γιὰτὶ ἀπλούστατα αὐτὸ δὲν παρατηρεῖται μονάχα στὶς διασταυρώσεις τῆς Φούρκας. Δεύτερη ἄποψη ἀποδίδει τὴν ὀνομασία στὸ ὅτι σὲ περιπτώσεις ἐπιδρομῶν οἱ κάτοικοι χρησιμοποιοῦσαν σὰν ὅπλα ἄμυνας φουρκές, δηλαδὴ ξύλα διχαλωτά. Κι ἡ ἄποψη αὕτη ἀπορρίπτεται ἀσυζητητί. Μιὰ τρίτη γνώμη ἀναφέρει πὼς ἡ ὀνομασία ὀφείλεται στὸ ὅτι παλιότερα στήνονταν κατὰ μῆκος τῶν δρόμων φουρκές, γιὰ νὰ μὴ χάνουν οἱ ὁδοιπόροι τὸν προσανατολισμό τους, τόσο κατὰ τὸ φθινόπωρο, ὅποτε καλύπτεται ἡ περιοχὴ ἀπὸ πυκνὴν ὁμίχλην, ὅσο καὶ κατὰ τὸ χειμῶνα, ὅποτε τὸ χιόνι ἀφθονεῖ. Διερωτώμαστε ὅμως: ἂν αὐτὸ ἀληθεύει, ποῖο ἦταν τὸ παλιότερο ὄνομα τοῦ χωριοῦ; Καὶ γιὰτὶ τάχα νὰ χρησιμοποιοῦν ἀποκλειστικὰ φουρκές; τ' ἀπλὰ ξύλα δὲν

παρεΐχαν τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς ἐξυπηρέτηση; Ἐπομένως, καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ παραδεκτὴ.

Νομίζουμε πὼς προσεγγίζουμε περισσότερο τὴν ἀλήθεια ἀναζητώντας τὴν προέλευση τῆς ὀνομασίας τῆς Φούρκας στὶς δύο ἀκόλουθες ἀπόψεις μας, πὺ γιὰ πρώτη φορὰ διατυπώνονται.

Ἡ λέξη «φούρκα» εἶναι λατινικὴ (FURCA)⁶ καὶ σημαίνει τὸ δίκρανο ξύλο ἢ στήριγμα. Τὸ βεβαιώνει κι ὁ Πλούταρχος γράφοντας στὸν «Κοριολανό»: «ὁ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγμα... τοῦτο Ῥωμαῖοι φούρκαν ὀνομάζουσι». Ῥωμαϊκὰ κατάλοιπα ὅμως σὲ τοπωνύμια ὑπάρχουν στὴ Φούρκα ὅπως θὰ δοῦμε πὺ κάτω. Γιατὶ λοιπὸν καὶ ἡ ὀνομασία «Φούρκα» νὰ μὴν εἶναι κατάλοιπο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης; Εἶναι πολὺ φυσικὸ ἡ ὀνομασία τούτη νὰ ἐρμηνεύει τὴν ἐδαφικὴ διαμόρφωση, γιατί πράγματι οἱ ὄρεινοὶ ὄγκοι «Προφήτης Ἡλίας» καὶ «Ταμπούρι» ἔχουν τὸ σχῆμα τῆς Φούρκας, μέσα στὰ σκέλη τῆς ὁποίας εἶναι κτισμένο τὸ χωριό.

Ἐξαιρετικὰ λογικοφανῆς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ κι ἡ ἐκδοχὴ μας πὼς ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ πάρθηκε ἀπὸ τὸ τούρκικο λεξιλόγιο. Στὴν τούρκικη γλῶσσα ἡ λέξη «φούρκα» σημαίνει τὴ στενὴν ὄρεινὴ διάβαση.⁷ Εἶναι ὅπως γνωστότατο πὼς ἡ ἐδαφικὴ διαμόρφωση σχεδιάζει ἐδῶ τέτοια διάβαση, πὺ χρησιμοποιοῦνταν εὐρύτατα κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας τουλάχιστο.

Ἐγκυρότερες λοιπὸν καὶ περισσότερο ἀνταποκρινόμενες στὴν πραγματικότητα φαίνονται οἱ δύο τοῦτες ἀπόψεις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΜΕΡΟΣ Β'

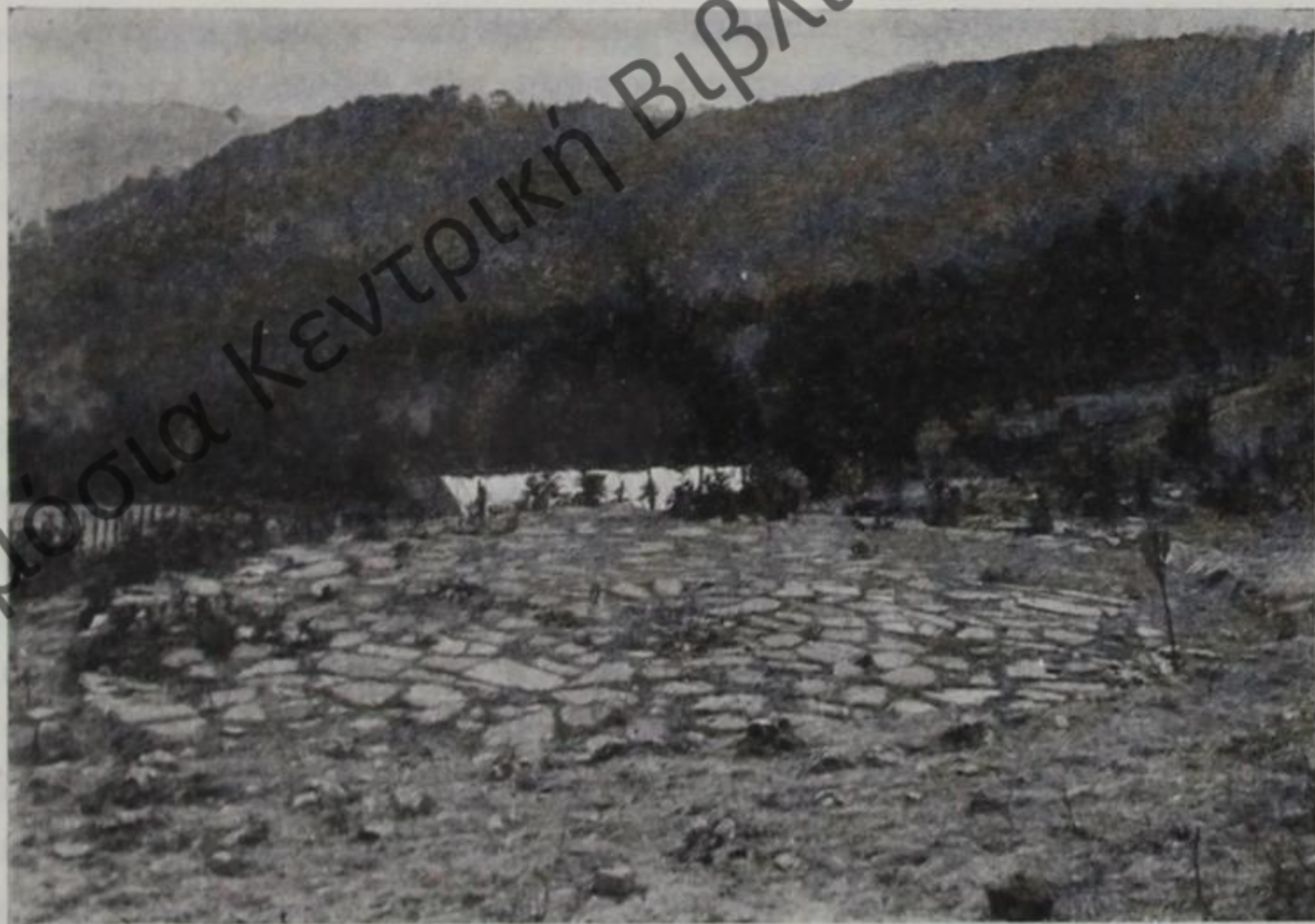
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΟΥΡΚΑΣ

1. ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Οί υπάρχουσες ένδείξεις μᾶς ἀναγκάζουν νὰ σκεφτοῦμε πῶς κατὰ τὴ ρωμαϊκὴν ἐποχὴν διαδραματίζονται στὴν περιοχὴ τῆς Φούρκας κάποια ἱστορικὰ γεγονότα. Τὶς ένδείξεις αὐτὲς μᾶς τὶς δίνουν τὰ τοπωνύμια «Καῖσαρ», «Λούρι», «Καπιλάνος» καὶ «Σιντιλίου».

Ὅπως παρατηροῦμε, πρόκειται γιὰ λέξεις ποὺ ὑποσηλώνουν κύρια ὀνόματα σαφῶς ρωμαϊκῆς προελεύσεως.

Ἡ ὀνομασία «Καῖσαρ» μᾶς ὑποχρεώνει νὰ υποπτευτοῦμε τὴν παρουσία, σὲ τούτη τὴν περιοχὴ, κάποιου Ρωμαίου αὐτοκράτορα,

Ἐνα ἀπὸ τὰ παλιὰ ἀλώνια. Στὸ βάθος ἡ τοποθεσία «Καῖσαρ».
One of the old threshing floors. Site «Ceasar» at the background.

κατὰ τὴν διάρκειαν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Νὰ πρόκειται ἄραγε γιὰ προσωρινὴ στρατοπέδευση τοῦ Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρα κατὰ τὴν ἐκστρατεία του ἐναντίον τοῦ Πομπηίου τὸ 48 π.Χ. ὅποτε συνεπλάκησαν στὸ Δυρράχιο πρῶτα καὶ κατόπιν στὰ Φάρσαλα; Καθόλου ἀπίθανο. Γιατὶ ἡ θέσις «Καῖσαρ» προσφέρει πολλὰ στρατηγικὰ πλεονεκτήματα. Καί, νικημένος καθὼς γύριζεν ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, εἶχε κάθε λόγον νὰ προτιμήσῃ τὴν τοποθεσίαν ταύτην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦταν εὐκόλον νὰ καταναγκάσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ Πομπηίου, ὠθώντας τα, ἂν χρειαζόταν, εἰς τὴν γωνίαν τῆς συμβολῆς τῶν βουνῶν Ταμπούρι — Προφήτης Ἡλίας.

Ἡ ὀνομασία «Κατιλάνος» ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸν Γ. Τσιούμησαν διέλευση ἢ καὶ ἐγκατάστασις Καταλανίων.⁸ Ὁ ἴδιος ἀποδίδει τὴν ὀνομασίαν «Λούρι» εἰς ὄνομα (LURUS) κάποιου στρατηγοῦ τοῦ Καίσαρα.⁹ Τέλος, ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος «Σιντιλίου» μένει ἀκαθόριστος.

Γεννιέται ὅμως ἡ εὐλογητὴ ἀπορία: ποία σχέση ἐχει ἡ περιοχὴ ταύτη μὲ τοὺς Ῥωμαίους; Μὴ ἔχοντας προθεσιν νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸ θέμα, τονίζουμε ἀπλῶς πῶς ἐχει σχέση καὶ μάλιστα μεγάλη, παραπέμποντας γιὰ τὰ περισσότερα εἰς τὴν θαυμάσιαν καὶ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντωνίου Κεραμοπούλου,¹⁰ ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει μὲ ἀδιάσειστα στοιχεῖα τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν Κορσοβλάχων καὶ τὴν προέλευσιν τῆς βλαχικῆς γλώσσας ἀπὸ τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν.¹¹ Κι ἂς μὴ λησμονοῦμε πῶς ἡ Φούρκα ὑπῆρξεν ἀνεκάθεν βλαχοχώρι. Δὲν ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ἐκπληξὴ τὸ ὅτι παρέμειναν τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῦτα τοπωνύμια. Οὔτε, ἐξ ἄλλου, εἶναι τὰ μοναδικά. Εἶπαμε ἤδη πῶς καὶ τὸ ὄνομα «Φούρκα» ἐχει λατινικὴν ρίζαν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ βουνοῦ «Βέργος»: προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸν ῥῆμα VERGO πού θὰ πεῖ παρατηρῶ· καὶ πράγματι ὁ Βέργος ἀποτελεῖ πρῶτης τάξεως παρατηρητήριον. Τὸ ἴδιον ἐπίσης συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ὀνομασίαν τῆς τοποθεσίας «Βίσιανη»: προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸν οὐσιαστικὸν VISIO πού σημαίνει θέαμα. Βίσιανη, δηλαδή, σημαίνει τὸν τόπον πού ἐξασφαλίζει θέαμα. Πραγματικὰ, λόγω αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ιδιότητος, ἡ Βίσιανη ἀπὸ τὰ παλιὰ ἀκόμη χρόνια ἐχει καθιερωθεῖσαν ὡς τόπος ὅπου γίνεται ὁ περίπατος τῶν

Φουρκιωτῶν.

Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖον ὅμως πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε καὶ κάτι ἄλλο: ὁ Γ. Τσιούμης ὑποπεύεται πὼς τὸ τμήμα τῆς ἀρχαίας Ἑγνατίας ὁδοῦ, πὺ συνέδεε τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Μακεδονία πρέπει νὰ περνοῦσεν ἀπὸ τὴ Φούρκα. Ἡ ἄποψη αὐτὴ δὲ μπορεῖ βέβαια ν' ἀποδειχτεῖ. Ἔχουμε ὅμως τὴ μαρτυρία τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶναι γνωστότατο πὼς ὅσοι, τὴν περίοδο ἐκείνη, ταξίδευαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο γιὰ τὴ Μακεδονία κι ἀντίστροφα, χρησιμοποιοῦσαν τὸ δρόμο μέσω Φούρκας. Τ' ὅτι ὁ δρόμος τῆς Φούρκας παρουσίαζε μεγάλη κίνηση, ἀποδεικνύεται κι ἀπὸ τὰ πολλὰ «χάνια» πὺ λειτουργοῦσαν στὸ χωριὸ καὶ σὲ κοντινὴν ἀκτίνα κατὰ μῆκος τοῦ δρόμου. Στὴ λαϊκὴ μνήμη διατηροῦνται ἀκόμη ὀρισμένα ὀνόματα χανιῶν: τὸ παλιόχανο, τὸ κανόπουλο καὶ τὸ χάνι. Τὸ τελευταῖο βρίσκονταν πλάι στὸ ναὸ τοῦ Ἁγ. Θανάση. Ἄλλωστε, ἀκόμη καὶ σήμερα οἱ γέροντες ὀνομάζουν τὴν κάτω πλατεῖα τοῦ χωριοῦ «χάνι».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διάβαση τῆς Φούρκας ὑπῆρχε κι ἡ ὀδικὴ διέξοδος μέσω Λεσκοβικίου κι Ἐρσέκας, ἀλλὰ οἱ ὀδοιπόροι τὴν ἀπόφευγαν γιὰτὶ ἦταν μακρύτερη, προτιμώντας τὸ δρόμο τῆς Φούρκας, ἀπὸ τὸν ὀποῖο κέρδιζαν χρόνο.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ δρόμος, ὁ τόσο σημαντικὸς γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας ἔχουμε κάθε λόγο νὰ νομίζουμε πὼς δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀγνοηθεῖ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Καὶ δὲν ἀγνοήθηκε, καθὼς μαρτυροῦν τ' ἀρχαῖα φρούρια τῆς περιοχῆς, στὰ ὀποῖα ἀναφερόμαστε παρακάτω. Διόλου παράξενον, ἐπομένως, νὰ πέρασαν καὶ νὰ στρατοπέδευσαν ἴσως ἐδῶ ρωμαϊκὰ στρατεύματα. Διαφορετικά, δὲ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἡ προέλευση τῶν τοπωνυμίων πὺ ἀναφέραμε.

2. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Δὲν εἶναι ὅμως μονάχα αὐτὲς οἱ ἐνδείξεις πὺ μᾶς προσανατολίζουν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τὰ παλιότερα χρόνια εἶχαν ἐπισημανθεῖ δυὸ ἀξιόλογες θέσεις: τὸ Καστρί καὶ τὸ Ταμπόρι τοῦ Καράγιωργα.

Ἡ πρώτη θέση βρίσκεται κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης κι ἐλοπεύει τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ τοῦ φυσικοῦ στομίου πὸν διανοίγεται ἐκεῖ. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ὕψωμα μὲ ἰδιαίτερη στρατηγικὴν ἀξία καὶ παρατηρητήριον μὲ ἀπέραντὴν ὄρατότητα, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου κτίστηκε κάστρο, ἀπ' ὅπου κι ἔμεινε ἡ ὀνομασία «Καστρί». Λείψανα τοῦ φρουρίου ἐκείνου ἀποτελοῦν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦβλα καὶ κεραμίδια, στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται κι' ὁ Γ. Τσιούμης δεῖγμα τῆς βυζαντινῆς προφανῶς προελεύσεως τοῦ κάστρου.

«Ταμπούρι τοῦ Καράγιωργα» ὀνομάζεται ἡ ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Βέργου, ὅπου ὁ Τσιούμης εἶδε σημάδια ἀρχαίων ὀχυρωματικῶν κτισμάτων.

Σὲ ποιὰν ἀκριβῶς ἐποχὴ χρονολογοῦνται αὐτὰ τὰ κάστρα, δὲ μπορεῖ νὰ καθοριστεῖ μ' ἀκρίβεια, γιὰ τὸ τοῦτο προϋποθέτει ἀνασκαφικὲς ἐρευνες. Δὲ θὰ πρέπει ὅμως νὰ μᾶς διαφύγει τὸ γεγονός, πὸς τὸ 535 μ.Χ. ὁ Ἰουστινιανὸς «τείχη ἰσχυρότατα ποιησάμενος γνησίᾳ τὴν χώραν εὐδαιμονία ξυνώκισεν». ¹² Τοῦτο δὲ σημαίνει πὸς ἀνάγονται τὰ φρούρια ὑποχρεωτικὰ στὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα, γιὰ τὸ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔχει ἀποδείξει πὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκτίσσε πολλὰ φρούρια ἐπάνω σὲ παλιότερα ἐρείπια. ¹³

Ἐδῶ ὅμως ἀνακύπτει ἓνα ἄλλο ἐρώτημα: ἡ περιοχὴ ὅπου βρίσκεται τὸ Καστρί ἦταν κατοικημένη στὰ βυζαντινὰ χρόνια ἢ ὄχι; Γεγονὸς εἶναι πάντως, πὸς σ' ἐκείνη τὴν τοποθεσίᾳ βρίσκουμε, ἀπὸ τὸν 16ον ὡς τὸν 17ον αἰῶνα, τὸν οἰκισμὸ τῆς Λιάτσικας καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ σχετίζεται ἡ ἰδρυσίς της μὲ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φρουρίου.

Παράλληλα, ὑπάρχει κι ἄλλο ἓνα σημεῖον, ἄξιο νὰ τραβήξει τὴν προσοχή μας: εἶναι τὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης πὸν ὁπωσδήποτε, τουλάχιστο κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς αἰῶνες, λειτουργοῦσε. Καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι: πὸς κτίστηκε Μοναστήρι τόσο κοντὰ σὲ κατοικούμενη περιοχὴ, ἀφοῦ εἶναι δεδομένο πὸς ὑπῆρχε ἐκεῖ ἡ Λιάτσικα; Μήπως ἀρχικὰ, πρὶν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν 16ο αἰῶνα, ὑπῆρχε μόνον ἐκκλησία, πὸν ἐξυπηρετοῦσε τοὺς κατοίκους τῆς Λιάτσικας;

3. ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

α.— Γενικά

Γιὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας δὲν ὑπάρχουν γραπτὰ στοιχεῖα, ἐκτὸς ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν ὑπαρξή της, ποὺ θὰ μᾶς παρείχαν διάφορες ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ Φούρκα.

Τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ὑπογραμμίζει περήφανα πὼς ἀπὸ πολὺ νωρὶς τ' ἀνήμερα βουνὰ ποὺ ξετυλίγονται ὀλόγυρα στὸ χωριό, θεμελιωμένα σὲ μιὰν ἀνισοῦψῃ βάση, δέχτηκαν φιλόξενα πολλὰ ἀπὸ τὰ παλληκάρια κεῖνα τ' ἀνυπότακτα στὸν ὀθωμανὸ δυνάστη.

Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς σταυραητοὺς τῆς Πίνδου διακρίθηκαν καὶ τότε, ἀλλὰ καὶ στὰ μεταγενέστερα χρόνια, πολλοὶ Φουρκιώτες κλέφτες κι ἀρματολοί, ἄγνωστοι. Τὰ μοναδικὰ κατάλοιπα τῆς ἡρωϊκῆς ἐκείνης ἐποχῆς εἶναι οἱ ὀνομασίαι δύο τοποθεσιῶν τοῦ Βέργου: τὸ Ταμπούρι καὶ τὸ Ταμπούρι τοῦ Καράγιωργα, θέσεις κατ' ἐξοχὴν προσφερόμενες γιὰ ἐνοπλιὴ δράση.

Ἡ περιοχὴ τῆς Φούρκας γενικότερα ἦταν τόπος ἰδανικὸς γιὰ τὴ δράση κλεφταρματολικῶν ὀράδων γιὰτὶ τὰ βουνὰ της, ἀσφαλὲς κρησφύγετο, πρόσφεραν δυὸ βασικὰ πλεονεκτήματα: ὀχύρωναν ἀποτελεσματικὰ κι ἐξασφάλιζαν παρατήρηση σ' ἔκταση καὶ σὲ βάθος.

Σύμφωνα μὲ τὴν προφορικὴ παράδοση, μόνιμη ἐγκατάσταση Τούρκων δὲν ἐγίνε σι' ἀπόμερο τοῦτο χωριό. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ εἶχε καταντήσει φοβερὴ μάστιγα γιὰ τὸν ἄμαχο πληθυσμὸ τῆς Φούρκας, ἦσαν οἱ συχνὲς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ κυρίως τῶν Κολωνιατῶν. Οἱ τρομεροὶ ἐκεῖνοι σὲ βαναυσότητα Ἄλβανοὶ ἔρχονταν στὴ Φούρκα τακτικότερα, προερχόμενοι εἴτε ἀπὸ τὴ διαδρομὴ Χιονάδων — Βούρμπιανης — Πυρσόγιαννης — Προφήτη Ἡλία, εἴτε ἀπὸ τὸ Ἐλπαχώρι, κι ἐπιδίδονταν σὲ λεηλασίαι, βιαιότητες καὶ καταστροφές, ποὺ ὄχι σπάνια συνοδεύονταν κι ἀπὸ κτηνώδεις δολοφονίες. Εἶχε γίνε ἡ Φούρκα κάρφος στὰ μάτια τους, μιὰ κι ἦταν πλούσιο κεφαλοχώρι, ὅπου εὔρισκαν ἄφθονη λεία.

Κάτω ἀπὸ τέτοιαις οἰκτρὲς συνθῆκες οἱ κάτοικοι ἔπαιρναν ὅσα

προληπτικὰ μέτρα μποροῦσαν. Σ' ἐπίκαιρα σημεῖα τοποθετοῦσαν νύχτα καὶ μέρα παρατηρητές. Κι ὅταν ἐκεῖνοι ἀντιλαμβάνονταν ὑποπτες κινήσεις, εἰδοποιοῦσαν στὸ χωριό. Οἱ Φουρκιῶτες τότε, ἐγκαταλείποντάς τα ὅλα, γιὰ τὸ σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις προέχει πάντα ἢ σωτηρία τῆς ζωῆς, ἔτρεχαν πρὸς διάφορες κατευθύνσεις: ἄλλοι πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀη-Θανάση, ἄλλοι πρὸς τὰ λιβάδια, ἄλλοι πέρα ἀπὸ τὴ βρύση «σούρλα» κι ἄλλοι κατὰ τὶς χαράδρες τ' Ἀηλιὰ παρέκει ἀπὸ τὴ Βίσιανη.

Παράλληλα, γιὰ λόγους προληπτικούς, φρόντιζαν ἀπὸ νωρίτερα ν' ἀποθηκεύουν ὀρισμένες ποσότητες ἀπὸ τὰ πλέον ἀπαραίτητα τρόφιμα σὲ μέρη πού οἱ ἐπιδρομεῖς δὲν ὑποπεύονταν. Σὰν τέτοιες κρυψάνες χρησιμοποίησαν τὶς φυσικὲς σπηλιὰς τῶν δυὸ μεγάλων βράχων «Πέτρα τοῦ Πετσανιώτη» καὶ «Πέτρα τοῦ Γκάση».

Εἶχαν ἐφεύρει ὅμως κι ἄλλον ἕνα τρόπο ἀνοίγαν στίς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν εὐρύχωρες καὶ βαθιὲς ὀπὲς μέσα στὴ γῆ κι' ἔθαβαν ἐκεῖ μεγάλα πήλινα πιθάρια καὶ τὰ σκέπαζαν μὲ χῶμα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ γέμιζαν μὲ τρόφιμα. Ἦταν κατόρθωναν νὰ διατηρηθοῦν τουλάχιστο γιὰ ἕνα διάστημα στὴ ζωὴ μιὰ πού ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τῶν Κολωνιατῶν, ἐπέστρεφαν στὸ χωριό, εὔρισκαν τὰ σπίτια τους ἔρημα παντελῶς καὶ λεηλατημένα. Κι ὄχι σπάνια μὲ σπαραγμὸν ἀντίκρυζαν τὶς γραφικὲς ἐκεῖνες «φολιδωτὲς σκεπὲς» μεταμορφωμένες σὲ σωροὺς ἐρειπίων πού ἀνέδυσαν καπνό.

Βασανισμένος καὶ μαρτυρικὸς τοῦτος ὁ ὄρεσίβιος λαός, πού κίπτε ἀπὸ μιὰ ἕτεροια σκληρὴ κι ἀνελέητη μοίρα ἦταν γραφίτο νὰ διαλυθεῖ. Μὰ ἡ καρδιά κι ἡ ψυχὴ του πυρακτώθηκαν καθὼς ἐπὶ αἰῶνες γαλθανίζονταν μέσα σ' ἐκείνη τὴν κόλαση τῆς φωτιᾶς. Ὅχι μονάχα ἡ ψυχὴ τῶν ἀντρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν τῆς Φούρκας, πού ἀποδείχτηκε πὼς διατηροῦσαν μέσα τους γενναῖες ἀναλαμπές.

6.— Ἡ διασπορὰ τῶν Φουρκιωτῶν

Ἀναφερθήκαμε ἤδη σὲ μεγάλη διασπορὰ τῶν Φουρκιωτῶν.

”Ας ἐπεκταθοῦμε ὅμως ἐπάνω στὸ σημεῖο τοῦτο.

Ἡ αἰτία ποὺ ἀνάγκασε πολλές οἰκογένειες νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ χωριὸ ἦταν δυὸ τεράστιες πυρπολήσεις τῆς Φούρκας ἀπὸ τοὺς Κολωνιάτες ἐπιδρομεῖς

Ἡ πρώτη πυρπόληση χρονολογεῖται στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰώ-
να.¹⁴ Δὲν ἄφησαν τότε οἱ Κολωνιάτες πέτρα ἐπάνω στὴν πέτρα
ἐξάντλησαν ὅλη τους τὴν ἀγριότητα. Γι’ αὐτὴν ὅμως τὴν ἐπιδρο-
μὴν, εἰδικὰ θὰ κάνουμε λόγο στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

Ἡ δεύτερη πυρπόληση ἔγινεν ὕστερα ἀπὸ ἓνα περίπου αἰώ-
να. Τ’ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ μεγάλη διαρροὴ τῶν κατοίκων. Καὶ στὶς
δύο περιπτώσεις καταβλήθηκαν ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς ἡγετικούς πα-
ράγοντες ὑπεράνθρωπες προσπάθειες ἀνασυστάσεως τοῦ χωριοῦ,
μὲ τὴν ἐπάνοδο τῶν οἰκογενειῶν ποὺ εἶχαν τραπεῖ σὲ φυγὴ. Οἱ
προσπάθειες ἐκεῖνες καρποφόρησαν μόνον ἓν ἄνθρωπο. Ἐτσι, γύ-
ρισαν πίσω τὴν πρώτη φορὰ περὶ τὶς 300 οἰκογένειες, ποὺ ὄλοένα
καὶ λιγότευαν μὲ τὶς συνεχιζόμενες καταστροφές.

Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπον ἡ Φούρκα ξεκληρίστηκε. Ἡ μεγάλη
πλειοψηφία τῶν οἰκογενειῶν τῆς διέρρευσε καθ’ ὁμάδες σὲ διά-
φορες περιοχές. Μιὰ μεγάλη τεταρτὴ ὁμάδα, κάπου 50 οἰκογένειες,
τράβηξε κατὰ τὴ Χαλκιδικὴ καὶ σ’ ἀνάμνηση τῆς καταγωγῆς τους
ὀνόμασαν οἱ φυγάδες ἐκεῖνοι τὸ καινούργιο χωριὸ Φούρκα, ὅπως
ἐξακολουθεῖ νὰ λεγεται μέχρι σήμερα. Ἄλλοι προτίμησαν τὴν
ἀκόμη πρὸ μακρινὴν ἐγκατάσταση κι ἔφτασαν ἔτσι ὡς τὴν Ἰωαν-
νούπολη καὶ τὸ Βουκουρέστι. Ἄρκετοὶ σκόρπισαν στὸ Μωριά. Μιὰν
ἄλλη μεγάλη ὁμάδα βρέθηκε στὴν περιοχή τῆς Φθιώτιδας, στὰ
μέρη τοῦ Δομοκοῦ. Πολλοὶ κατευθύνθηκαν στὰ περίχωρα τῶν
Γρεβενῶν καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καθὼς καὶ τῆς Κόνιτσας καὶ τῶν
Ἰωαννίνων. Ἄλλοι σκόρπισαν κατὰ τὰ Μέγαρα, τὴ Σαλαμίνα κι
ἄλλες περιοχές τῆς Ἀττικῆς κι’ ἄλλοι βρέθηκαν στ’ Ἀμύνταιο
καὶ στὴ Θήβα.

Τέλος, πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς οἰκογενειῶν ἐγκαταστάθηκεν
ἀπὸ τότε μόνιμα στὴν ἐπαρχία Βοῖου τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Ἡ πα-
ράδοση μνημονεύει πὼς ἀπὸ πολὺ παλιὰ πολλές Φουρκιώτικες οἰ-
κογένειες πῆγαν στὴ Σιάτιστα. Ἡ συνοικία «Φούρκα» τῆς Σιά-
τιστας ὀφείλει ἀσφαλῶς τὴν ὀνομασία της σὲ Φουρκιῶτες ποὺ ἐγ-

καταστάθηκαν ἐκεῖ. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα καθόλου νὰ ἔδωσαν οἱ ἴδιοι καὶ τὴν ὀνομασία «Σιάτιστα», ἢ ὁποία ἔχει τὴ ρίζα τῆς στὴ βλάχικη λέξη SIATI (δίψα).

Ἡ ἐγκατάσταση τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν στὴν ἐπαρχία Βοΐου εἶναι κατὰ πολὺ μεταγενέστερη, δηλαδὴ σύγχρονη τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ 17ου καὶ τοῦ 18ου αἰώνα. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν χωρὶο τοῦ Βοΐου πού νὰ μὴ δέχτηκε Φουρκιῶτες.

Ἔτσι, στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 18ου αἰώνα συναντοῦμε στὸν Πεντάλοφο τὸ γιὸ κάποιου Ἰωάννη Φουρκιώτη. Μιὰ ἐνθύμηση γραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο ὑπάρχει σ' ἓνα Μηναιῖο τοῦ ἔτους 1740 τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου:

«Θύμησις. Φόντας ἦταν ὁ παπανανῆας δάσκαλος, ἔτει 1768 αὐτὸν τὸν χρόνον πάηναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ σεφὲρι εἰς τὸν μόνσκοβον καὶ τὸ σιτᾶρι εἶχεν 180 Φούρκουστη γηοάνης γηὸς αὐτουνοῦ».

Ἐνα Φουρκιώτη δάσκαλο, τὸν Κωνσταντῖνο Μπαλῆ, βρίσκουμε τὸ 1851 στὴν Κλεισοῦρα, τὸ βλαχικόρι τοῦτο τῆς Καστοριάς. Ὁ ἴδιος ἔγραψε μιὰν ἐνθύμηση σ' ἓνα Μηναιῖο τοῦ 1823 πού ἀνήκε στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κλεισοῦρας καὶ πού βρσκεται τῶρα στὴν Ἀναρράχην Ἑσσοδαίας. Στὴν ἐνθύμηση αὐτὴν ἀναφέρει ὁ Κωνσταντῖνος τὴ Φούρκα σὰ τόπο καταγωγῆς του:

«Ἔτος 1851 ἀβγοῦστο 5. Ἐτοῦτο τοῦ μενέο εἶναι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου δημητρίου ἐγῶ ο δηδάσκαλος ὁ κῶστης ὁ κοηζῶς τῆς κλησοῦρας γράφο. ἐγῶ ὁ δηδάσκαλος ἡ πατρίδα εἶναι ἀπὸ τῆ φοῦρκα πεδῆ τοῦ σιῆλα μπαλῆ εὐλογημένη χρηστιανῆ καλοτηχοσ ἐκηνοσ οπο κάνη τα καλὰ ἔργα ἀπεχη ἀπὸ τὰ κακᾶ ἐκηνοσ θέλη ἡδῆ τὴν βασηλιὰν τῶν οὔρανῶν καὶ θέλη κερδέσι τῶν παραδισον».

Τοῦτον τὸν δάσκαλο τὸν ἀπαντοῦμε ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο στὸ Διαλεκτὸ Βοΐου, καθὼς διαβάζουμε στὴν παρακάτω ἐνθύμηση, γραμμένη σ' ἓνα Μηναιῖο τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

«ἔτος 1852 Νοεμβρίου 21. Ἐγὼ ο διδάσκαλος ο κονσταντῖνος τῆς κλησοῦρας ὅπου ἤμαν δάσκαλος εἰς χορίον Μόλαση καὶ ἐδιάβαζα τὰ πεδία ἦταν ης κερὸν πότη η Αθινέη εδιοξαν τον Ὅθον βασιλεα ἐπηδὶ ἦταν

ἀβάπτιστος».

Ὁ Κων/νος Μπαλῆς ἦταν ἀδελφὸς τῆς Ἀγόρωσ Ἀθαν. Σαρμανιώτη, γιὰ τὴν ἐγκατεστημένον στὴν Ἀμερικὴ Δημητρίου Σαρμανιώτη.

Ἕνας ἄλλος Φουρκιώτης, συμπτωματικὰ Κωνσταντῖνος καὶ δάσκαλος κι αὐτός, ἐγκαταστημένος τὸ 1881 στὸ Δίλοφο (Λιμπόχοβο) Βοΐου, μᾶς διηγεῖται ὀρισμένα ἱστορικὰ γεγονότα γιὰ τὴ Φούρκα. Εἶναι, γράφει, τόσες οἱ τρομοκρατικὲς ἐνέργειες τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς Φούρκας, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τις ἐξιστορήσει κανεὶς μὲ λεπτομέρεια. Στὸ ἴδιο κείμενο, γραμμένο σ' ἓνα Μηναιό τοῦ 1780 τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Διλόφου, τονίζει τὴ διασπορὰ τῶν κατοίκων τῆς Φούρκας στὰ «περίχωρα τοῦ Βιλαετίου». Ἡ ἐνθύμηση ἔχει ὡς ἐξῆς:

«1881 Μαΐου 19 Λιμπόχοβον. Κωνσταντῖνος διδάσκαλος Φουρκιώτης. Μὲ μέγαν ζῆλον λαμβάνω τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας μου ὅπως ἐκφράσω τὰ τῆς πατρίδος παρελθόντα, μεγάλας ἀνάγκας, φόβους καὶ τρόμους ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ Ἀλβανοὺς τόσους πολλοὺς ὅπου δὲν δύναται κανεὶς νὰ τὰ ἐκφράσῃ καταλεπτῶς. Καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ ἐρχόμενα. Καὶ ἐγὼ ἔνεκα τὰς περιστάσεις ὅπου τὸ ἐμπόριον ἀκίνητον καὶ ἀπεφάσιστα καὶ ἔγινα παιδαγωγῶς εἰς τὸ Λιμπόχοβον δι' ἡσυχίαν μου ὅπου δὲν δύναμαι ἀπὸ τοὺς ληστὰς μήτε εἰς τὴν πατρίδα μου νὰ ὑπάγω· καὶ πρὸ πάντων ἡ πατρίς μου ὑπόφερε περισσότερα βάσανα ὅπου διεσπάρθησαν οἰκογενειακῶς ἔνθεν κᾶκεῖθεν εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Βιλαετίου καθὼς καὶ οἱ γονεῖς μου καὶ τὰ ἀδέλφια μου ἔφυγον καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσα καὶ διήρκεσαν μῆνες 3 ἐκεῖ. Καὶ ἐγὼ γράψας Κωνσταντῖνος ράπτης Φουρκιώτης».

Στὸ χωριὸ τοῦ Βοΐου Νάματα (Πιπλίστα) ἐπίσης, πῆγαν ἀρκετὲς οἰκογένειες. Σὲ παλιὰς εἰκόνες τοῦ χωριοῦ, τοῦ ἔτους 1858,¹⁵ γράφτηκαν τὰ ὀνόματα Ἀναστάσιος Φουρκιώτης καὶ Νικόλαος Ἰωάννου Πιπλιάγκας. Καὶ οἱ δύο τοῦτες οἰκογένειες κατάγονται ἀπὸ τὴ Φούρκα, ἀπ' ὅπου ἔφυγαν ὕστερα ἀπὸ τὴ δεύτερη μεγάλη κα-

ταστροφή τοῦ χωριοῦ, σὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα. Τότε ὁ Ἰωάννης Πιπιλιάγκας ἐγκαταστάθηκεν ἐδῶ μαζί μ' ἄλλους Φουρκιῶτες, δίνοντας σὸ χωριὸ τὴν ὀνομασία «Πιπιλίστα» ἀπὸ τὸ ἐπίθετό του.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχαν ἤδη οἰκογένειες Φουρκιωτῶν στὴν παρακείμενη Βλάστη, ἀπὸ τὴν πρώτη διασπορὰ τοῦ 17ου αἰώνα. Ἀρκετὲς ἄλλες προστέθηκαν ἀργότερα.

Φουρκιώτικη εἶναι καὶ ἡ προέλευση τῆς οἰκογένειας τῆς γνωστῆς καλλιτέχνιδας τοῦ τραγουδιοῦ Δήμητρας Γαλάνη.¹⁶ Κατάλοιπο τοῦ ἐπιθέτου αὐτοῦ εἶναι ἡ τοποθεσία τῆς Φούρκας «Γαλάνη».

Ἐπίσης ἡ πληροφορία πὼς ἀπὸ τὴ Φούρκα κατάγεται κι ἡ πασίγνωστη γιὰ τὴν ἐθνικὴ τῆς δράση οἰκογένεια Δραγούμη, πὺ ἐγκαταστάθηκε σὸ Βογατσικὸ τῆς Καστοριάς.

Ἄλλες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν ἐγκατάσταση Φουρκιωτῶν ἔχουμε ἀπὸ τὴν Ἐράτυραν, ὅπου συναντοῦμε τὴν οἰκογένεια Τσιουλέκα. Γόνος τῆς οἰκογένειας τούτης, ἐγκαταστημένος σὸ Βελιγράδι, ὁ Βλάδιν Γεώργεβιτς, διετέλεσεν ἀπουργός.¹⁷

Ἀπὸ μιὰ πρόχειρη δειγματοληψίαν ἐπισημαίνουμε καὶ τὶς Φουρκιώτικες καταγωγῆς οἰκογένειες Βλάχου σὸν Πελεκάνο, Καρανάσιου σὸ Μεσόλογγο καὶ Μακρῆ σὸ Μελιδόνι, χωριὰ τοῦ Βοῖου.

Ἀπὸ τὴ Φούρκα ἐπίσης ἔλκουν τὴν καταγωγή τους οἱ οἰκογένειες Βλαχοπούλου, Γιαννέκα, Μακρογιάννη, Μακροπούλου, Σαμαρᾶ καὶ Τερζῆ, πὺ διαμένουν σὸ Δρυόβουνο, καθὼς κι ἡ οἰκογένεια Τερζοπούλου, ἐγκαταστημένη σὸ Σκαλοχώρι.

Τὸ ἐπίθετο «Τερζόπουλος» (καὶ τὸ «Τερζῆς», φυσικὰ) προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐξελληνισθεῖσα τούρκικη λέξη «Τερζῆς» πὺ χρησιμοποιοῦνταν σὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ὄχι σὰν ἐπώνυμο, ἀλλὰ σὰν δηλωτικὴ τοῦ ἐπαγγελματία βλαχοράφτη, δηλαδὴ τοῦ ράφτη τῶν ἐλληνικῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν ἀποκλειστικὰ (τοὺς ἄλλους τοὺς ἔλεγαν φραγκοράφτες). Αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα λοιπὸν ἀσκοῦσε κι ὁ Φουρκιώτης ἀρχηγὸς τῆς πολύκλαδης οἰκογένειας Τερζοπούλου τοῦ Σκαλοχωρίου κι ἀπ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς διαμορφώθηκεν ἀργότερα τὸ ἐπώνυμο.

Πρέπει δὲ νὰ λεχτεῖ σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο πὼς ἡ Φούρκα εἶχεν ἀποκτήσει ἐξαιρετικὴ φήμη τὰ χρόνια ἐκεῖνα γιὰ τὴν λεπτὴ κι

ώραία ραπτική της τέχνη. Ἦσαν ἀμέτρητοι οἱ Φουρκιώτες τερζήδες πού, τὸ φθινόπωρο καὶ τὸ χειμῶνα κυρίως, περιόδευαν τὰ χωριά τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, περιζήτητοι παντοῦ. Μὲ τὸ μεγάλο ραφτάδικο ψαλίδι, τὸν πήχyu, τὸ βελόνι καὶ τὴν κλωστή, καὶ μὲ πολλὴν ἐπιμέλεια, τέχνη κι ὑπομονή, ὁ Φουρκιώτης τερζῆς ἔραβε, καθισμένος σταυροπόδι, τὴν κάλα καὶ τὸ γελέκι ἢ κεντοῦσε μὲ χρυσὴ κλωστή τ' ἀντερὶ καὶ τὸ στενὸ τοικέτσι μὲ τὰ χρυσοκεντητὰ λουλούδια, πὺ θὰ ἔσφιγγε τὴ μέση τῆς λυγερόκορμης νύφης. Ἀπὸ τοῦς τα-

Γέροντας τῆς Φούρκας μὲ τὴ γραφικὴ παλιὰ ἐνδυμασία.

An old man in authentic Fourka dressing

πεινοῦς τοῦτους, ἀλλὰ γενναίους ραφτάδες, ἀναδύθηκαν ἀρκετοὶ ἐθνικοὶ ἀγωνιστές, ἀπ' ἐκείνους πὺ τ' ὄνομά τους προξενούσε φόβο καὶ τρόμο στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀλβανούς.

Δημιούργημα τῶν τερζήδων εἶναι ἡ ὡραιότατη τοπικὴ ἐθνικὴ ἐνδυμασία τῆς Φούρκας, πὺ σώζεται ἀκόμη σὲ πολλὰ σπίτια. Οἱ τερζήδες ἐκεῖνοι τῆς διασπορᾶς καθιέρωσαν πρῶτοι τὰ Φουρκιώτικα «ζιπούνια» τῆς γυναικείας φορεσιᾶς στὰ Μέγαρα, καθὼς σημειώνει ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημichάλη¹⁸ κι ἀπ' αὐτοὺς παρέλαβαν στὴν ἴδια περιοχὴ τὴ χρυσοκεντητικὴ τέχνη πὺ, ὅπως διαπιστώνει ὁ Δημ. Ἡλίας,¹⁹ διασώζεται, κάπως παραλλαγμένη, μέχρι σήμερα.

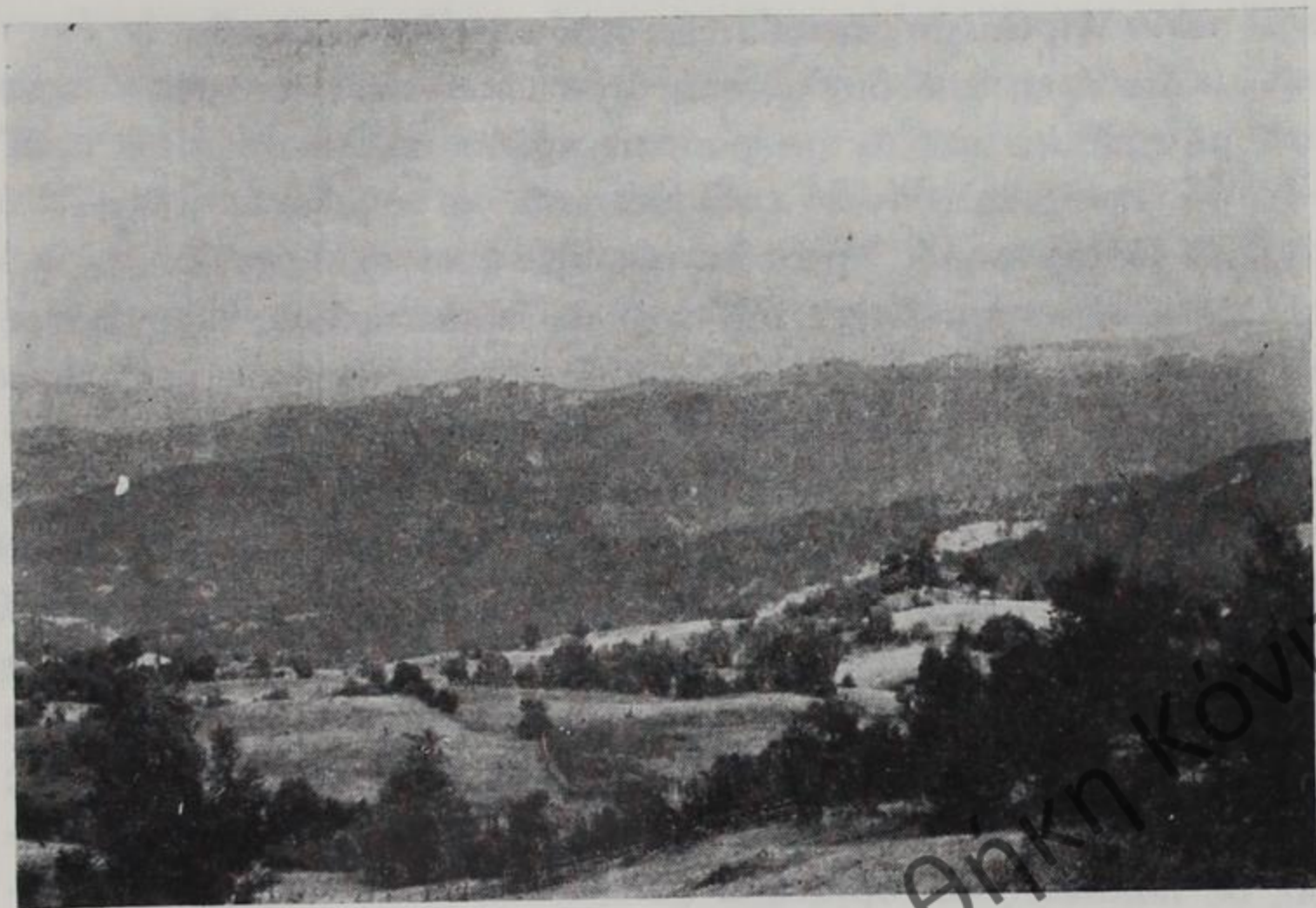
Μιλήσαμε ἤδη σὲ γενικὲς γραμμὲς γιὰ τὴν πρώτη φοβερὴ λεηλασία καὶ πυρπόληση τῆς Φούρκας, πού ἔγινε τὸν 17ον αἰῶνα. Ἄς παρακολουθήσουμε ὅμως μερικὲς λεπτομέρειες ἐκείνης τῆς ἐπιδρομῆς.

Οἱ Κολωνιάτες, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ τῆς καταστροφῆς τοῦ χωριοῦ, ἐνεργώντας ἐντελῶς αὐθαίρετα καὶ δίχως καμὴν αἰτίαν, εἰδοποίησαν κάποτε τοὺς Φουρκιῶτες πὼς μιὰν ὀρισμένην ἡμερομηνίαν ἀπαιτοῦσαν νὰ τοὺς παραδοθεῖ κάποιο χρηματικὸ ποσό. Τὸ ποσό τοῦτο ἦταν βέβαια ὑπέρογκο, θὰ μπορούσαν ἐν τούτοις νὰ συγκεντρωθεῖ εὐκόλα.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὸ τελεσίγραφον ἐκεῖνο, μαζεύτηκαν οἱ πρῶτοι τοῦ χωριοῦ μαζὶ μὲ τοὺς γεροντιότερους καὶ τοὺς ἄλλους ἰσχυροὺς τοπικοὺς παράγοντες, οἱ ἐπιφανέστεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦσαν ὁ Ἐξάρχος καὶ ὁ Σουφλέρης, ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὴν στάση πού θὰ τηροῦσαν. Στὴ συζήτηση πού ἀκολούθησε, πάρθηκεν ὁμόφωνα ἡ ἀπόφασις νὰ μὴν ὑποκύψουν στὸν ἐκβιασμό, ἀλλὰ νὰ προβάλλουν ἔνοπλην ἀντίστασις. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους, ἐν τούτοις, εἶχαν ἀντίθετη γνώμη, ξέροντας καλὰ πὼς δὲν θὰ γλύτωναν ἀπὸ τ' ἀρβανίτικα νύχια, πού τούτῃ τῇ φορᾷ θὰ στρέφονταν ἐναντίον τους μὲ λύσσα.

Τελικὰ ἐπικράτησε βέβαια ἡ ἄποψη τῆς πλειοψηφίας. Ἡ καθορισμένη ἡμερομηνία ἔφτασεν. Ἡ ἐπιδρομὴ ἀναμένονταν ἀπὸ λεπτὸ σὲ λεπτό. Μερικοὶ ἄνδρες εἶχαν καταλάβει ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ παρατηροῦσαν τὴν περιοχὴ. Ἔτσι, ἦρθε κάποτε στὸ χωριὸ ἡ εἴδησις πὼς οἱ Κολωνιάτες πλησίαζαν, ἀκολουθώντας τὸν ἡμιονικὸ δρόμο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἑπταχωρίου. Οἱ γυναῖκες, μὲ τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντες, ἔτρεξαν βιαστικὰ στὰ γνώριμά τους καταφύγια. Κι' οἱ ἐπαγρυπνοῦντες ἄνδρες ἄρπαξαν τὰ ντουφέκια καὶ κατέβηκαν συγκεντρωμένοι σ' ἀρκετὴ ἀπόστασις κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀη-Θανάση.

Ταμπουρώθηκαν πρόχειρα καὶ σὲ λίγο ἡ φωτιὰ ἀναψεν. Ἐμπειροπόλεμοι οἱ Κολωνιάτες, ἔκαμαν κυκλωτικὴ κίνησις. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Φουρκιῶτες πρόφτασαν, ὑποχώρησαν πρὸς τὸ χωριὸ καὶ ἐνώ-

Ἡ περιοχή τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ Βίσιανη.
The Saint Athanasios site as seen from Visiani.

θηκαν μὲ τὶς οἰκογένειές τους. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ ἔμειναν στὶς θέσεις τους, δὲ γλύτωσε κανένας.

Ἔτσι, βρῆκαν οἱ Κολωνιάτες ἀνοιχτὸ τὸ δρόμο γιὰ τὴ Φούρκα. Χολωμένοι ἀπὸ τὴν ἄρνηση καὶ τὴν ἔνοπλην ἀντίσταση, μπῆκαν στὸ χωριὸ κι' ἔκαψαν ὅλα τὰ σπίτια, ὕστερα ἀπ' ἓνα ἄγριο πλιάτσικο.

Σὰν ὑπεύθυνους ἐκείνης τῆς συμφορᾶς οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι, θεώρησαν μέσα στὴν πίκρα καὶ τὸ θρῆνο τους, αὐτοὺς ποὺ πῆραν τὴν ἀπόφαση τῆς ἔνοπλης ἀντιστάσεως. Ἔτσι τουλάχιστο φαίνεται στὸ σχετικὸ δημοτικὸ τραγούδι:

Κύριε μ', μεγαλοδύναμε, μεγάλο τ' ὄνομά σου,
δῶσε ὀργὴ στοὺς γέροντες καὶ στοὺς κοιταμπασῆδες,
κι αὐτὸν τὸ Μῆτρο Ἐξαρχο, αὐτὸν τὸ Σουφουλέρη,
ποὺ χάλασαν ²⁰ τέτοιο χωριό, τέτοιο κεφαλοχώρι.
Κλαῖνε μανούλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.
Καὶ μιὰ νυφούλα ὄμορφη, τοῦ Τσιάπα θυγατέρα,

- σὸν Ἄη-Θανάσ' κατέβαινε, σὸν Ἄη-Θανάση πάει:
 — Διαβάτες ποὺ διαβαίνετε, στρατιῶτες ποὺ περνᾶτε
 μὴν εἶδατε τὸν ἄντρα μου, τὸ πρῶτο παλληκάρι;
 — Ἐμεῖς καὶ σὰν τὸν εἶδαμε, ποῦ νὰ τὸν λογιαστοῦμε;
 — Ἦταν ψηλός, ἦταν λιγνός, ἦταν καγκελλοφρύδης.

Μετὰ τὴν πυρπόληση τοῦ χωριοῦ, πάρα πολλές οἰκογένειες Φουρκιωτῶν τράπηκαν, καθὼς εἶδαμε, πρὸς διάφορες κατευθύνσεις, θρηνώντας τὴν ἀπώλεια τῶν παλληκαριῶν καὶ τὸ χαρὸ τοῦ βιοῦ τους.

Μπροστὰ σὸν κίνδυνο τῆς ὀριστικῆς διαλύσεως τῆς Φούρκας ὁ Μητρος Ἐξάρχος, ποὺ ἀσκοῦσεν ἐπιρροὴ σ' ἀξιωματικούς Τούρκους, κατόρθωσε ν' ἀποσπάσει σουλτανικὸ φερμάνι, ποὺ καλοῦσε τοὺς περιπλανώμενους Φουρκιωτὲς νὰ γυρίσουν πίσω στὸ χωριό τους, μὲ τὴν ὑπόσχεση πὼς κανένας πλέον δὲν θὰ τοὺς ἐνοχλοῦσε. Τὸ πῆρε τὸ φερμάνι τοῦτο ὁ Ἐξάρχος κι ἔτρεξε παντοῦ, σὲ πολιτεῖες καὶ σὲ χωριὰ ποὺ εἶχαν καταφύγει οἱ Φουρκιωτὲς. Μπόρεσεν ἔτσι ν' ἀνασυσταθεῖ ἡ Φούρκα, γιὰτὶ ἀρκετὲς οἰκογένειες, κάπου 300, ἐπανῆλθαν στὴν προγονικὴ κοιτίδα.

δ.— 1805 αἰώνας

Γιὰ τὰ τρία πρῶτα τέταρτα τούτου τοῦ αἰώνα ἱστορικὲς μαρτυρίες δὲν ὑπάρχουν, ἐνῶ οἱ λιγοστὲς πληροφορίες γιὰ τὸ ὑπόλοιπο χρονικὸ διάστημα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνουμε πὼς παρατηρεῖται σὲ τοῦτα τὰ μέρη ἔντονη κλεφταρματολικὴ κίνηση.

Τὴν ἕβδομη καὶ ὄγδοη δεκαετία τοῦ 18ου αἰώνα συναντοῦμε στὴν περιοχὴ τῆς Φούρκας τὸν Ἰσμαήλ Ἀγά, Ἀρβανίτην ἀπὸ τὸ χωριὸ Δάμιζι, ποὺ λόγῳ τῆς καταγωγῆς του εἶναι γνωστὸς καὶ σὰν Ἰσμαήλ Δάμιζης. Ὁ Ἰσμαήλ εἶχε σὲ τοῦτα τὰ μέρη τὴν ιδιότητα τοῦ ὀδοφύλακα (δερβέναγα), ἦταν δὲ τόση ἡ ἀγριότητα κι ἡ βαναυσότητα ποὺ συνόδευαν τὴ συμπεριφορά του πρὸς τοὺς διαβάτες, ὥστε ἡ φήμη του ξαπλώθηκε ταχύτατα σὲ μεγάλη ἐδαφικὴ ἀκτίνα.

Κυνηγώντας κάποτε, γύρω στὸ 1775, μιὰ κλέφτικη ὀμάδα, ξέφυγεν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας του κι ἔφτασε κοντὰ στὸ Δου-

τοικὸ τῶν Γρεβενῶν, ἀνατολικά τῆς Σαμαρίνας. Ἐπὶ καιρὸν ἔτρεφεν ὄνειρα νὰ ἐπεκτείνει τὰ δικαιώματά του καὶ στὸ Δουτσικό. Ἐκεῖ ὅμως οἱ καταδιωκόμενοι τοῦ εἶχαν στήσει καρτέρι κι ὅταν ὁ Ἰσμαήλ πλησίασε, τὸν πυροβόλησαν καὶ τὸν σκότωσαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπίμονη ἄρνησή του νὰ παραδοθεῖ. Ἔτσι ἄφησε τὴν τελευταία του πνοὴ στὸν τόπο ἀκριβῶς πού ποθοῦσε νὰ γίνει δικός του.

Τὸ θάνατό του οἱ κάτοικοι τὸν δέχτηκαν μὲ μεγάλη ἀνακούφιση καί, κοροϊδεύοντας τὶς γεμάτες πλεονεξία βλέψεις του, σύνθεσαν τ' ἀκόλουθο τραγούδι πού στὴ Φούρκα τραγουδιοῦνταν παλιότερα, σὲ τόνο εὐθυμο κι εἰρωνικό, ἀκόμη καὶ τὶς Ἀποκριές, γύρω ἀπὸ τὴ γιγαντιαία φλόγα τῆς «κλαδαριᾶς»:

Δὲ σ' ἄρεζε, Σμαήλαγα, Φούρκα καὶ Σαμαρίνα,
μόν' ἤθελες καὶ τὸ Ντουσκὸ νάχεις ἄρματολίκι.

Καὶ τὸ κακὸ τοὺς ἔβαλε καρτέρι νὰ σοῦ κάρουν.

— Σμαήλη, ρίξε τ' ἄρματα, Σμαήλη παραδώσου!

— Καὶ πῶς νὰ ρίξω τ' ἄρματα, καὶ πῶς νὰ προσκυνήσω;

Ἐγὼ εἶμαι ν ὁ Σμαήλαγας πού με τρομάζει ὁ κόσμος.

Μιὰ μπαταριά τοῦ ρίχνουνε κι ἀπόμεινε στὸν τόπο·

τὸν ἔκλαψ' ἡ Ἀρβανιτιά, τὸν ἔκλαψε τὸ Δάμζι.

Λίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ τρομεροῦ δερβέναγα, γύρω ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1870—1790, ἐμφανίζονται καὶ δροῦν στὴν περιοχὴ δυὸ ντόπιοι ὄπλαρηγοί: ὁ Γιάννης Σαμαρنيώτης καὶ ὁ Μίχος Σαμαρنيώτης.

Ὁ Γιάννης Σαμαρنيώτης εἶναι γνωστὸς καὶ σὰν «Γιάννης τοῦ Παπά» ἢ Γιάννης Πρίφτης. Τὸ τελευταῖο ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ τὸ λανθασμένον ἐξελληνισμὸ τῆς βλάχικης λέξεως PREF-TUS πού σημαίνει παπάς. Ὁ Γιάννης, γιὸς ἱερέα, εἶχε γίνεи ὁ φόβος κι ὁ τρόμος τῶν Κολωνιατῶν πού περνοῦσαν ἀπὸ τὰ βλαχοχώρια τῆς Πίνδου. Τόσοτρόμον ἐνέπνεε στοὺς Ἀρβανίτες ἡ παρουσία τούτου τοῦ ἄρματολοῦ, ὥστε γιὰ νὰ περνοῦν ἀνενόχλητοι ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ παραχωροῦσαν τὸ ἓνα τρίτο τῶν λαφύρων τους· οἱ δὲ Ἀρβανίτισσες μητέρες, γιὰ νὰ ἐκφοβίζουν τὰ παιδιά τους, χρησιμοποιοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦ Γιάννη: «Ἔρδε Γιάννη Πρίφτε δὲ τὲ πρὲι κόκα» ἔλεγαν. Δηλαδή, «θάρθει ὁ Γιάννης

ὁ Πρίφτης νὰ σοῦ κόψει τὸ κεφάλι». ²¹ Ἡ ἴδια φράση ἐξ ἄλλου ὑπάρχει καὶ σ' ἓνα δημοτικὸ τραγούδι. ²²

Τελικὰ ὁ Γιάννης Σαμαρنيώτης σκοτώθηκεν ἀπὸ μιὰν ἄρβανίτικη συμμορία πὺ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία μέσω τῶν βλαχοχωρίων, προδομένος ἀπὸ κάποιον ἀντίζηλό του. ²³ Ἡ συμπλοκὴ ἔγινε στὴ θέση «Χασὰν Κοπάτσι» πὺ ὀνομάστηκεν ἔτσι, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀκριβῶς εἶχε κρεμάσει κάποτε ὁ Γιάννης ἀπὸ μιὰ μεγάλη βελανιδιὰ τὸν Χασὰν Ἀγά, ἀρχηγὸ μιᾶς ἄρβανίτικης συμμορίας. Ἡ λέξη «κοπάτσι» εἶναι βλάχικη καὶ σημαίνει τὸ δέντρο τῆς βελανιδιάς.

Ὁ θάνατος τοῦ Γιάννη θρηνηθήκεν ἀπὸ τὸ λαὸ μὲ τὸ ἑξῆς τραγούδι: ²⁴

Κύττα μπαϊράκια ποῦρχονται ἀπ' τοῦ Ρωμοῦ τὴ ράχη!
Κι ὁ Γιάννης χαμογέλαγε, ταραίζει τὸ κεφάλι.
Παίρνει καὶ ζώνει τὸ σπαθί κι ἀδράζει τὸ ντουφέκι.
Ἡ μάνα του ἀπὸ κοντὰ τοῦ σκούζει καὶ φωνάζει:
—Ποῦ πᾶς, Γιάννη μου, μοναχός, δίχως πολλοὺς κοντὰ σου;
—Καί τί τοὺς θέλω τοὺς πολλοὺς; Φτάνω καὶ μοναχός μου.
Σὰν πῆγε καὶ τοὺς ἔφτασε μέσ' στοῦ Χασὰν-Κοπάτσι,
—Ποῦ πᾶτε, παλιαρβανιὰ καὶ σεῖς, μπρὲ Κολωνιάτες;
Ἐδῶ εἶν' ὁ Γιάννης τοῦ παπά, ὁ Γιάννης Σαμαρنيώτης.
Τὸν λόγο δὲν ἀπόσωσε καὶ βαριαναστενάζει.
Ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦρχεται φαρμακερὸ βολύμι
μὲ προσοσιὰ βαρέσανε τὸ καπετὰν Γιαννάκη.

Ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ φαίνεται πὺς ἡ ἐξόρμησις τοῦ Πρίφτη ἔγινεν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Φούρκας, ἀπ' ὅπου εἶναι θεσπιστὴ ἡ ράχη τοῦ Ρωμοῦ, γιὰτὶ ὅπως εἶπαμε, οἱ Ἄρβανίτες ἐπέστρεφον ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ συνεπῶς βάδιζαν ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα πρὸς τὴ Φούρκα. Ἄρα ἡ μάνα του, πὺ καθὼς θέλει τὸ τραγούδι τρέχει κοντὰ σὺ γιό της, ξεκίνησεν ἀπὸ τὴ Φούρκα, ὅπου ἦταν ἴσως ἐγκατεστημένη ἡ οἰκογένεια.

Ὁ Μίχος Σαμαρنيώτης ἔδρασε κι αὐτὸς σὰν ἄρματολὸς στὴν ἴδια περιοχὴ. Ἦταν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ, «στὴ Φούρκα ἄρματολός, στὴ Σαμαρίνα κλέφτης». Γιὰ τὴ δράση του δὲ διασώθηκαν στοιχεῖα. Γνωρίζουμε μόνο τὸν τρόπο τοῦ θανάτου

του. Σκοτώθηκε μ' ἐνέδρα πού τοῦ ἔστησε κάποιος Ἰτρίζης, μέ τὸν ὁποῖον εἶχαν ἀπὸ παλιότερα ἀνοιχτοὺς λογαριασμούς. Ὁ Μίχος εἶχε συκοφαντήσει κάποτε τὸν Ἰτρίζη στὶς τούρκικες ἀρχές, πὼς τάχα στὸ ἐργαστήρι του κατασκεύαζε πλαστὰ νομίσματα. Οἱ ἀρχές τὸν συνέλαβαν καί τὸν ἔστειλαν μέ τὴν κατηγορία τοῦ κιβδηλοποιοῦ στὴν Πόλη, ὅπου δικάστηκε καὶ καταδικάστηκε σὲ πολυετῆ φυλάκιση. Μόλις ἀποφυλακίστηκε, γύρισε στὴν πατρίδα του, ἐκδικήθηκε τὸν Μίχο μέ τὸν τρόπο πού προαναφέραμε, κι ἔφυγε γιὰ τὴ Θεσσαλία, ὅπου ἔζησε τὰ ὑπόλοιπα χρόνια του στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀθανασίου Βλαχάβα.²⁵

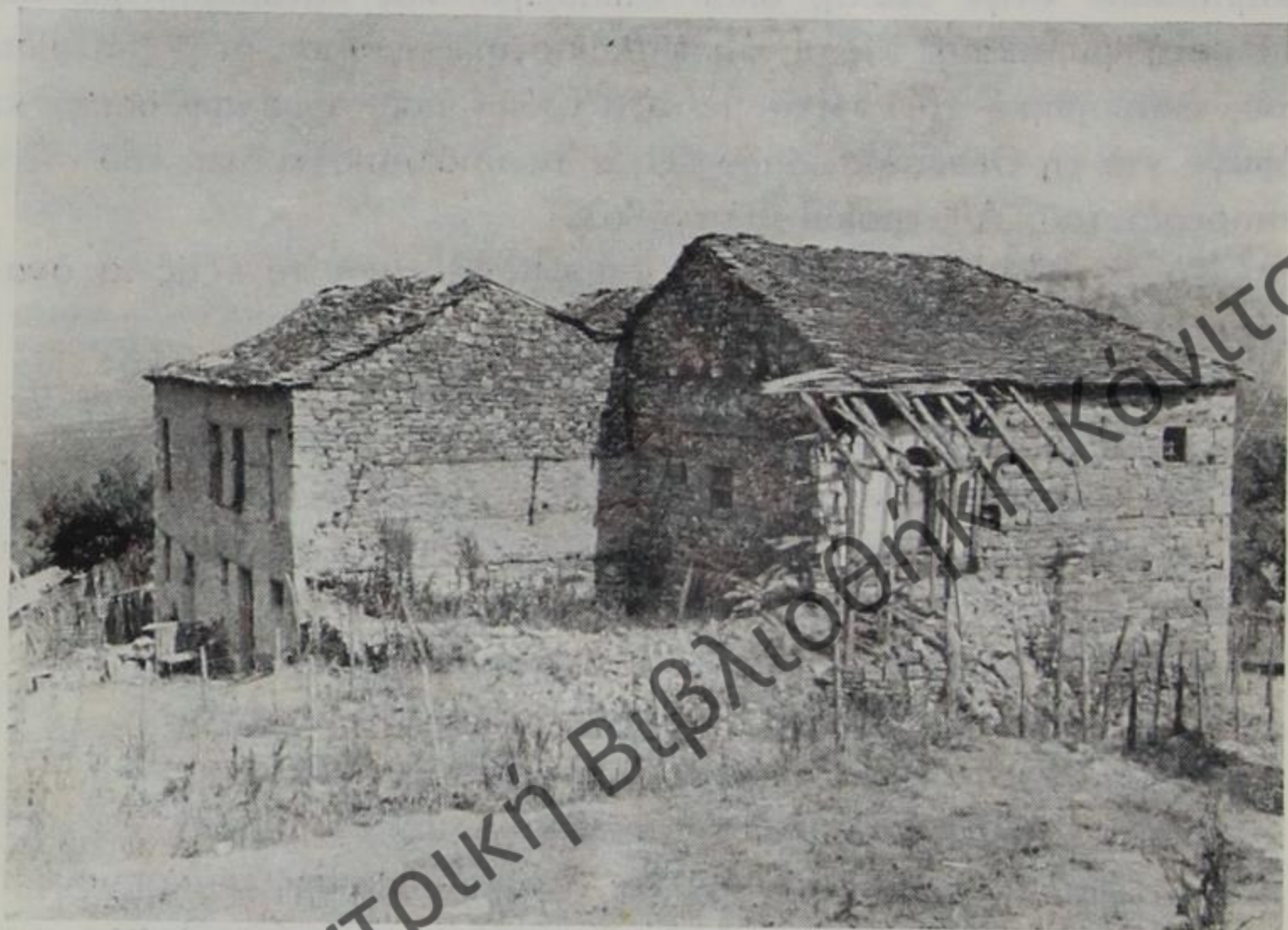
Τὸ μοναδικὸ τραγούδι πού διασώθηκε εἶναι τὸ ἐξῆς κι ἀναφέρεται στὸ θάνατο τοῦ Μίχου:

Ὁ Μίχος ἐκατέβαινε ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα
μέ τὸ ντουφέκι στὸ πλευρό, μέ τὸ σπαθὶ στὴ ζώνη,
νὰ πάει κατὰ τὰ χειμαδιά, στὴ Σκιὰ καὶ στὸ Πρετόρι.
Πουλάκι πῆγε κι ἔκατσε στὴ δεξιά του πλάτη
καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, οὔτε σὰ χελιδόνι.
Μόν' ἐλαλοῦσε κι ἔλεγεν ἀνθρώπινη κουβέντα:
—Πέρνα το, Μίχο μ', διάβα το αὐτὸ τὸ μονοπάτι,
ἄλλη φορὰ δὲν τὸ περνᾷς, ἄλλη δὲν τὸ διαβαίνεις.
Τὰ μάτια του χαμήλωσε, τὰ δάκρυα τὸν ἐπῆραν.
—Πουλάκι μου, πού τόμαθες, ποῦ τ' ἄκουσες πουλί μου;
—Ἐψὲς ἦμουν στοὺς οὐρανοὺς μαζί μέ τοὺς ἀγγέλους
κι ἄκουσα πού σ' ἀνάφερναν μέ τοὺς ἀπεθαμένους.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
μια μπαταριά ν ἀκούστηκε μέσ' ἀπὸ τὸ λαγκάδι.
Ἰτρίζης τὸν καρτέραε ψηλὰ μέσ' στὸ μπουγάζι.
Στὸ χῶμα ν ἔπεσε νεκρὸς ὁ Μίχος Σαμαρنيώτης
πού 'ταν στὴ Φούρκα ἀρματολός, στὴ Σαμαρίνα κλέφτης.

ε.— Χρόνοι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

Στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, καθὼς καὶ στὰ τέλη τοῦ προηγούμενου, κυριαρχεῖ στὴν Ἠπειρο ἡ παντοδυναμία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Στὴν ἐποχὴ του, ἐν τούτοις, ἡ Φούρκα δὲν ὑπέστη δοκιμασίες.

Ἀντίθετα, ἡ παράδοση ἀναφέρει πῶς ὕστερα ἀπὸ τὴ δεύτερη καταστροφὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ διασκορπισμὸ τῶν κατοίκων, ὁ Ἄλῃς ἐξέδωσε διαταγὴ, μὲ τὴν ὁποία δυὸ Φουρκιῶτες, ὁ Γκέλκας κι ὁ Σουφλέρης, κατόρθωσαν νὰ ἐπαναφέρουν στὸ χωριὸ περὶ τίς 200 οἰκογένειες.

Δεξιὰ, τμῆμα ἀπὸ τὸ Σαράϊ, ὅπως εἶναι σήμερα.

At the right, a part of the Ottoman Pallace as it is today

Γλύτωσε στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὸ χωριὸ ἀπὸ πολλὰ δεινά. Καὶ τὸ ὄφειλε σ' ἓνα γενναῖο Φουρκιώτη, τὸ Μπουσδογάνη, πὺ ἀσκοῦσε μεγάλη ἐπιρροὴ στὸν Ἄλῃ καὶ στὸν κύκλο του. Ἐπισκέπτονταν ὁ τύραννος τῶν Ἰωαννίνων συχνὰ τὴ Φούρκα. Εἶχε κτίσει μάλιστα σὲ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ χωριοῦ ἓνα ὠραῖο γιὰ τὴν ἐποχὴ του οἰκοδόμημα πὺ σώζεται ἀκόμη ἡμικατεστραμμένο καὶ πὺ ὡς τίς μέρες μας ἀποκαλεῖται «Σαράϊ». Σ' ἔνδειξη τῆς ἐκτιμῆσεὺς του ὁ Ἄλῃς εἶχε παραχωρήσει τὸ Σαράϊ στὸ Μπουσδογάνη γιὰ κατοικία.

Λίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἄλῃς ἀντιμετώπισεν ἡ Φούρκα μιὰ

δύσκολη κατάσταση. Εἶχαν ζητήσει τότε οἱ κάτοικοι τὴν ἔναντι μεγάλης ἀμοιβῆς προστασίαν ἐνὸς ἰσχυροῦ μπέη, τοῦ Σιλιχτάρ Μπότα, γιατί προμηνύονταν ἄγριες ἐπιδρομές. Δέχτηκεν ἐκεῖνος κι ἐγκατάστησε στὸ χωριὸ τὸ σούμπασή του (εἰσπράκτορα) γιὰ νὰ εἰσπράττει τὸ χαράτσι. Καὶ πράγματι γιὰ ἓνα διάστημα εἶχεν ἐπέλθει κάποια ἀνακούφιση.

Σὲ λίγο ὅμως οἱ διαθέσεις τοῦ προστάτη μπέη ἄλλαξαν ἀπὸτομα. Ζητοῦσε τώρα νὰ κάμει τσιφλίκι του ὅλη τὴν ἔκταση τῆς Φούρκας καὶ τὸ πέτυχε, βοηθούμενος ἀπὸ τὶς τούρκικες τοπικὲς ἀρχές. Κατάφυγαν σ' αὐτὲς οἱ Φουρκιωτὲς διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν αὐθαιρεσία, μὰ δὲ δικαιώθηκαν. Ἀναγκάστηκαν τότε νὰ ἀπευθυνθοῦν στὸ Σουλτάνο, μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ Πατριαρχείου. Κι ἐκεῖνος ἀπέδωσε τὸ δίκιο καὶ κάλεσε τὸ Σιλιχτάρ νὰ παρουσιαστῆι στὴν Πόλη. Ὁ μπέης, ὑπακούοντας στὴ διαταγή, πῆγε. Δὲ γύρισε ὅμως ποτὲ πιά στὴν περιφέρειά του, γιατί ὁ Σουλτάνος διέταξε τὴν κατατόμησή του.

Ἄλλες πληροφορίες γιὰ τούτη τὴν περίοδο, συγκεχυμένες κάπως, ἔρχονται ἀπὸ προφορικὲς παραδόσεις. Σύμφωνα μ' αὐτὲς λοιπόν, γόννοι τῶν Φουρκιωτῶν τῆς διασπορᾶς ὑπῆρξαν δυὸ ὀνομαστοὶ ἀρματολοὶ ποὺ δρῶν ἀυτὰ τὰ χρόνια: ὁ Ζῆδρος κι ὁ Τόσκας.²⁶ Λέγεται ἐπίσης πὺς ἀπὸ Φουρκιώτικη οἰκογένεια προέρχεται κι ὁ Βλασιώτης ἀρματολὸς Ντόκος (τὸ ἐπίθετο εἶναι συνηθισμένο στὴ Φούρκα) ποὺ ἔδρασε, μὲ τὸν ὀμοχώριό του Βράκα, στὴ Δυτικὴ Μακεδονία.

Τέλος, σὲ τούτη τὴν ἐποχὴν ἐμφανίζεται στὴν περιοχὴ τῆς Φούρκας καὶ τῶν ἄλλων γειτονικῶν χωριῶν ὁ ὀπλαρχηγὸς Γιώργος Δερβένας, καταγόμενος ἀπὸ τὸ χωριὸ Δερβένι τῆς Κόνιτσας. Ληστής στὰ πρῶτα χρόνια, ἔκαμνε τακτικὲς ἐπιδρομὲς στὰ χωριὰ τῆς Κόνιτσας τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ τῶν Γρεβενῶν. Γιὰ νὰ ἡσυχάσουν ἀπ' αὐτὸν οἱ τούρκικες ἀρχές τὸν διόρισαν ἀργότερα ὀπλαρχηγὸ μὲ δικαιοδοσία τῆ γεωγραφικὴν ἔκταση τῆς Κόνιτσας, τοῦ Κερασόβου, τῆς Φούρκας, τῆς Σαμαρίνας κι ἄλλων χωριῶν. Ἐκεῖνος ὅμως ἔξακολουθοῦσε καί πάλι, μὲ πλάγιο τρόπο τώρα, ν' ἀσκεῖ παράλληλα καὶ τὴν πρώτη του ἀσχολία. Γι' αὐτὸ ὁ Σουλεϊμάν μπέης, Διοικητὴς τῆς Κόνιτσας, ἔστειλεν ἐναντίον του ἓνα ἀλ-

βανικὸ τμήμα πὺ τὸν σκότωσε μ' ἐνέδρα τὸ 1826. Ὁ θάνατός του ἐξιστορεῖται στ' ἀκόλουθο δημοτικὸ τραγούδι:

Τρία πουλάκια κάθονταν ψηλὰ στὸ Ραδοτόβι
κι ἀπὸ βραδὺς μοιριολογοῦν καὶ τὸ ταχὺ τὸ λένε:
Στῆς Σαμαρίνας τὰ βουνὰ βγῆκ' ὁ Γιωργο-Δερβένας
γυρεύει τὸ χαράτσωμα, γυρεύει τοὺς λουφέδες.
Πιάνει καὶ γράφει γράμματα, στὴν Κόντσα νὰ τὰ στείλει:
«Σ' ἐσένα, Σουλεϊμάμπεη, σ' ἐσᾶς κοτσεμπασηδες!
Στείλτε μου τὸ χαράτσωμα, στείλτε μου τοὺς λουφέδες,
γιὰ νὰ μὴν κάψω τὰ χωριά, νὰ μὴν τὰ λιμουριάξω».
Τὸ γράμμα δὲν ἀπόγραψε καὶ μπαταριά ἀκούει
Δώδεκα βόλια τὸν τρυποῦν καὶ λόγο δὲν ἐβγάνει.

στ.— 1905 αἰώνας

1) Οἱ Φουρκιώτες κι ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1854

Τὸν Μάιο τοῦ 1854 ξέσπασεν, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἐπαναστατικὸ κίνημα κατὰ τῶν Τούρκων, τοῦ ὁποῖου ἠγήθηκε στὴ Δυτικὴ Μακεδονίαν ὁ Θεόδωρος Ζιάκας. Τῆ χρονιὰν αὐτῆ μερικοὶ Φουρκιώτες — μαζί μ' ἄλλους ἀπὸ τ' ἄλλα βλαχοχώρια — γίνονται αἰτία νὰ δοθεῖ ἡ πρώτη ἀξιόλογη μάχη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων.

Τὰ σχετικὰ γεγονότα, ὅπως τὰ περιγράφει ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Στέφανος Παπαδόπουλος,²⁷ ἐξελίχθηκαν ὡς ἑξῆς:

«Τῆ μέρα αὐτῆ (10/22 Μαΐου 1854) ἓνα карабани νομαδικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὰ ὄρεινὰ βλαχοχώρια Σαμαρίνα, Ἀβδέλλα, Φούρκα, Δέντσικο καὶ ἄλλα, δυὸ χιλιάδες περίπου ἄτομα, μὲ φορτωμένα τὰ πράγματά τους σὲ ἑκατοντάδες ζῶα καὶ συνοδεύοντας 6000 περίπου γιδοπρόβατα, κατευθύνονται ἀπὸ τὰ χειμαδιά τους τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὶς ὄρεινές διαμονές τους. Οἱ νομάδες αὐτοὶ ἦταν ἐφοδιασμένοι μὲ κανονικὰ διαβατήρια ἔγγραφα τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς Θεσσαλίας καί, πρὶν ἀκόμη φτάσουν στὰ Γρεβενά, τοὺς ἐπισκέφθηκαν στὸν καταυλισμό τους οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀτάκτων Μεχμέτ ἀγάς καὶ Ὁσιὰν ἀγάς, πὺ φι-

λοξενήθηκαν από τους τσελιγκάδες. Λίγες ώρες αργότερα έφτάσαν εκεί τουρκομάνοι ίππείς που έπετέθηκαν έναντίον τους, τραυματίσαν 150 ποιμένες, άρπαξαν μερικές γυναίκες και 1000 περίπου γιδοπρόβατα και τράβηξαν για τὰ Γρεβενά. Τò γεγονός αυτό τò πληροφορήθηκε από τὸν Σαμαρινιώτη Γεράση ὁ Ζιάκας, που έσπευσε με τὸ σῶμα του και τὸς χτύπησε κοντὰ στο χωριὸ Διμηνίτσα (Καρπερό), σὲ απόσταση 6—7 ὡρῶν ἀπὸ τὰ Γρεβενά. Ἡ σύγκρουση ὑπῆρξε σφοδρότατη και ἀπὸ τὸς 350 τουρκομάνους 100 μόνο κατόρθωσαν νὰ φτάσουν στὰ Γρεβενά σὲ οἰκτρὴ κατάσταση. Τὸ σῶμα τοῦ Ζιάκα εἶχε 5 νεκρούς, καθὼς και 15 τραυματίες που μεταφέρθηκαν στο Μοναστήρι τοῦ Ζημνιατισιοῦ (σημερινῆς Παλιουριάς). Ἡ λεία που εἶχαν άρπάξει οἱ τουρκομάνοι, ἀποδόθηκε στοὺς τσελιγκάδες».

Γιὰ τὰ ἴδια παραπάνω γεγονότα ὁ Γρηγ. Βέλκος,²⁸ ἐπικαλούμενος στοιχεῖα τῆς προφορικῆς παραδόσεως, αναφέρει πὼς πρόκειται γιὰ ὀργανωμένο ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν Βλάχων. Σύμφωνα με τὴν παράδοση λοιπόν, στίς 10 Μαΐου 1854 ἔγινε, κοντὰ στη Δεσκάτη τῶν Γρεβενῶν σύσκεψη τῶν ἀρχηγῶν τῶν τσελιγκάτων τῶν διαφόρων βλαχόφωνῶν χωριῶν — ἐκ μέρους τῶν Φουρκιωτῶν στη σύσκεψη πῆγεν ὁ Γίτσιος — ὅπου κι ἀποφασίστηκεν ἡ ἐξέγερση τῶν Βλάχων κατὰ τῶν Τούρκων. Στη λήψη τούτης τῆς ἀποφάσεως συνετέλεσαν κι οἱ ἔγγραφες διαβεβαιώσεις τοῦ τότε βασιλιὰ Ὁθωνα, τῆς Κυβερνήσεως και διαφόρων καπεταναίων, που ὑπόσχονταν πὼς θὰ τοὺς βοηθοῦσαν. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ὑψώθηκεν ἡ ἐπαναστατικὴ σημαία. Ξεκίνησαν λοιπόν ὅλοι μαζί οἱ Βλάχοι κι ὅταν ἔφτασαν ἔξω ἀπὸ τὰ Γρεβενά δέχτηκαν τὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους χτύπησε κατόπιν, στίς 11 Μαΐου ὁ Θεόδωρος Ζιάκας με τὸ σῶμα του. Οἱ Βλάχοι προχώρησαν ἀρχικὰ στὴν τοποθεσία «Κοιμάτι», ἐντελῶς ἀβοήθητοι ἀπὸ τὸ Κράτος και τοὺς καπεταναίους. Κατόπιν ἔφτασαν στη θέση «Φυλουργιά», κοντὰ στο Καρπερό, ὅπου περικυκλώθηκαν ἀπὸ τούρκικη δύναμη 10.000 ἀντρῶν. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀποφάσισαν κι ἔκαναν ἔξοδο γιὰ νὰ διαφύγουν. Στη διάρκειά της σκοτώθηκαν πάνω ἀπὸ 1.500 Βλάχοι.

2) Νταβέλης και Νιτζίπ Μπέης

Τί ἦταν ὁ Γεώργιος Δούκας (1848—1923), ὁ ἐπονομαζόμενος καπετὰν Νταβέλης, λήσταρχος ἢ ἐθνικὸς ἀγωνιστής; Ἀρχιληστή τὸν ἀποκαλεῖ τὸ δημοτικὸ τραγούδι· ὑμνήθηκεν ὡστόσο ἀπὸ τῆ λαϊκῆ μουσα κι ἡ μεγάλη ἐθνικὴ του προσφορὰ. Ἀναμφισβήτητα λοιπὸν διέπρεψε σὰν ἐθνικὸς ἀγωνιστής. Δὲ μπορούμε ὅμως ν' ἀρνηθοῦμε καὶ πὼς ἀναγκάστηκε μερικὲς φορές νὰ καταφύγει στὴ ληστεία, γιατί δὲν ἦταν καθόλου εὔκολο νὰ τρέφονται οἱ 100—150 ἄντρες πὺ ἀριθμοῦσε τὸ πολεμικὸ του σῶμα.

Τοῦτος λοιπὸν ὁ ἀμφιλεγόμενος καπετάνιος, ἀπὸ τῆ Γαλατινὴ τοῦ Βοῖου, ἔδρασε στὴ Δυτικὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο (στὸ σῶμα του ὑπηρετοῦσαν κι ἀρκετοὶ Φουρκιῶτες, ὅπως ὁ Ἀθανάσιος Πάπαρης κ.ά.). Τὸ ἀνέκδοτο δημοτικὸ τραγούδι πὺ ἀκολουθεῖ²⁹ καὶ πὺ θρηνεῖ τὸ θάνατο τοῦ ἀδερφοῦ του Ἡλία,³⁰ ἐμφανίζει τὸ Νταβέλη νὰ μάχεται στὸ Ἐπιτάριο:

Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνά, Γιῶργη μ' Νταβέλη μου,
Λάμπουν καὶ τὰ κρουστάλλια.
Πολλὰ ντουφέκια ρίχνονται, πολλὰ κουρσιούμια βάζουν.
Μῆνα σὲ γάμο τ'ἀριχταν, μῆνα σὲ πανηγύρι;
Οὔτε σὲ γάμο τ'ἀριχταν, οὔτε σὲ πανηγύρι
κάνει ὁ Νταβέλης πόλεμο στὸ Μπουρμπουτσκὸ στὴ ράχη.
Τὸ Λία μας τὸν θάρεσαν ἐπάνω στὰ γιοφύρια.
Σὰν τόμαθε ὁ Σπανο-Βαγγέλ'ς,³¹ πολὺ τὸν κακοφάνκιν,
ἄφκιν τὰ γένεια τρεῖς π'θαμές, τὰ ροῦχα τ' λερωμένα.³²

Ὅσο νὰ πάει νὰ τὸν ἰδεῖ, τὸν βρίσκει πεθαμένο.

Τὸν χαιρετάει σταυρωτὰ στὸ στόμα καὶ στὰ φρύδια:

—ὦρα καλή σου, Λία μου, καὶ στὴν καλὴ τὴ στράτα
καὶ χαιρετήματα νὰ πᾶς ποιὸν ξέρ'ς καὶ ποιὸν δὲν ξέρεις.

Ὁ Νταβέλης λοιπὸν ἔδρασε καὶ στὴ Φούρκα. Ἦταν Μάϊος τοῦ 1878 ὅταν ὁ καπετάνιος ἦρθε στὸ χωριὸ καὶ διαίρεσε τὸ σῶμα του σ' ὀλιγομελεῖς ὀμάδες πὺ κατέλυσαν στὰ πλουσιότερα σπίτια τῆς Φούρκας. Εἶχαν σκοπὸ νὰ παραμείνουν λίγες μέρες γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν, μιὰ καὶ τούρκικος στρατὸς δὲν ὑπῆρχε στὸ χωριό. Ὅμως τὴν τρίτη μέρα οἱ ἀρχὲς τῆς Κόνιτσας πληροφορήθη-

καν τὴν ἄφιξη τοῦ Νταβέλη στὴ Φούρκα. Κινητοποιήθηκαν ἀμέσως. Σχημάτισαν δυὸ ἀποσπάσματα τουρκαλβανῶν, τὸ ἓνα ὑπὸ τὸ Νιτζήπ-μπέη καὶ τὸ ἄλλο ὑπὸ τὸ Ζάλιο-μπέη, ξάδερφο τοῦ Νιτζήπ. Τράβηξαν κι οἱ δυὸ κατὰ τὴ Φούρκα. Τὸ δειλινὸ στάθμευσαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κι ἐκεῖ κατέστρωσαν τὰ σχέδιά τους.

Ἡ ἐπίθεση θὰ ἐκδηλώνονταν τὰ χαράματα τῆς ἐπομένης. Ὁ Νιτζήπ θὰ κατευθύνονταν στὶς πλαγιὲς τοῦ Βέργου καὶ θὰ διανυκτέρευεν ἐκεῖ. Ὁ Ζάλιος θὰ ὀδηγοῦσε τ' ἀπόσπασμά του, τὴ νύχτα στὸ στόμιο τῶν δύο βουνῶν, τοῦ Ταμπουριοῦ καὶ τοῦ Προφήτη Ἴλνιά. Θὰ πετύχαιναν ἔτσι δίπλευρην ἐπίθεση, ἀλλὰ καὶ κυκλικὸ μέτωπο, γιατί τ' ἀπόσπασμα τοῦ Ζάλιου θὰ ἐνεργοῦσε κυκλωτικὴ κίνηση, ἐμφανιζόμενο στὰ νῶτα τῶν ἀντρῶν τοῦ Νταβέλη, καθὼς ἐκεῖνοι θὰ ἔπαιρναν θέση μάχης πρὸς τὴ βορειοδυτικὴ πλευρά, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ τμήμα τοῦ Νιτζήπ, ποὺ θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Βέργο.

Μὲ τὶς ἀποφάσεις αὐτές, λοιπόν, οἱ ἀποσπασματάρχες χώρισαν. Ὁ Νιτζήπ κατέλαβε τὴν πλαγιὰ τοῦ Βέργου καὶ τὴν αὐγὴ τῆς ἄλλης μέρας ἄρχισε νὰ κατηφορῶναι πρὸς τὴ Φούρκα. Ἡ κίνηση αὐτὴ ἔγινεν ἀμέσως ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὰ καραούλια τοῦ Νταβέλη. Μ' ἓνα σφύριγμα ὅλοι οἱ ἄντρες πετάχτηκαν ἀστραπαῖα ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια, στὰ ὁποῖα εἶχαν καταλύσει. Μὲ διαταγὴ τοῦ καπετάνιου βγήκαν πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ κι ἀναπτύχτηκαν σὲ θέσεις ὄχυρὲς κατὰ μῆκος τῶν τοποθεσιῶν Τσουκνίδα καὶ Βακαριάσκα, ἀκριβῶς ἔτσι ποὺ εἶχαν προβλέψει οἱ μπέηδες.

Ἐλησίασε στὸ μεταξὺ τ' ἀπόσπασμα τοῦ Νιτζήπ. Κι ἡ μάχη ἀρχίζει μὲ μεγάλο πεῖσμα κι ἀπὸ τὶς δύο παρατάξεις. Μέχρι τ' ἀπόγευμα ἀποτέλεσμα δὲν ὑπάρχει. Καὶ τότε ὁ Νταβέλης ἀποφασίζει νὰ ἐπιχειρήσει κυκλωτικὴν ἐνέργεια. Μιὰ ὀμάδα του ἀκολουθώντας προσεκτικὰ τὸ δρομολόγιο τῶν θέσεων Γκοῦβες — Σβάρνα — Βρύση — Χίμα — Ἄγρος Κουτημάνη, καταλαμβάνει τὰ νῶτα τ' ἀποσπάσματος. Γιὰ τοὺς Τουρκαλβανοὺς τὸ παιχνίδι εἶναι πλέον χαμένο. Μέσα στὸ πλέγμα τῶν διασταυρουμένων πυρῶν, ἄλλη λύση δὲν ὑπάρχει. Ὠθούμενοι ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς θέσεις τους καὶ νὰ παρασυρθοῦν στὴ διπλανὴ τοποθεσία «λιβάδια», μιὰ ἐντελῶς ἐπίπεδην ἐδαφικὴν

ἐπιφάνεια. Κι ἐκεῖ, οἱ σφαῖρες τῶν ἀντρῶν τοῦ Νταβέλη τοὺς θερίζουν.

Ὁ Νιτζήλ-μπέης, ταμπουρωμένος καθὼς ἦταν, μόλις δέχτηκε τὰ πρῶτα πυρὰ ἀπὸ τὰ νῶτα του, βγήκε κι αὐτὸς στὰ λιβάδια πληγωμένος κι ἄρχισε νὰ τρέχει δυτικά, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βρεῖ κάποια διέξοδο. Δὲν πρόφτασεν ὅμως ν' ἀπομακρυνθεῖ· ἔπεσε κι ἐκεῖνος νεκρός. Ἀπὸ τοὺς 80 ἄντρες τ' ἀποσπάσματός του, οἱ 10 μονάχα μπόρεσαν καὶ διέφυγαν. Ἄλλοι 12 αἰχμαλωτίστηκαν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔπεσαν στὸ πεδίο τῆς μάχης. Στὴν ὀμάδα τοῦ Νταβέλη ἀντίθετα δὲ σημειώθηκε καμιὰ ἀπώλεια· οὔτε ἓνας τραυματισμός.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ νικηφόρον ἔκβαση τῆς συμπλοκῆς, οἱ ἄντρες τοῦ Νταβέλη κατέβηκαν στὴν πλατεῖα τῆς Φούρκας με τοὺς αἰχμαλώτους, κι ἄρχισαν νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ χορεύουν. Προηγούμενως, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μάχης, τὸ χωριὸ εἶχε ἀδειάσει. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἔτρεξαν νὰ κρυφτοῦν γύρω ἀπὸ τὸ χωριό, καθὼς καὶ στὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης, γιατί ἡ πεῖρα τοὺς ἔλεγε πὼς ἡ ὀργὴ τῶν Τουρκαλβανῶν θὰ ξεσποῦσεν ἐπάνω τους.

Πανηγύριζεν ἀκόμη τὸ σῶμα τοῦ Νταβέλη, ὅταν ἓνα καινούργιο συνθηματικὸ σφύριγμα γέμισε μ' ἀνησυχία τὴν ἐνθουσιώδη ἀτμόσφαιρα, ἀναγγέλλοντας τὴν ἐμφάνιση ἐχθρικοῦ στρατεύματος. Ἦταν τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ζάλιο-μπέη, ποὺ ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Προφήτη Ἡλία πορεύονταν πρὸς τὴ Φούρκα.

Μὰ τί εἶχε συμβεῖ; Σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον, ὁ Ζάλιος ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθεῖ μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ νὰ κυκλώσει τὸν Νταβέλη. Τώρα ἦταν σχεδὸν σούρουπο. Γιατὶ ἀργοπόρησε τόσο; Ἡ καθυστέρηση ἦταν ἀπρόβλεπτη. Τ' ἀπόγευμα τῆς προηγούμενης μέρας εἶχε ξεκινήσει πράγματι, ἀποχωριζόμενος ἀπὸ τὸ Νιτζήλ, κατὰ τὸν Προφήτην Ἡλία. Ἦταν ὅμως μεγάλη ἡ ἀπόσταση ποὺ εἶχε νὰ διανύσει. Εἶχε πολὺ δρόμο ἀκόμη, ὅταν νύχτωσε. Μέσα στὸ σκοτάδι ἔχασεν ἐντελῶς τὸν προσανατολισμό του κι ἔτσι βρέθηκε πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ συμβολὴ τῶν βουνῶν Ταμπούρι — Προφήτης Ἡλίας. Ὅταν ξημέρωσε, διαπίστωσε πὼς γιὰ νὰ φτάσει στὴ Φούρκα ἔπρεπε νὰ διανύσει τριπλάσια καὶ πλέον ἀπόσταση, ἀπ' ἐκείνην ποὺ εἶχαν ὑπολογίσει.

Ἐφτασε λοιπὸν ὁ Ζάλιος τὴν ὥρα πού, καθὼς εἶπαμε, τὸ σῶμα τοῦ Νταβέλη γιόρταζε μὲ χορούς καὶ τραγούδια τῆ νίκη του. Μὰ ὁ καπετάνιος δὲ θέλησε νὰ δημιουργήσῃ πολεμικὸ μέτωπο στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτὸ διέταξεν ἀποχώρηση πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ στὸ Ἐπταχώρι. Ὁ Ζάλιος ἄρχισε νὰ τοὺς καταδιώκει. Μὰ ἡ ἐπερχόμενη νύχτα τὸν ὑποχρέωσε νὰ ἐγκαταλείψει γρήγορα τὴν προσπάθειά του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Φούρκα.

Βλέποντας ὁ μπέης ἄδειο τὸ χωριό, ἔστειλεν ἀνθρώπους του κι εἰδοποίησε τοὺς κατοίκους νὰ γυρῶσιν στὰ σπίτια τους, ὑποσχόμενος πὼς δὲ θὰ προβεῖ σ' ἀντίποινα σὲ βάρος τους. Ἦταν, καθὼς τὸν περιγράφει ἡ παράδοση, ἔντιμος καὶ λογικὸς ἄνθρωπος. Καὶ πράγματι κράτησε τὸ λόγο του.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ζάλιος, οἱ στρατιῶτες του κι οἱ κάτοικοι, ἔθαψαν στὰ λιβάδια τοὺς σκοτωμένους Τουρκαλθονοὺς. Θρήνησε πολὺ ἐκείνη τὴ μέρα τὸ θάνατο τοῦ Νιτζήπ ὁ Ζάλιο-μπέης. Καὶ φρόντισεν ἰδιαίτερα τὸν τάφο του, πού τὸν ἔκτισε στὸ σημεῖο πού σκοτώθηκεν, ὅσο μεγαλοπρεπῆ ἦταν δυνατόν. Ὁ τάφος τοῦ Νιτζήπ σώζονταν ὡς τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰῶνα κι ἡ θέση ἐκείνη τῶν λιβαδιῶν λέγεται «Νιτζήπ».³³ Σ' ἀνάμνηση τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Νιτζήπ ἡ λαϊκὴ μούσα σύνθεσε τ' ἀκόλουθο τραγούδι:

Ποιὸς θέλῃ ν' ἀκούσει κλιάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια,
ἄς διαβάσῃ ἀπ' τὴν ἀρβανιτιά, ἀντίκρου ἀπ' τὸ Μπορντάνι,³⁴
ν' ἀκούσει δυὸ χανούμισσες, μάνα καὶ θυγατέρα,
πῶς κλαῖνε, πῶς μοιριολογοῦν, πῶς χύνουν μαῦρα δάκρυα.
Στὸ παραθύρι κάθονται, τὶς στρατέες ἀγναντεύουν:
— Διαβάτες πού διαβαίνετε, στρατιῶτες πού περνᾶτε,
μὴν εἶδατε τὸ μπέη μας, τὸ μπέη τὸ Νιτζήπ;
— Τὸ μπέη σας τὸν βάρεσαν στῆς Φούρκας τὰ λιβάδια.

3) Ἡ δράση τῶν ληστῶν

Ἀπὸ τὸν 19ον αἰῶνα παρατηροῦμε στὴν περιοχὴ τῆς Φούρκας πλούσια δράση ὁμάδων ληστῶν, πού καταλαμβάνοντας ἐπί-

καιρες θέσεις, ἦταν τὸ φόβητρο τῶν ταξιδιωτῶν.

Μιὰ τέτοια θέση ἦταν τὸ «Λυκοκρέμασμα». Ἄπ' ἐκεῖ περνοῦσαν οἱ κάτοικοι κάθε βδομάδα, κατευθυνόμενοι σὲς ἀγορὲς τοῦ Τσοτιλίου καὶ τῶν Γρεβενῶν, φέρνοντας φυσικὰ μαζί τους καὶ τ' ἀπαραίτητα χρήματα. Στὴν τοποθεσία αὐτὴ σημειώθηκαν πολ-λὲς ληστεῖες Φουρκιωτῶν, ὅπως οἱ ἑξῆς:³⁵

Τὸ 1874 μιὰ ὀμάδα Φουρκιωτῶν ταξίδευε πρὸς τὸ Τσοτίλι. Μόλις ἔφτασαν σὲς «Λυκοκρέμασμα» οἱ ληστές, κρυμμένοι ἐκεῖ, τοὺς διέταξαν νὰ σταματήσουν. Ὅλοι ὑπάκουσαν, ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν: τὸ Ζῶη Μπομπότη. Αὐτὸς συνέχισε τὴν πορεία του σὰ νὰ μὴ συνέβαινε τίποτα. Τ' ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ πέσει ἀπὸ τ' ἄλογο νεκρὸς, κάτω ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν ληστῶν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀναγκάστηκαν βέβαια νὰ παραδώσουν τὰ χρήματά τους καὶ νὰ ἐπιτρέψουν σὲς χωριὸ κομίζοντας τὸ πῶμα τοῦ Μπομπότη.

Τὴν ἴδια χρονιά οἱ ληστές συνέλαβαν τὸν Δημήτριο Μποζιάνη καὶ τὸν κράτησαν σὰν ὄμηρό τους. Δὲν τὸν ἀπελευθέρωσαν, παρὰ μόνον ὅταν εἰσέπραξαν τὰ λύτρα ποὺ ζήτησαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του: 200 χρυσὲς λίρες.

Ἡ αἰχμαλωσία κατοίκων — καὶ μάλιστα εὐπόρων — ἦταν μιὰ ἀποδοτικὴ μέθοδος πλουτισμοῦ, προσφιλέστατη σὲς ληστρικὲς συμμορίες. Τὴν τακτικὴν αὐτὴν ἀκολούθησαν, τὴν ἴδια περίπου χρονολογία, καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Νικολάου Γαλάνη. Ὅμως, τοῦτος ὁ Φουρκιώτης, στάθηκε περισσότερον ἄτυχος. Ἡ αἰχμαλωσία του ὑπέπεσε στὴν ἀντίληψιν ἑνὸς τούρκικου ἀποσπάσματος, ποὺ ἀμέσως ἄρχισε νὰ καταδιώκει τοὺς ληστές, τοὺς ὁποίους ἔφτασε κοντὰ σὲς χωριό. Ταμπουρώθηκαν οἱ ληστές κι ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ πρῶτα μερίμνησαν νὰ δέσουν τὸ Γαλάνη στὸν κορμὸ ἑνὸς δέντρου. Τελικά, ὕστερα ἀπὸ λίγους πυροβολισμοὺς, κατόρθωσαν καὶ ξέφυγαν οἱ ληστές κι ἔτσι ὁ αἰχμάλωτος βρέθηκε τώρα στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Κι ἐκεῖνοι, ἀντὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσουν, ἔδειξαν τὴ γενναιότητά τους πυροβολώντας τον ἔτσι δεμένο κι, ἀφοῦ τὸν σκότωσαν, ἔκοψαν τὸ κεφάλι του καὶ τὸ τοποθέτησαν σὲς κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Τὸ 1878 οἱ ληστές δὲ δίστασαν νὰ μεταφέρουν τὴ δραστηριότητά τους ἀκόμα καὶ μέσα σὲς χωριό. Ἔτσι, ἡ συμμορία τοῦ Κόλη

Κορδίτσα ἔκαψε τοῦ σπίτι τοῦ Νικολάου Χονδρομήτρου. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, ἄλλη ομάδα ἔκαψε τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Ζδούκου.

Ἐνα χρόνο ἀργότερα ἐμφανίστηκαν στὴ Φούρκα 120 ληστὲς μ' ἀρχηγὸ τὸ Ζιοῦρκο, καθὼς ἐξιστορεῖ ὁ Γ. Τσιούμης.³⁶ Κατευθύνθηκαν στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ κι ἄρχισαν νὰ διασκεδάζουν, χορεύοντας μὲ τὴ συνοδεία λαϊκῶν ὀργάνων. Τ' ἀδιάκοπο γλέντι κράτησεν ἀπὸ τὸ πρωῖ μέχρι τ' ἀπόγευμα μιᾶς Κυριακῆς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1879.

Οἱ κάτοικοι, φοβισμένοι, κλείστηκαν ἀπὸ νωρὶς στὰ σπίτια τους. Οἱ ληστὲς ὅμως ἄρχισαν νὰ διαλαλοῦν πὼς σκοπὸς τους ἦταν μονάχα ἡ ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας ἀπὸ τὸν τούρκικο ζυγὸ, καλώντας ταυτόχρονα τοὺς κατοίκους νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα, γιατί δὲν εἶχαν νὰ φοβηθοῦν τίποτε. Μερικοὶ πίστεψαν τὰ λόγια τους καὶ βγῆκαν στὴν πλατεῖα, ὅπου παρακολουθοῦσαν τὸ χορὸ τῶν ληστῶν. Οἱ τελευταῖοι ἔστειλαν τότε ἄνθρωπο τους νὰ καλέσει στὴ διασκέδαση τοὺς ἀδελφοὺς Γίτσιου. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀρνήθηκαν μὲ πείσμα, γιατί εἶχαν εἰδοποιηθεῖ ἐκ τῶν προτέρων πὼς αὐτοὶ ἦσαν ὁ στόχος τῶν ληστῶν.

Οἱ ἀδελφοὶ Γίτσιου ἦσαν πέντε: ὁ Ἀνδρέας, ὁ Δημήτριος, ὁ Γεώργιος, ὁ Κωνσταντῖνος κι ὁ Ἀδάμος. Κατεῖχαν πολὺ μεγάλη κινητὴ κι ἀκίνητη περιουσία, πράγμα ποῦ ἔγινε κάρφος στὰ μάτια τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν, οἱ ὁποῖες καὶ στρέφονταν τακτικὰ ἐναντίον τους. Γιὰ μεγαλύτερη ἀσφάλειά τους μάλιστα, ἔκτισαν ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἓνα τετραόροφο σπίτι, σὲ διάφορα σημεία τοῦ ὁποίου ἄνοιξαν πολεμίστρες. Τὸ σπίτι τῶν Γίτσαίων ἦταν γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «Κούλια».

Στὴν Κούλια λοιπὸν ἦσαν κλεισμένα τὰ πέντε ἀδέρφια μαζί μὲ κάποιον ὑπηρέτη τους κι ἓνα γενναῖο βοσκό, τὸν Τούλια. Στὸ μεταξύ, οἱ ληστὲς εἶχαν συλλάβει τὸν ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸ τῶν Γίτσαίων, τὸ Γιαννούλη Ζδούκο, καθὼς ἐκεῖνος ἔτρεχε νὰ κρυφτεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τ' ἀπόγευμα οἱ ληστὲς διέκοψαν ξαφνικὰ τὴ διασκέδαση. Ὁδήγησαν τοὺς κατοίκους, ποῦ εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὴν πλατεῖα, μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Νικολάου κι ἐκεῖ τοὺς ἔδεσαν ἀνὰ δύο. Κατόπιν τοὺς ἔβγαλαν ἔξω καί, βάζοντας τοὺς αἰχμαλώτους

Τὸ κατεδαφισμένον σήμερον ἀρχοντικὸν τῶν Γιτσαίων, ἡ περίφημη Κούλια. The demolished mansion belonged to the Yitsaios family: the famous Koulia μπροστὰ (μαζὶ τους ἦταν κι ὁ Ζδοῦκος), τράβηξαν γιὰ τὴν Κούλια. Μὲ βρισιές, ἀπειλές καὶ σφαῖρες, ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Γιτσαίους νὰ παραδοθῶν. Ἡ ἀπάντηση δόθηκε μὲ πυροβολισμοὺς ἀπὸ τὴν Κούλια. Κι ἀκούστηκεν εὐθὺς μιὰ κραυγὴ θριάμβου· ἦταν ὁ Τούλιας πὺ μὲ καμάρι φώναζεν: «ἔφαγα ἕναν», ἐννοώντας πὺς σκοτώσεν ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνδρείους τῆς συμμορίας· ἦταν ὁ μόνος πὺ διατήρησε στὴ διασκέδαση ἀδιάπτωτο κέφι, χορεύοντας ἀσταμάτητα.

Τότε ἄρχισαν οἱ ληστὲς νὰ πυροβολοῦν μὲ λύσσα κατὰ τῆς Κούλιας, καλυπτόμενοι ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν αἰχμαλώτων Φουρκιωτῶν. Σκέφτηκαν δὲ κι ἔθεσαν σ' ἐφαρμογὴ ἕνα τέχνασμα: ἔστησαν μπροστὰ στὴν ἰσχυρότερη πολεμίστρα τὸ Γιαννούλη Ζδοῦκο κι ἔτσι τὴν ἀχρήστεψαν. Ἐν τούτοις, καὶ πάλιν ἡ ἀντίσταση τῶν Γιτσαίων συνεχίζονταν ἀπὸ τὶς ἄλλες πολεμίστρες ὅλη τὴ νύχτα τῆς Κυριακῆς.

Τέλος, οί ληστὲς κατέφυγαν στὴ φωτιά. Μάζεψαν πολλὰ ξύλα μπροστὰ στὴν πόρτα τῆς Κούλιας καὶ τ' ἄναψαν τροφοδοτώντας τὴ φωτιά συνεχῶς. Ἔτσι τὰ ξημερώματα οἱ ἔγκλειστοὶ τῆς Κούλιας παραδόθηκαν γιὰ νὰ μὴ πεθάνουν ἀπὸ ἀσφυξία.

Πρῶτη ἐνέργεια τῶν ληστῶν ἦταν νὰ σκοτώσουν δίχως καθυστέρηση τὸν Τούλια. Ἀπὸ τοὺς πέντε ἀδελφοὺς πῆραν μαζί τους δύο: τὸν Γεώργιο καὶ τὸν Κωνσταντῖνο. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους νὰ φροντίσουν γιὰ τὴ συγκέντρωση τοῦ μεγάλου ποσοῦ ποὺ ζήτησαν γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς αἰχμαλώτους, γεγονός ποὺ συνέβη μετὰ δύο περίπου μῆνες.

Τέλος, ἄλλες ἐπιδρομὲς ἔγιναν ἀπὸ τὴν ὀμάδα τοῦ Χορμόβα, ἡ ὁποία ἔκαψε τὸ σπίτι τοῦ Γιαννούλη Παζιάβλη καὶ δολοφόνησε μὲ καυτὸ λάδι τὸν ἱερέα Νικόλαο Μόκα.

ζ.— 20ὸς αἰῶνας

1) Ἡ Φούρκα ἐπαναστατεῖ τὸ 1912

Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1912 ὁ στρατός μας ἐπιχείρησε μιὰν ἐνδοξη προέλαση ἡ ὁποία, στεφανωμένη μὲ νίκες, χάρισε ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τὴν πολυπόθητη λευτεριά στὰ Σέρβια, στὴν Κοζάνη κ.λ.λ. Τὸ τόσο χαρμόσυνο γεγονός ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἔφτασε καὶ στὴ Φούρκα. Οἱ κάτοικοί της αἰσθάνθηκαν μιὰ ἰσχυρὰ ἐσπῆση νὰ συγκλονίσει τὰ σωθικά τους. Γεμάτοι ἐθνικὴ συγκίνηση, ἀνυπομονοῦσαν πότε θὰ σημάνει καὶ γι' αὐτοὺς ἡ μεγάλη ὥρα. Μὰ ὁ ἐνθουσιασμός τους ὁ πατριωτικὸς δὲν ἦταν δυνατό νὰ συγκρατηθεῖ. Πέντε αἰῶνες ζοῦσαν, οἱ πρόγονοὶ τους κι αὐτοὶ μέσα στὴν κόλαση τῆς τούρκικης σκλαβιάς, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ ἔβλεπαν τὴν πραγματοποίηση τοῦ ἱεροῦ ὄραματος. Καὶ νὰ ποὺ ὁ στρατός μας ἐλευθέρωσε τώρα καὶ τὰ Γρεβενά. Δὲν ἦταν μακρὰ ἡ μέρα ποὺ τὸ πόδι του θὰ πατοῦσε καὶ στὴ Φούρκα. Ἀλλά, ποῖος εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ περιμένει ὡς τότε; Σὲ τοῦτες τὶς περιπτώσεις, ἀκόμη κι ἓνα λεπτὸ ἔχει τὴ διάρκεια τοῦ αἵωνα.

Ἔτσι, μόλις πληροφορήθηκαν οἱ Φουρκιῶτες τὴ νικηφόρα προέλαση τοῦ στρατοῦ μας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου, πῆραν

— μονάχοι σ' όλόκληρη τὴν περιοχή τῆς Κόνιτσας — τὴ μεγάλη ἀπόφαση: ἐπαναστάτησαν· κήρυξαν τὴν ἔνωση τῆς Φούρκας μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Μὲ πανηγυρικές ἐκδηλώσεις ἄκρατου ἐνθουσιασμοῦ ἔσκισαν τὰ φέσια τους, κατέστρεψαν κάθε τι ποὺ θύμιζε τὴν τούρκικη παρουσία κι ὕψωσαν στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ κωδωνοστασίου τὴν ἐλληνικὴ σημαία ποὺ τὴ χαιρέτησαν μ' οὐρανομήκεις ζητωκραυγές γιὰ τὸ "Ἔθνος καὶ τὴ Λευτεριά, καὶ μ' ὀμβροντίες πυροβολισμῶν.

Κατόπιν, σκέφτηκαν τὴν ἀσφάλεια τοῦ χωριοῦ, γιατί δὲν ἦταν καθόλου δύσκολο νὰ πορευτεῖ τούρκικος στρατὸς κατὰ τῆς Φούρκας, πολὺ περισσότερο ἀφοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ γύρω χωριά δὲν εἶχε ἐκδηλωθεῖ ἐπαναστατικὸ κίνημα κι ἀφοῦ τούρκικος στρατὸς ὑπῆρχεν ἄφθονος — γιατί ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων ἔγινε ἀργότερα. Ἔτσι, ἀφοῦ μεταφέρθηκαν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, ὀπλίστηκαν οἱ ἄντρες τῆς Φούρκας καὶ κατέλαβαν τὸ ὕψωμα τοῦ Βέργου.

Οἱ Τούρκοι, μόλις ἔμαθαν τὴν ἐπανάσταση τῆς Φούρκας, ἔστειλαν ἐναντίον τῆς ἓνα λόχο. Ἐφτάσεν ὁ λόχος στὸ Κεράσοβο κι ὁ ἐπὶ κεφαλῆς Κιρίμ Τσαούσης ζήτησεν ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινότητος πληροφορίες γιὰ τὴν ἀριθμητικὴ δύναμη ποὺ φρουροῦσε τὴν Φούρκα. Ἐκεῖνος, ἐπιστρατεύοντας ὅλη τὴ μαεστρία του, τὸν ἔπεισε πὺς στὴν κορυφογραμμὴ τοῦ Βέργου ὑπῆρχε δύναμη 500 ἀντρῶν κι ἔτσι ὁ Κιρίμ ἐπέστρεψε, θεωρώντας κάθε πολεμικὴ ἐνέργεια σὰ ματαιοπονία.

Λίγες μέρες ἀργότερα μεγαλύτερη δύναμη τούρκικου στρατοῦ ξεκίνησε καὶ πάλι κατὰ τῆς Φούρκας. Στὸ Κεράσοβον ὅμως οἱ ἠγέτες του παραπλανήθηκαν καὶ πάλι μαθαίνοντας πὺς τούτῃ τὴ φορὰ στὸ Βέργον ὑπῆρχαν 1000 ἄντρες κι ἔτσι γύρισαν πίσω ἐκ νέου ἄπρακτοι.

Τὸ Δεκέμβριο, ἀφοῦ προηγήθηκε ἡ προμήθεια ὀπλισμοῦ ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, ἐπαναστάτησε καὶ τὸ Κεράσοβο. Τὸν Ἰανουάριον ὅμως τοῦ 1913 κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὕστερα ἀπὸ γενναία ἀντίσταση τῶν Κερασσοβιτῶν, ποὺ εἶχαν ἐνισχυθεῖ ἀπὸ Φουρκιώτες καὶ κατοίκους ἄλλων χωριῶν, ἐνῶ τὰ γυναικόπαιδα εἶχαν ἤδη καταφύγει στὴν ἐλεύθερη Φούρκα. Μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ

Κερασόβου, ὅλη ἢ ἀπὸ κατοίκους ἀποτελούμενη πολεμικὴ δύναμη κατευθύνθηκε στὸ Βέργο. Τώρα ὅμως ὁ κίνδυνος καταλήψεως τῆς Φούρκας μεγάλωνε, γιατί ὁ τούρκικος στρατὸς ἦταν πολυάριθμος καὶ πιθανὸν νὰ βιάδιζεν ἐναντίον της. Γι' αὐτὸ τὰ γυναικόπαιδα ἄδειασαν τὸ χωριὸ καὶ πῆγαν στὸ Ἑπταχώρι, στὴ Ζούζουλη καὶ στὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης. Παράλληλα, ζητήθηκεν ἐπείγοντως ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ νὰ σταλεῖ στὴ Φούρκα ἑλληνικὸς στρατός.

Καὶ πράγματι, πολὺ σύντομα ὑποδέχτηκαν ἓνα λόχο στρατοῦ ὑπὸ τὸ λοχαγὸ Παπανικολάου. Ἦταν ἡ ἐπίσημη ἀπελευθέρωση τοῦ χωριοῦ. Οἱ ἄντρες δέχτηκαν τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ μ' ἀνακούφιση. Τὸν ἐπόμενον μῆνα ἤρθαν στὴ Φούρκα κι ἄλλοι πέντε λόχοι, πὺ ἀπελευθέρωσαν τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς.

2) Τὰ γεγονότα τοῦ 1940—Ὁ τραυματισμὸς τοῦ Δαβάκη

Στὴ διάρκεια τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου, καὶ μάλιστα στὶς πρῶτες μέρες, ἦταν πεπρωμένο νὰ γραφεῖ στὸ ἔδαφος τῆς Φούρκας μιὰ ἀπὸ τὶς ἐνδοξότερες σελίδες τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ Φούρκα ἔγινεν εὐρύτερα γνωστὴ ἀπὸ τὶς ἀποφασιστικῆς σημασίας μάχες πὺ δόθηκαν ἐδῶ. Ἄλλωστε στὸ χῶμα της τραυματίστηκεν ὁ ἥρωας τῆς ἐποποιᾶς ἐκείνης συνταγματάρχης Κωνσταντῖνος Δαβάκης, καὶ σ' αὐτὸ ἄφησε τὴν τελευταία του πνοὴν ὁ ὑπολοχαγὸς Ἀλέξανδρος Διάκος, ὁ πρῶτος Ἑλληνας ἀξιωματικὸς πὺ ἔπεσε γιὰ τὴν πατρίδα στὸν πόλεμον τοῦ '40.

Ὡς πρὸς τὰ γεγονότα πὺ διαδραματίστηκαν τότε στὴ Φούρκα, ἄς παρακολουθήσουμε μερικὰ αὐτούσια ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ υπέροχον βιβλίον τοῦ Ἀγγελοῦ Τερζάκη «Ἑλληνικὴ Ἐποποιᾶ 1940—1941» (σελ. 64 κ.ἑξ.):

«Γιὰ νὰ παραβιάσουν τὴν Πίνδο οἱ Ἰταλοί, κι ἄς μὴν περίμεναν ἀποφασισμένη ἑλληνικὴ ἀντίσταση εἶχαν διαλέξει μιὰ μονάδα τους ἀπὸ τὶς πὺ ἐπίλεκτες: τὴ Μεραρχία Τζούλια, τῶν ἀλπίνων. Εἶταν ἐνισχυμένη μὲ ἵππικόν, Βερσαλλιέρους, σχηματισμοὺς Μελανοχιτώνων κι Ἀλβανῶν... Εἶχε ἀσκηθεῖ στὸ ὄρεινὸν πόλεμον, εἶταν κατατοπισμένη στὴ διαμόρφωση καὶ στὶς συνθῆκες

τοῦ μετώπου τῆς Πίνδου, ἀνάλογα συγκροτημένη, λαμπρὰ ἐφοδιασμένη».

«Ἀποστολὴ τῆς Τζούλια εἶτανε νὰ εἰσχωρήσει ταχύτατα στὰ ὄρεινὰ περάσματα τῆς Πίνδου, νὰ κατέβει στὸ Μέτσοβο, νὰ τσακίσει στὰ δυὸ τῆ ραχοκοκκαλιὰ τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου καὶ ν' ἀποκόψει τὶς δυνάμεις τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὶς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἀπέναντι στὸν ἐπίφοβο αὐτὸν ἐχθρό, ἡ ἑλληνικὴ ἄμυνα εἶχε ν' ἀντιπάζει ἓνα σχηματισμὸ ἰσχνό: τὸ Ἀπόσπασμα Πίνδου. Διοικητὴς του ὁ συνταγματάρχης Κωνσταντῖνος Δαβάκης. Δυὸ χιλιάδες ἄντρες ἀπὸ ἐδῶ, δεκαπέντε χιλιάδες ἀπὸ ἐκεῖ. Τὸ ἀπόσπασμα Πίνδου εἶχε νὰ καλύψει ἓνα μέτωπο ἀπὸ τριανταπέντε χιλιομέτρα φάρδος σ' εὐθεῖα γραμμὴ. Ἡ ἄγρια ὄρεινὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, ἂν εὐνοοῦσε τὴν ἑλληνικὴ ἄμυνα, πολλαπλασίαζε ὅμως τὸ μᾶκρος τοῦ μετώπου πὺρ εἶχε ἐκείνη νὰ καλύψει».

«Τὸ πρωῖ τῆς 31ης Ὀκτωβρίου, ὁ Βραχνὸς με τοὺς δύο ἐπιτελεῖς του καὶ τὸν Δαβάκη, πήρανε ἄλλα ἀπὸ τὸ Ἐφταχώρι, ἀνέβηκαν ἔτσι στὸ ὕψωμα μπροστὰ στὸ χωριό, τὸν Προφήτη Ἡλία κι ἀπὸ ἐκεῖ ὁ μέραρχος ἔκανε μίαν ἀναγνώριση τοῦ ἐδάφους. Ὁ Βραχνὸς σχημάτισε ἀμέσως τὴ γνώμη πὺρ τρία ὑψώματα εἶχαν σημασία καίρια γιὰ τὸν ἀγῶνα του, τρία σημεία πὺρ σχηματίζουν ἰδεατὸ τρίγωνο: τὸ Ταμπούρι, τὸ Κούτσουρο καὶ τὸ Βούζιο — παρακλάδι τοῦ Σμόλικα...».

«...Ἀπὸ τὴν ἐπισκόπηση πὺρ ἔκανε ἐξ ἄλλου στὸν ὀρίζοντα ὁ στρατηγὸς Βραχνὸς, ἔκρινε πὺρ εἶταν ἀδικοιολόγητο νὰ μὴν πιάσουν τὰ ἑλληνικὰ τμήματα μίαν ἄλλη γραμμὴ, δυτικώτερα, ἀφοῦ οἱ Ἰταλοὶ δὲν εἶχαν προλάβει νὰ τὴν καταλάβουν πρῶτοι: εἶναι ἐκείνη πὺρ σχηματίζεται ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Φούρκας, τὸν Προφήτη Ἡλία τῆς, τὴ Στρουνιαλάζαρη δεξιά, ὡς πέρα στὸ βορρὰ στὴν κορυφὴ Ἀπάνω Ἀρένα, προέκταση ἀνατολικὴ τοῦ Γράμμου».

«Σχεδιάστηκε ἔτσι ἡ ἀντεπίθεση πὺρ θὰ ἐξασφάλιζε τὴν ἀνάσχεση τοῦ ἐχθροῦ καὶ θ' ἄλλαζε τὴν πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων, θὰ ἔδινε στοὺς Ἕλληνες τὴν πρωτοβουλία. Θὰ γινόταν πρῶτ-πρῶτ τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τέσσερα σημεία μαζί...».

«Στὶς ἐξήμισι τὸ πρωῖ τῆς 1ης Νοεμβρίου ἀρχίζει ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων, πρῶτα ἀπὸ τὸ ἄκρο δε-

ξιο. Ὁ καιρὸς εἶταν ἑλαφρὰ συννεφιασμένος, ἀργότερα θὰ τὸ γύριζε σὲ βροχή. Τὸ Ἐφταχώρι εἶχε ζωντανέψει... Πρὶν ἀκόμα χαράξει, ὅλοι βρίσκονται στὸ πόδι, στρατὸς καὶ χωρικοί. Τὰ τμήματα ἐτοιμάζονταν, ξεκινούσαν. Ἀλλὰ τὸ βόρειο τμήμα εἶχε κιόλας ξεκινήσει, μὲ τὸ ἵππικὸ μπροστά. Κατὰ τὶς ὀχτὼ ἢ ὡρα, φτάνοντας στὰ ὑψώματα τῆς Λυκορράχης, οἱ ἀνιχνευτές του ξέκριναν μιὰν ἰταλικὴ φάλαγγα ποὺ βάδιζε πρὸς τὸ Κάντζικο. Προωθεῖται ἀμέσως μὲ τὸ ἵππικὸ κι ἓνας λόχος πεζικοῦ ποὺ ἀκολουθοῦσε, τὴν αἰφνιδιάζει. Οἱ Ἴταλοὶ δὲν τὸ περίμεναν· σάστισαν, ταραχτήκαν, τρέξανε φύρδην-μίγδην νὰ πιάσουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ... Οἱ ἀμυνόμενοι ἔσπασαν, πολλοὶ παραδόθηκαν, ἄλλοι πέταγαν τὰ ὅπλα τους καὶ τὸ ἔβαζαν στὰ πόδια... Αὐτὴ σιάνθηκε καὶ ἡ καλλίτερη ἐπιχείρηση τῆς ἡμέρας».

Ὁ θουλιζὸς συνταγματάρχης Κων.
Δαβάκης.

The famous colonel Konstantine
Davakis

«Στὸ κέντρο ὁ Δαβάκης εἶχε ἀργήσει τρεῖς ὥρες νὰ ἐπιθεθεῖ. Ἡ διλοχία του δὲν μπόρεσε ν' ἀνασυγκροτηθεῖ νωρίτερα. Τὸ τμήμα αὐτὸ ἀνηφόρισε στὶς ἀνατολικὲς πλαγιὲς τοῦ Προφήτη Ἡλίας, καθελώθηκε ὅμως ἐπὶ τόπου, γιατί ἡ τοποθεσία εἶταν ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φυσικὴ διαμόρφωση ὄχυρὴ καὶ ἡ ἀντίσταση τῶν Ἰταλῶν δραστήρια...».

«...Τὸ τμήμα τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ, ποὺ θὰ ἐνεργοῦσε ἀπὸ τὸ Ρωμιὸ πρὸς τὸ Ταμποῦρι, δὲν μπόρεσε νὰ ἐκτελέσει τὴν ἀποστολή του, σκόνταψε σ' ἀντίθετη ἐπιθετικὴ κίνηση τῶν Ἰταλῶν ἀπὸ τὴ Φούρκα, βρέθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ μεταξὺ δύο πυρῶν καθὼς ἓνα ἰταλικὸ τμήμα φάνηκε νὰ κατηφορίζει ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ Σμόλικα...».

«Τυπικὰ λοιπόν, ἡ ἐπιτυχία τῆς τολμηρῆς ἐπιθετικῆς ἐνέργειας τῆς 1ης Νοεμβρίου, εἶταν σχετικὴ μονάχα.. Μὲ τὴν ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῆς 1ης Νοεμβρίου στὴν Πίνδο, ὄχι μόνον τὰ χεῖλη τοῦ θύλακος στερεώθηκαν, ἀλλὰ καὶ ἡ πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων γενικὰ ἄλλαξε τροπὴ, ὁ στρατὸς ἀνέκτησε τὴν αὐτοπεποίθησή του... Ἡ Μεραρχία Τζούλια, ἀπὸ ἐδῶ κι ἐμπρὸς θὰ ἔχει τὸ πλευρὸ τῆς καὶ τὰ νῶτα τῆς ἐκτεθειμένα».

«Τὴν ἴδια ἐκείνη ἡμέρα (2 Νοεμβρίου 1940), ἡ I Μεραρχία συνέχισε τὴν προσπάθειά της πρὸς τὴ Φούρκα καὶ τὸ Ταμποῦρι. Οἱ κάτοικοι τῆς Φούρκας, ποὺ εἶχαν παρατήσει τὸ χωριὸ τους καὶ εἶχαν κρυφτεῖ στὸ δάσος τῆς βουνοπλαγιᾶς, ἄκουσαν μέσα στὴ νύχτα, στὴν ἀντικρυνὴ ραχούλα, τὴν ἰαχὴ «'Αέρα!... ἀέρα!...». Τὸ συγκρότημα Δαβάκη ἐξορμοῦσε τὶς μικρὲς ὥρες καὶ κυρίευσε τὸν Προφήτη Ἡλία. Στὶς πέντε παρὰ τέταρτο πρὶν ξημερώσει, ὁ Δαβάκης ἀνέφερε στὸ Μέραρχο τὴν κατάληψη τοῦ ὑψώματος καὶ τὴν πρόθεσή του νὰ συνεχίσει τὴν ἐπίθεση τὸ πρωῖ. Ζητοῦσε ἐνισχύσεις. Στὶς τρεῖς τ' ἀπόγευμα, ἓνας λόχος ἔμπαινε στὴ Φούρκα, ἐνῶ ἄλλος λόχος ἐτοιμαζόταν νὰ ἐξορμήσει, μισὴ ὥρα ἀργότερα πρὸς τὸ Ταμποῦρι. Ὅμως οἱ Ἰταλοὶ, ἀπὸ τὸ Κάντζικο, κάπου πέντε χιλιόμετρα πρὸς τὸ βοριά, εἶχαν ἀρχίσει νὰ πορεύονται κι' αὐτοὶ πρὸς τὸ Ταμποῦρι. Ἡ συγκέντρωσή τους γιὰ ἀντεπίθεση, ποὺ γινόταν δεξιὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡλία, ἀναφέρθηκε στὸ Δαβάκη· ἐκεῖνος πῆρε μαζί του τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Σπυρόπουλο

καὶ προχώρησε νὰ ἰδεῖ, νὰ κατατοπιστεῖ. Ἐκεῖ εἶναι πού, καθὼς ἔδινε ὁδηγίες νὰ προωθηθεῖ μιὰ δημοῖρία γι' ἀναγνώριση, δέχτηκε μιὰ σφαῖρα στὸ στήθος του, ἔπεσε μὲ τραῦμα διαμπερές. Τὴ διοίκηση τοῦ συγκροτήματος θὰ τὴν ἀνελάμβανε πὰ ὁ ταγματάρχης Καραβίας, διοικητὴς τοῦ τάγματος πού εἶχε σταλεῖ ἀπὸ τὴ Μεραρχία στὸ Δαβάκη γιὰ ἐνίσχυση».

«Ἡ ἀντεπίθεση τῶν Ἰταλῶν ἐκδηλώθηκε μὲ σφοδρότητα στὸ δεξι τοῦ Προφήτη Ἡλία. Ἄμεση ἑλληνικὴ ἀντεπίθεση, μὲ τὸν Καραβία ἐπικεφαλῆς, τοὺς ἔρριξε πίσω. Στὸ μεταξὺ ὁ λόχος πού εἶχε πάρει τὴ Φούρκα, κυρίεψε καὶ τὸ πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὕψωμα Λιάγκη. Βῆμα τὸ βῆμα, μὲ αἷμα, τὰ ἑλληνικὰ τμήματα εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀπωθοῦν τὸν ἐχθρό, νὰ ξαναπαίρνουν τὰ χώματα πού εἶχε πατήσει ἐκεῖνος τὶς πρῶτες μέρες τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, τὴς ὥρες τῆς παραζάλης».

«...Στὸ μεταξὺ τὴ μέρα πού ξημέρωνε — καὶ εἶταν Κυριακὴ — συνεχίστηκε ἡ ἐπίθεση πρὸς τὸ Ταμποῦρι. Τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ἐξόρμησαν στὶς 5 τὸ πρωῖ, ὑποστηριγμένα ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ πού εἶχε φτάσει πρὶν ἀπὸ λίγο. Ὑστερα ἀπὸ ἀγώνα σκληρό, κυριεύεται τὸ σημαντικό αὐτὸ ὕψωμα καὶ κόβεται ἔτσι ὁ δρόμος ἐπικοινωνίας τῶν Ἰταλῶν ἀπὸ τὸ Κεράσοβο πρὸς τὴν Κόνιτσα...».

«...Ἡ μάχη τῆς Πίνδου εἶχε τελειώσει .. Οἱ Ἰταλοὶ φεύγοντας πρὸς τὴν Ἀλβανία, παρέσυραν καὶ τὶς δυνάμεις πού εἶχαν σταλεῖ γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὴ μοιραία μεραρχία τῆς Πίνδου...».

Τ' ὄνομα τῆς Φούρκας λοιπὸν συνδέθηκε στενότατα μὲ τ' ὄνομα τοῦ θρυλικοῦ συνταγματάρχη Κωνσταντίνου Δαβάκη. Ἄλλωστε κι ὁ ἴδιος ὁ Δαβάκης τ' ὁμολογεῖ γράφοντας σὲ μιὰν ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Φουρκιώτες στὶς 31.1.1941:

«...Μὲ τὸ ἀγαπητὸ χωριό σας φυσικὰ συνεδέθην ἰδιαίτερος, ἀφ' οὗ τὸ αἷμα μου πότισε τὸ ἔδαφός σας. Καὶ ἡ σκέψις μου καὶ αἱ εὐχαί μου εἶναι πάντα κοντὰ σας...».

Ἐδῶ ὅμως ἄς σημειώσουμε καὶ κάτι ἄλλο. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἦρθε στὴ Φούρκα ὡς τὴν ὥρα πού τραυματίστηκε ὁ Δαβάκης χρησιμοποίησε σὰν ὁδηγό του τὸ Φουρκιώτη Ἀλέξανδρο Μουτσιούλη.

Ὁ Ἀλέξ. Μουτσιούλης θυμᾶται μὲ συγκίνηση τὴ μορφὴ τοῦ

Ὁ «ἥρωας τῶν ἡρώων» ὑπολοχαγὸς
Ἀλέξ. Διάκος.

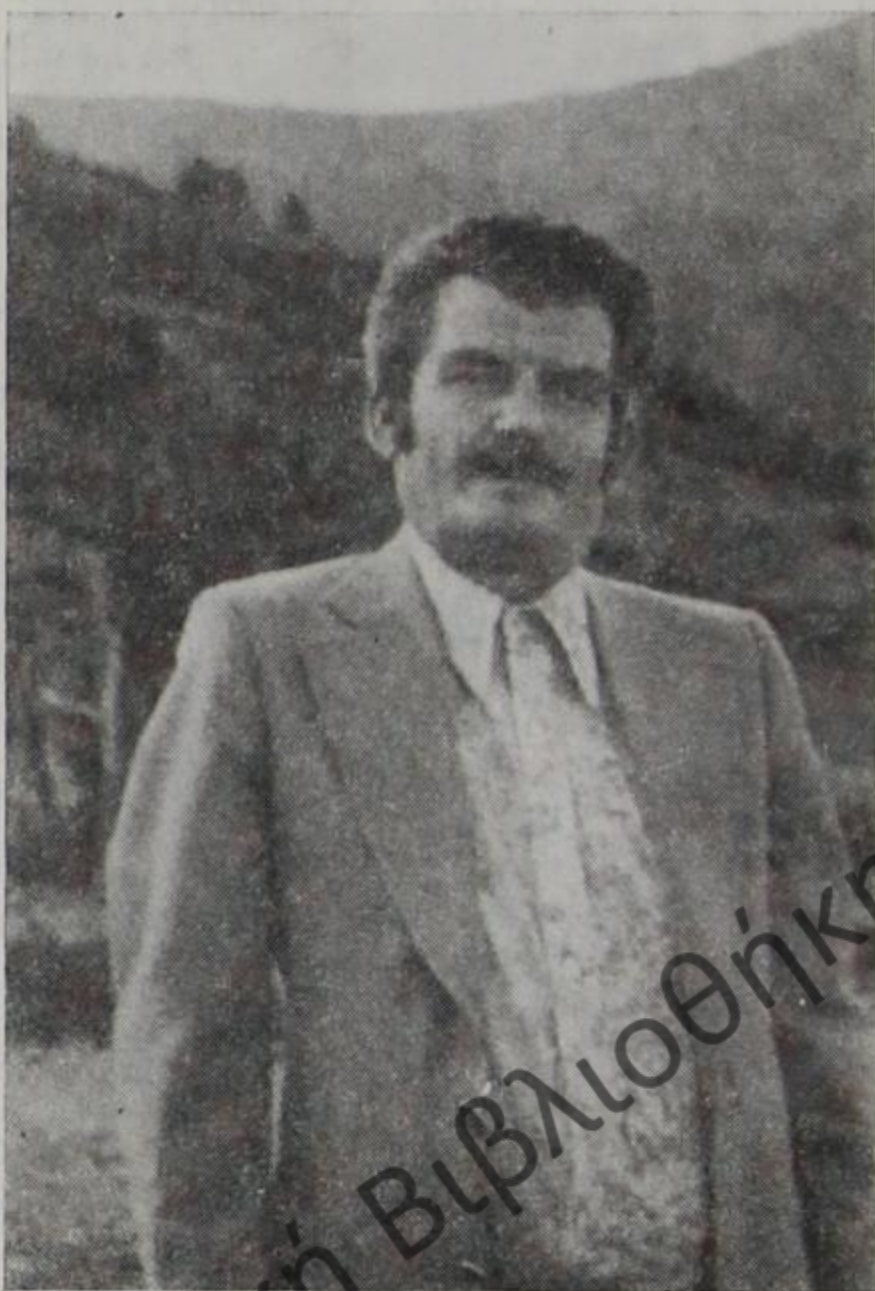
Lieutenant Alexander Diakos, the «hero
of heroes».

ἥρωας. Στὴν περιοχή τῆς Τσοῦκας — Φούρκας ἡ τοποθεσία ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φυσικὴ διαμόρφωση ὀχυρὴ καὶ ἡ ἀντίσταση τῶν Ἰταλῶν, πού τὴν κρατοῦσαν ἦταν ἀσυνήθιστα δραστήρια. Ὁ ἑλληνικὸς λόχος, πού εἶχε ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν Τσοῦκα, ἀνηφόριζε μὲ δυσκολία τὶς πλαγιές τῆς. Οἱ Ἰταλοὶ τὴν υπεράσπιζαν μὲ πείσμα. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου τοῦ ὁ νεαρὸς ὑπολοχαγὸς Διάκος κάνει ἐπιτυχημένη ὀρμητικὴ ἐπίθεση καὶ κυριεύει τὸ ὕψωμα. Οἱ Ἰταλοὶ κάνουν ἀμέσως σφοδρότατη ἀντεπίθεση μὲ πολὺ πυροβολικὸ καὶ ὄλμους. Ὁ λόφος γίνεται ἠφάιστειο καὶ τὸ ἑλληνικὸ τμῆμα ἀνατρέπεται κι ἀποσύρεται. Ἀλλὰ διοικητὴς τοῦ λόχου εἶναι ὁ Διάκος, πού κάνει νέα σφοδρὴ ἔφοδο, μπαίνοντας μπροστὰ ἀπ' τοὺς ἄνδρες τοῦ καὶ κρατώντας ἕνα μάννλιχερ μὲ «ἐφ' ὄπλου λόγχην» σὰν ἕνας ἀπλὸς στρατιώτης. Τὸ παράδειγμα

του ήλεκτρίζει τούς άνδρες του. Άνηφορίζει, με τὸ τμήμα του, πάλι στὸ ὕψωμα, ἐνῶ πέφτει πάνω τους κατακλυσιμὸς ἀπὸ σφαῖρες, ὄλμους κι ὀβίδες. Φτάνει κοντὰ στὸν ἐχθρό, πὺ πεισματικὰ ἀμύνεται κι ἀποκρούεται καὶ πάλι. Τότε ζητᾶ ἀπὸ τούς άνδρες του μιὰ τρίτη ἐξόρμηση. Προχωρεῖ σὰν σίφουνας με προτεταμένο τὸ μάννλιχερ, ξεφωνίζοντας: «Ἐμπρὸς παιδιὰ γιὰ μιὰ μεγάλη Ἑλλάδα καὶ μιὰ ἐλεύθερη Δωδεκάνησο», ἐνῶ οἱ γενναῖοί του τὸν ἀκολουθοῦν. Γιὰ μιὰ στιγμή ἕνα κρυμμένο στὰ πλάγια πολυβόλο ξέρασε τὴ θανατερὴ φωτιά του, με πρῶτο στόχο τὸν Διάκο, πὺ ἔπεσε κεραυνοβολημένος, καὶ κατόπιν τὸν ἔφεδρο ἀνθυπολοχαγὸ Ντάσκα, διμοιρίτη τοῦ λόχου. Ἦταν μεσημέρι τῆς 1ης Νοεμβρίου 1940. Ὁ λόχος ἀκέφαλος ἀποτραβήχτηκε, ἐνῶ οἱ δύο ἥρωες ἔμειναν στὸν τόπο τῆς θυσίας τους. Ὅταν ἡ Τσοῦκα πάρθηκε τὴν ἄλλη μέρα, οἱ δύο ἥρωες βρέθηκαν κατακρεουργημένοι. Ἐτσι νόμισε ὁ ἐχθρὸς ὅτι θὰ ἐκδικοῦνταν τὴν ντροπιασμένη του ἦττα.

Ὁ μέραρχός του γράφει γιὰ τὸν ἥρωα: «Τὸ θάρρος, ἡ εὐψυχία καὶ ἡ τόλμη τοῦ ἥρωος Δωδεκανησίου Ἀλεξάνδρου Διάκου ἔφεραν τὸν λόχον ἐπανειλημμένως ἐπὶ τοῦ ὕψωματος, καὶ ἐκεῖ ἔπεσε ἐκεῖνος νεκρὸς, ὡς πραγματικὸς ἥρωας, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τῆς τιμῆς, τῆς νίκης. Ὁ ἥρωας Δωδεκανήσιος δὲν ζῆ πλέον, ἀλλὰ τὰ ἀθάνατα βουνὰ τῆς Πίνδου, ἐλεύθερα ἀπὸ τὸν ἀπαίσιο καὶ ὑπόλονον εἰσβολέα, νανουρίζουν τὸν αἰώνιον ὕπνον τοῦ ἥρωος, ὅστις ἠρωϊκώτατα μαχόμενος ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Ἡ μεραρχία ἐπρότεινε τὸν ἀείμνηστον ἥρωα διὰ τὸ Χρυσοῦν Ἀριστεῖον Ἀνδρείας». Κι ἀκόμη, ὁ ἥρωάς μας «προήχθη ἐπ' ἀνδραγαθία» σὲ λοχαγό». ³⁷

Ὁ Φουρκιώτης Νικόλαος Σαρμανιώτης ἢ Νασίκας εἶναι ἕνας ἀπὸ τούς λίγους πὺ γνώρισαν τελευταῖοι τὸν ἥρωα ὑπολοχαγό, λίγην ὥρα προτοῦ ποτίσει με τὸ αἷμα του τὸ ὕψωμα τῆς Τσοῦκας. Ὁ Νικ. Σαρμανιώτης ἐκτελοῦσεν ἐθελοντικὰ τὰ καθήκοντα τοῦ συνδέσμου μεταξὺ τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν μας τμημάτων. Στὴ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας του βρέθηκε στὴ θέση τῆς Ζούζουλης «Σταυρός».

Ὁ Φουρζιώτης Νικ. Σαρμανιώτης ἢ
Νασίκας

Nickolaos Sarmaniotis or Nasikas born
in Fourka

«Ἐκεῖ — διηγεῖται — γνώρισα τὸν Ἀλέξανδρο Διάκο. Ἔμεινα στὸ τμήμα του ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα τῆς 31ης Ὀκτωβρίου 1940. Ὁ ἀλησμόνητος ὑπολοχαγὸς ἦρθε πολλές φορές κοντά μου καὶ συζητήσαμε διάφορα θέματα. Ἦταν ὁμιλητικὸς κι εὐγενικός.

Ὅταν ἦρθεν ἡ ὥρα νὰ φύγω τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῖ, πλησίασα τὸν Διάκο νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω. Ἔδειχνε συγκινημένος καίως μοῦ ἔσφιγγε τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε:

— Θα πολεμήσουμε γιὰ τὴν πατρίδα, τόσο ἐμεῖς οἱ στρατιῶτες, ὅσο καὶ σεῖς οἱ πολῖτες.

Ἀπὸ τότε τὰ λόγια του αὐτὰ καρφώθηκαν ὀλοζώντανα μέσα μου.

Κατόπιν ἐγὼ ἔφυγα γιὰ τὴ Φούρκα. Τὴν ἴδια στιγμήν ξεκίνησε κι ὁ Διάκος γιὰ τὴν Τσούκα. Ἐνῶ βρισκόμουν λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ θέση «Παλιοχώρι» ἀκούστηκαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοί. Ἡ μάχη στὴν Τσούκα εἶχε ἀνάψει. Ὅταν ἔφτασα στὴ Φούρκα τ' ἀπόγευμα, ἔμαθα πὼς ὁ Διάκος σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς στὴ θέση «Βακατσιάτα» τῆς Τσούκας, πολὺ κοντὰ στὸ «ἔλατο τοῦ Κίτση», πάνω στὴν ἡρωϊκὴ του προσπάθεια νὰ καταλάβει τὴν «Τσιότα», τὴν κορυφὴ τῆς Τσούκας.

Λίγες μέρες ἀργότερα πῆγα στὴν Τσούκα. Κοντὰ στὴ βρύση τῆς Βακατσιάτας κοίτονταν τέσσερις Ἰταλοὶ σκοτωμένοι. Προχώρησα στὸ «ἔλατο τοῦ Κίτση». Καὶ καθὼς παρατηροῦσα λυπημένος τὸ ἔδαφος, ἦρθαν στὸ νοῦ μου τὰ τόσο λιτά, μὰ καὶ τόσο περιεκτικὰ λόγια τοῦ Διάκου:

— Θὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴν Πατρίδα...

Ξέσπασα σὲ λυγμούς. Γονάτισα καὶ ψιθύρισα:

— Πραγματικά, Ἀλέξανδρε Διάκε, πολεμήσες γιὰ τὴν πατρίδα σὰ λιοντάρη».

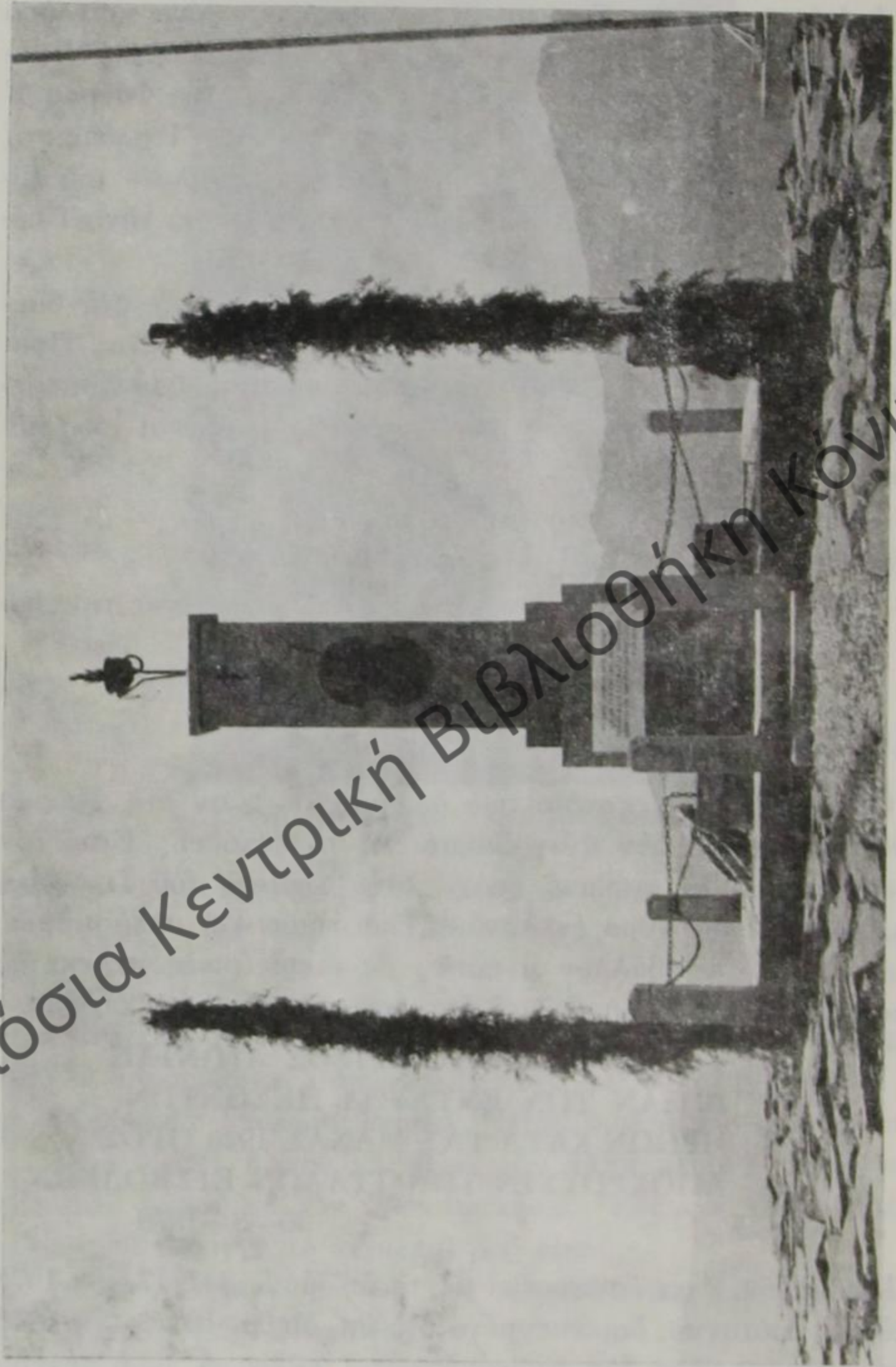
4) Ἡ πατρίδα θυμᾶται καὶ τιμᾶ

Ὅλα τοῦτα τὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν στὴ Φούρκα τὸ 1940, ἡ πατρίδα δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὰ ξεχάσει. Ἐτσι, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1976 στήθηκε ἐπάνω στὴν κορυφὴ τοῦ Προφήτη Ἡλία, πλάϊ σὲ ὁμώνυμο ἐκκλησιάκι, ἓνα ὠραῖο καὶ πολὺ ταιριαστὸ μὲ τὸ ὄλο περιβάλλον μνημεῖο, μὲ συμμετρικὲς πελεκητὲς πέτρες κτισμένο. Στὴν πρόσθια ὄψη τοῦ μνημείου διαβάζουμε:

ΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΠΡΟΣ ΑΙΩΝΙΑΝ
ΔΟΞΑΝ ΤΩΝ ΕΝΤΑΥΘΑ ΠΕΣΟΝΤΩΝ
ΗΡΩΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΜΑΧΑΣ 1940 ΠΡΟΣ
ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΝ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΕΙΣΒΟΛΕΩΝ

30—8—1976

Ἐπι πλέον, ἔχει καθιερωθεῖ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 447/17—6—1976 Προεδρικὸ Διάταγμα, δημοσιευμένο στὸ ὑπ' ἀριθμ. 168/3—7—1976 Φύλλον Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως (τεῦχος Α'), ἡ τέλεση δημόσιας γιορτῆς στὴ Φούρκα, κάθε χρόνο στίς 20 Ἰουλίου, στὴ

Τὸ μνημεῖο πὸν στήθηκε στὴν κορυφὴ τοῦ Προφήτην Ἠλία.

The monument erected on the Prophet Elias hill

μνήμη τῆς Γυναίκας τῆς Πίνδου, τοῦ Κωνσταντίνου Δαβάκη, τοῦ Ἀλεξάνδρου Διάκου καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ ἔπασαν στὸν πόλεμο τοῦ '40. Ἡ γιορτὴ ἔχει κάθε χρόνο ἐπίσημο χαρακτῆρα κι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίσημη συμμετοχὴ, συγκεντρώνονται ἐδῶ στὴν κορυφὴ τοῦ Προφήτη Ἡλία χιλιάδες κόσμου ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, γιὰ ν' ἀποτίσουν φόρο τιμῆς κι εὐγνωμοσύνης στοὺς ἥρωες τοῦ '40 καὶ μάλιστα στὸν ἴδιο τόπον, ὅπου ἐκεῖνοι ἔγραψαν τότε μὲ τὸ αἷμα τους τὴν χρυσοῦν ἐκείνην ἐποποιΐα.

Ἀπόσπασμα τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος, μὲ τὸ ὁποῖο καθιερώνεται τούτη ἡ γιορτὴ, παραθέτουμε ἀμέσως πρὸ κάτω:

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 447

Περὶ καθορισμοῦ δημοσίων ἐορτῶν καὶ τροποποιήσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 157/1969 καὶ 663/1970 Β.Δ. «περὶ καθορισμοῦ ἐορτῶν»

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει:

1.— Τὰς διατάξεις τοῦ Α.Ν. 198/1967 «περὶ τρόπου καθιερώσεως καὶ τελέσεως δημοσίων ἐορτῶν καὶ τελειῶν καὶ περὶ ἀντικαταστάσεως καὶ καταργήσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Α.Ν. 447/1937 «περὶ τρόπου ἀπονομῆς σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν καὶ γενικῶς τὰ Ἐθνικὰ Σύμβολα».

2.— Τὴν ὑπ' ἀριθ. 235/1976 γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, προτάσει τῶν Ἡμετέρων ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Ὑπουργῶν, ἀπεφασίσασιν καὶ διατάσσασιν:

Ἄρθρον 1

1.— Δημόσιαι ἐορταὶ ἀφορῶσαι εἰς ἐπετεῖους Ἐθνικῶν καὶ ἱστορικῶν γεγονότων τοπικῆς σημασίας, ὀρίζονται κατὰ νομοῦς, αἱ κάτωθι:

.....

Νομὸς Ἰωαννίνων

Ἡ 20ῆ Ἰουλίου, ἐορτὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς μνήμην τῆς Γυναίκας τῆς Πίνδου, τῶν Ἀξιωματικῶν Κωνσταντίνου Δαβάκη καὶ Ἀλεξάνδρου Διάκου καὶ ὄλων τῶν Ἡρώων τοῦ 1940, διὰ τὴν Κοινότητα Φούρκας.

.....

2. Ἡ ὀργάνωσις καὶ τέλεσις τῶν ἐορτῶν τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν κατὰ τόπους Νομαρχῶν.

3. Κατὰ τὰς ἐορτάς τοῦ παρόντος ἄρθρου θέλουσι λαμβάνει χώραν:

α) Γενικὸς σηματοστολισμὸς ἀπὸ τῆς 8ης πρωϊνῆς ὥρας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, εἰς ὀλόκληρον τὴν ἐορτάζουσαν περιοχὴν καὶ

β) Φωταγώγησις τῶν Δημοσίων, Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Καταστημάτων, ὡς καὶ τῶν τοιούτων τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καὶ Τραπεζῶν, ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὥρῶν τῆς ἐπομένης τῆς ἐορτῆς εἰς τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω περιοχὴν.

.....
Εἰς τὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Υπουργῶν, ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Προεδρικοῦ Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1976

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ: ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΙΤΣΙΟΣ —
ΕΘΝ. ΑΜΥΝΗΣ ΕΥΑΓ. ΑΒΕΡΩΦ-ΤΟΣΙΤΣΑΣ — ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΚΩΝΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΑΛΛΗΣ.

Κλείνοντος τὸ κεφάλαιο τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμίσουμε πῶς τὴν περίοδον ἐκείνην οἱ κάτοικοι τῆς Φούρκας πρόσφεραν πολλὰς καὶ ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, οἱ γυναῖκες κουβαλώντας στὴν πλάτη τους πυρομαχικὰ γιὰ τὸν στρατὸ μας, καὶ οἱ ἄντρες ἐκτελώντας κάθε εἶδους ὑπηρεσίες, θέτοντας ἑτοί — καὶ οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες — σὲ κίνδυνον τὴν ἴδια τους τὴν ζωὴ. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτα λόγια κενὰ καὶ ὑπερβολικά. Τὸ ἀναγνώρισεν ἡ ἴδια ἡ πατρίδα μὲ τὸν πῶς ἐπίσημο τρόπο, κάμνοντας τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν ἀπονείμει τὸ 1945 στὴ Φούρκα τὸν ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΣΤΑΥΡΟ Α΄ ΤΑΞΕΩΣ.

Ὁ πολεμικὸς σταυρὸς καὶ τὸ δίπλωμα ἀπονόμησής του στὴ Φούρκα
 Fourka has been honored with the war cross

Τὸ κείμενο τοῦ σχετικοῦ διπλώματος (βρίσκεται στὸ Γραφεῖο τῆς Κοινότητος), μετὰ τὸ ὁποῖον ἀπονέμεται τοῦτος ὁ σταυρὸς στὸ χωριό ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1945 Β. Διατάγματος ἀπενεμήθη εἰς τὸ χωριὸν Φούρκα

Ο ΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ Α΄ ΤΑΞΕΩΣ

Διότι πρῶτον ὑπέστη τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἰταλῶν τὸ 1940, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ἐπέδειξαν ἀξιοθαύμαστον πατριωτικὴν διαγωγὴν, ἀντοχὴν ἀπαράμιλλον καὶ ἡρωϊσμόν μέχρις αὐτοθυσίας

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1945

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργός

Ε. Μερεντίτης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ'

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

1.— ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ἡ κεντρικὴ ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῆς Φούρκας. Εἶναι κτισμένη στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, τὴν «πλατεῖα Συλλόγου Ὑπαλλήλων Τραπεζῆς Ἑλλάδος», ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ μεταπολεμικὰ οἰκοδομημένο μ' ὠραῖες πελεκητὲς πέτρες Σχολεῖο, πὺν μὲ τόση στοργὴ περιβάλλεται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς μας τῆς Ἀμερικῆς.

Πρὶν κτισεῖ ἡ σημερινή, ὑπῆρχε παλιότερη ἐκκλησία στὴν ἴδια πλατεῖα, ὃ δὲ περίβολος χρησιμοποιοῦνταν μάλιστα σὰν Κοιμητήριον τοῦ χωριοῦ.

Πρὶν ἀπὸ τὸν παλιότερον ἐκεῖνο γὰρ — πὺν κατεδαφίστηκε τὸ 1905 γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ ὁ σημερινὸς — ὑπῆρχεν ἄλλη ἀκόμη ἀρχαιότερη ἐκκλησία στὴ Φούρκα; Στὸ ἐρώτημα τοῦτο θ' ἀπαντήσουμε θετικά, γιατί ὑπάρχει ἡ ἀπόδειξη: στὸ νάρθηκα τῆς τωρινῆς ἐκκλησίας εἶναι κρεμασμένη μιὰ μικρῶν διαστάσεων εἰκόνα, σὲ χοντρό ξύλο, πὺν παριστάνει κάποιον Ἀρχάγγελο ἢ ἄγγελο. Τὸ σκαλιστὸ σχέδιον πὺν ἔχει ἐπάνω τῆς φανερῶναι πὺς ἡ εἰκόνα εἶναι κομμένη ἀπὸ παλιὸ τέμπλον, ἡ δὲ πίσω πλευρὰ τῆς ἔχει ἐμφανέστατα τὰ ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς. Χρονολογικὰ τὴν εἰκόνα τούτη τὴν τοποθετοῦμε ὅπωςδήποτε στὸ 16ον αἶώνα τουλάχιστον.

Εἶναι ὀλοφάνερο λοιπὸν πὺς ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν 16ον αἶώνα ἐκκλησία πὺν κάηκε — γιατί ὄχι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κολωνιάτικης ἐπιδρομῆς τοῦ 17ου αἶώνα; — κι ἀπ' αὐτὴν οἱ κάτοικοι μπόρεσαν νὰ περισώσουν μόνο τὴν εἰκόνα τούτη μεταφέροντάς τὴν στὴν καινούργια ἐκκλησία, ἀφοῦ πρῶτα ἔκοψαν ἀπὸ γύρω τὰ καμμένα τμήματα τοῦ τέμπλου.

Πότε κτίστηκε ἡ δεύτερη ἐκκλησία, ὕστερα ἀπὸ τὴν πυρ-

πόληση τῆς πρώτης, δὲν εἶναι γνωστό. Ξέρουμε μόνον πὼς τὸ 1905 ἦταν ἐτοιμόρροπη. Ἡ ἀξιοθρήνητη αὐτὴ κατάσταση τοῦ ναοῦ κέντρισε τὴ φιλοπατρία τῶν Φουρκιωτῶν Ἰωάννου, Στέργιου καὶ Γεωργίου Τζημοράγκα, ἐγκαταστημένων στὴ Ρουμανία, πού πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ κτίσουν καινούργιο, διαθέτοντας ὅλα τ' ἀπαιτούμενα χρήματα.

Γιὰ νὰ ὑλοποιηθεῖ ἡ ἀπόφαση, ἦρθεν ὁ Γεώργιος Τζημοράγκας στὴ Φούρκα, νὰ ἐπιβλέψει τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Ἔτσι, τὸ 1905 κατεδαφίστηκεν ἡ παλιότερη ἐκκλησία κι ἄρχισεν ἡ οἰκοδόμησις τῆς σημερινῆς πού ἐγίνε με πελεκητὲς πέτρες σὲ μεγάλες διαστάσεις καὶ σὲ ρυθμὸ τρίκλιτης βασιλικῆς χωρὶς τροῦλλο. Ἡ ἐκκλησία διαθέτει νάρθηκα καί, πάνω ἀπ' αὐτόν, γυναικωνίτη. Ἀρχιμιάστορας ἦταν ὁ Δημήτριος Κεχαγιᾶς, ἀπὸ τὴν Καστάνιανη.

Μέσα στὴν ἐκκλησία στὸν δυτικὸ τοῖχο τοῦ Καθολικοῦ, διατηρεῖται ἀκόμη ἡ ἀκόλουθη κτιτορικὴ ἐπιγραφή:

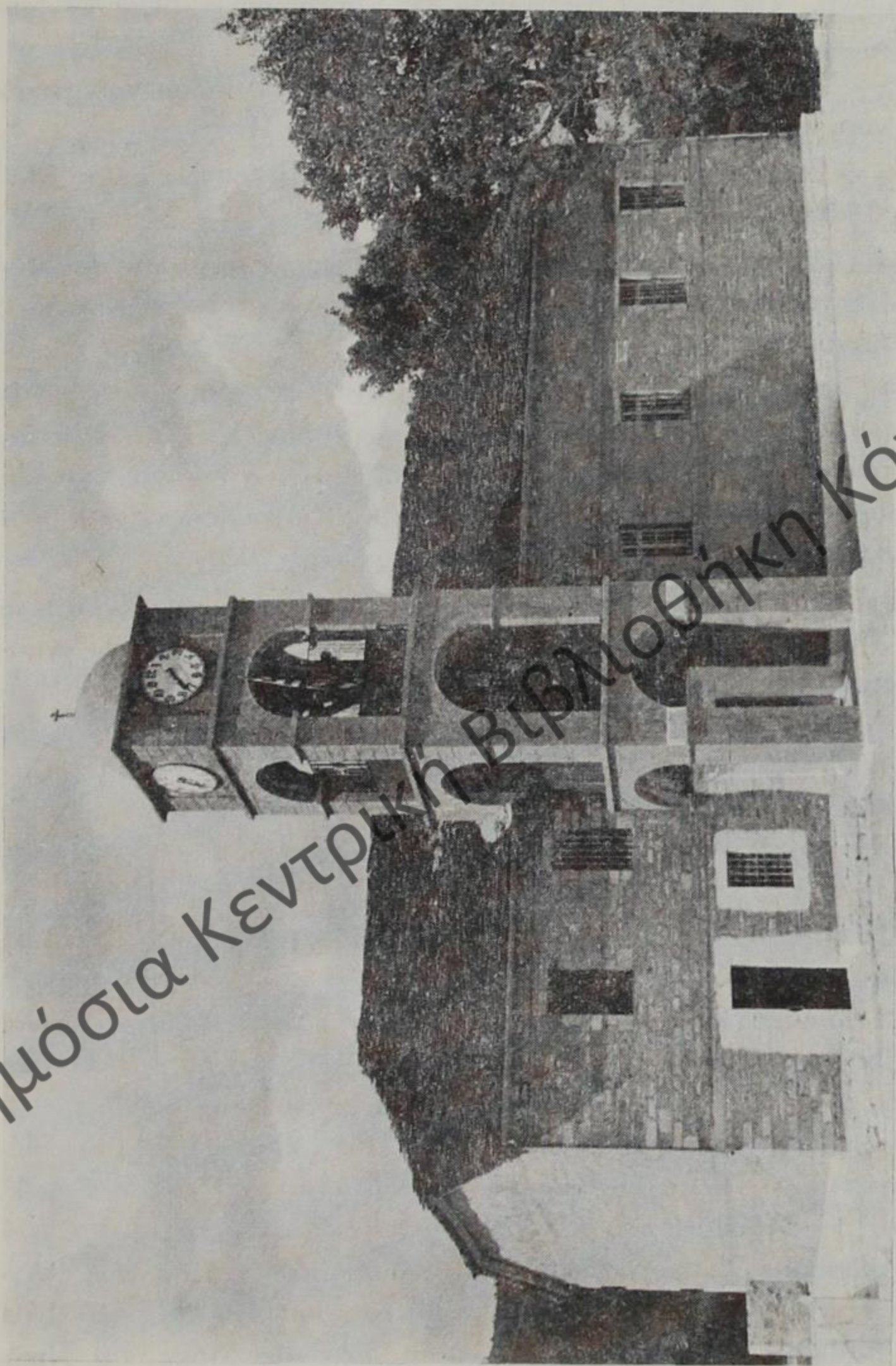
«Ἐκτίσθη ἐν ἔτει 1906 Δαπάνη Ἀδελφῶν Τζημοράγκα Ἰωάννου, Στεργιου καὶ Γεωργίου ἀρχιερατεύοντος Βελλᾶς καὶ Κονίτης Σπυρίδωνος. Δωρηταὶ οἰκογένεια Νικολάου Φλιώνη».

Τὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀπλὸ ξύλινο καὶ κατὰ διαστήματα φέρει ἐπίχρση ξυλόγλυπτην ἐπένδυση. Τὸ δάπεδό της εἶναι στρωμένο με συμμετρικὲς κατὰ ζῶνες τετράπλευρες λίθινες πλάκες. Με πλάκες ἐπίσης σκεπάστηκε κι ἡ ὀροφή.

Ὁ καινούριος ναὸς ἀρχίζει νὰ δέχεται τὸ 1908 νέες εἰκόνες, δωρεῆς Φουρκιωτῶν. Οἱ εἰκόνες αὐτὲς παραγγέλλονται στὰ ἐργαστήρια τοῦ Χιοναδίτη Νικολάου Παπακώστα καὶ τοῦ Καστοριανοῦ Χατζῆ Ἀθανασίου. Ἡ ζωγραφικὴ τους ἀποπνέει τέχνην ἔντονα ρεαλιστικὴ καὶ βασίζεται σὲ δυτικὰ πρότυπα. Εἰδικότερα οἱ εἰκόνες τοῦ 1908, με τὶς ὑπάρχουσες ἐπάνω σ' αὐτὲς ἐπιγραφές, εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1.— Παναγία Παντάνασσα: «Δέησις τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ Ἀγνῆς Ἰωάννου Φλιώνη 1908 Αὐγούστου 5».

2.— Ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς, στὴν Ὠραία Πύλη: «Διὰ συνδρομῆς Κώτα Ι. Φλιώνη 1908».

Ἡ κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου

The central church of Saint Nickolaos

3.— Ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς: «Δαπάνη κυρίου Ἰωάννου Κώττα Φλιώνη. Ὑπὸ Χατζῆ Ἀθανασίου Π. Καστοριέρως 1908 Αὐγούστος 5».

4.— Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος: «Δέησις τοῦ Δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου Κώττα Φλιώνη 1908 Αὐγούστου 5».

5.— Ἅγιος Δημήτριος: «Ἀφιέρωμα Δημητρίου Στεργίου Μαρανῆ 1908».

6.— Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ: «Ἀφιέρωμα Δημητρίου Γ. Μαρανῆ. Ὁ ζωγράφος Νικόλαος Ἰωάν Παπακώστας ἐκ Χιονάδες 1908 Αὐγούστου 9».

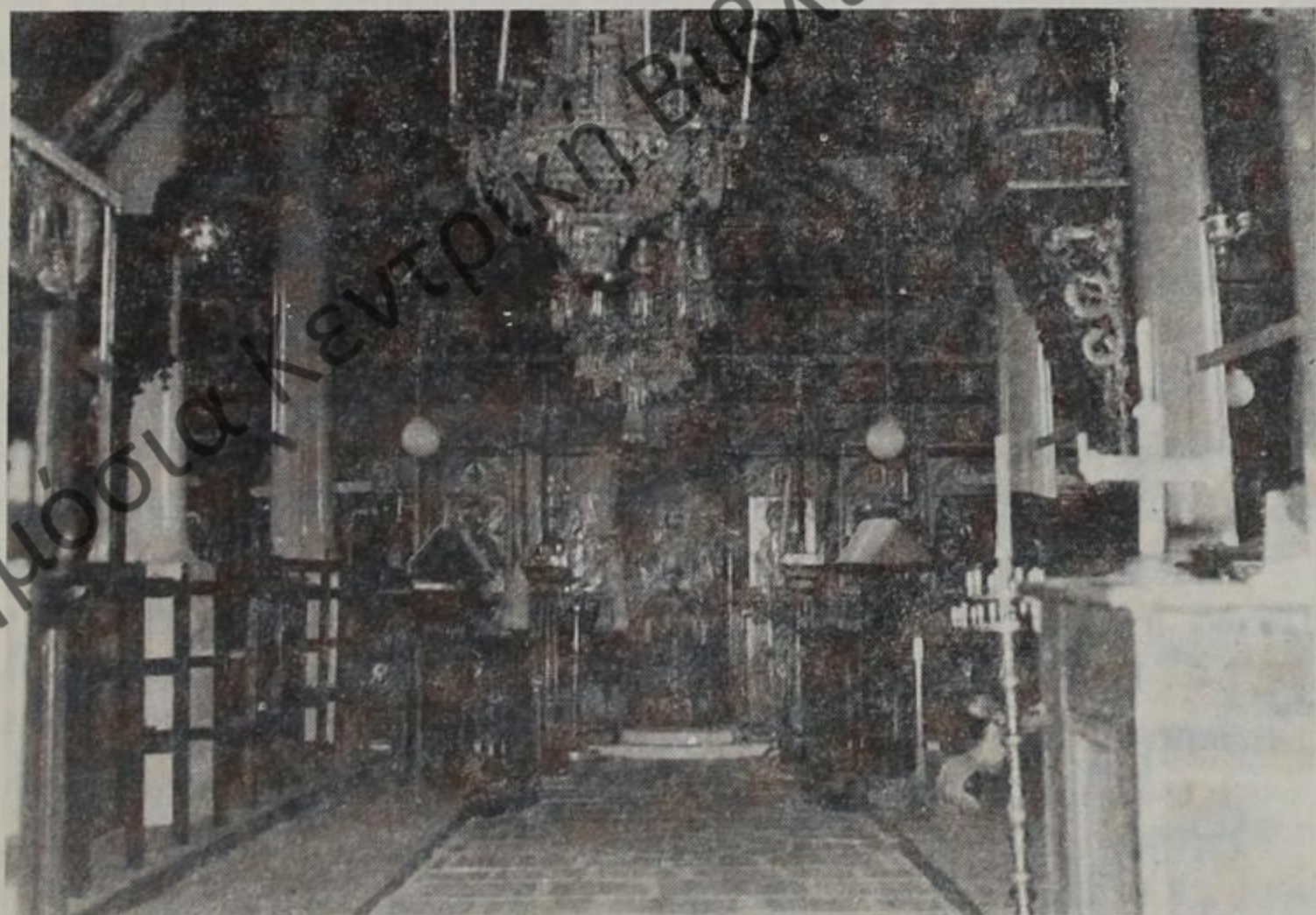
Τὸ 1913 προσφέρεται στὴν ἐκκλησίαν ἕνας χρυσοκέντητος ἐπιτάφιος, στὸν ὁποῖο διαβάζουμε: «ἀφιέρωμα Νικ. Κ. Τζιάλα 1913». Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1929, δωρίζεται μιὰ εἰκόνα Λιοναδίτη ζωγράφου στὴν ὁποία ἀναγράφεται: «Ἐπιτροπεύοντος Κώττα Σταγγίκα. Ἔργον Θωμᾶ Μαρινᾶ ἐκ Χιονάδων 1929».

Μιὰ εὐρύτατη ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ σὲ εἰκόνες γίνεται τὸ 1938. Τούτῃ τῇ χρονίᾳν ἔρχεται στὴ Φούρκα ἕνας Σέρβος ζωγράφος, ἀπόφοιτος Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, πὺ ζωγραφίζει μὲ τ' ἀριστερὸ χέρι (ὁ ἴδιος ἐργάστηκε κατόπιν καὶ στὸ σπίτι τοῦ Ἀνδρέα Τόνα). Δικά του ἔργα ὑπάρχουν πολλὰ στὴν ἐκκλησία. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθεῖ πως ἡ ἀγιογραφικὴ του ἐργασία, ἀφοῦ δὲν ἦταν εἰδικευμένος σ' αὐτήν, δὲν εἶναι ὑψηλῆς ποιότητος. Οἱ εἰκόνες πὺ φιλοτέλενησεν ὁ ζωγράφος ἐκεῖνος, εἶναι οἱ ἑξῆς:

1.— Ὅλες οἱ μικρὲς εἰκόνες στὴν ἐπάνω σειρὰ τοῦ τέμπλου, πὺ κατὰ σειρὰ ἀπὸ τ' ἀριστερά, εἶναι ἀφιερῶματα τῶν Φουρκιωτῶν: Γεωργίου Κ. Ζιώγα, Ἀδελφῶν Ν. Τέντα Ἰωάννου Ζιώγα, Ἀλεξίου Μαρανῆ, Γεωργίου Κων. Κίτση, Γεωργίου Τέντα, Ἀνδρέα Παπακώστα, Ἀριστοτέλους Δ. Κυρατσέκη, Νικολάου Τσιάστα, Θωμᾶ Μακαρίου, Δημητρίου Σ. Μαρανῆ, Γεωργίου Ἀθ. Μουτσιούλη, Νικολάου Γ. Ζιώγα, Ἀνδρέου Δ. Φλιώνη, Σουλτάνας συζ. Γ. Νάκου, Νικολάου Ἰ. Ρούση, Θωμᾶ Ζιώγα, Κωνσταντίνου Δ. Τόνα, Ἀθανασίου Σαμαρνιώτη, Ἰωάν. Σαμαρᾶ, Ἀγνῆς συζ. Ἀνδρέου Παπακώστα, Ζώη Δ. Φλιώνη, Νικολάου Τσιάστα, Ἀλεξάνδρου Ντόκου, Δημητρίου Σαμαρνιώτη, Κατίνας Μόκα καὶ Νικολάου Τσιάστα.

2.— Οί φορητὲς εἰκόνες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ: «Δαπάνη Ν. Τσίκου 1938» καὶ τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων: «Δαπάνη Κωνσταντίνου Ν. Οἰκονόμου 1938».

3.— Οἱ εἰκόνες τῆς πρόσθιας, πρὸς τὸ Καθολικό, πλευρᾶς τοῦ γυναικωνίτη, φιλοτεχνημένες, ἀπὸ τ' ἄριστερά, μὲ δαπάνες τῶν: Ἀθανασίου Πάπαρη, Δέσπως Κ. Ταμπούρη, Ἀθηνᾶς Ν. Μόκα, Ἀλκιβιάδου Α. Τόνα, Ἰωάννου Κ. Τσιάστα, Γεωργίου Δ. Κούση καὶ συζύγου αὐτοῦ Εὐαγγελῆς, Θεμ. Π.Ν. Οἰκονόμου, Δέσπως Κ. Τέντα, Θεοδώρου Ε. Τσιάστα, Γεωργίου Δ. Μπουμπότη, Χρήστου Γ. Ἐξάρχου, Γεωργίου Δ. Κούση καὶ Κωνσταντίνου Ι. Ζιώζη, Ἰωάννου Κ. Τόντη, Γεωργίου Ν. Τσιάστα καὶ Χαΐδως Γ. Τσιάστα, Ἀνδρέου Οἰκονόμου καὶ συζύγου Ἀγνῆς, Νικολάου Τόνα καὶ συζύγου Γλυκερίας, Νικολάου Φλώρου καὶ συζύγου Δέσπως, ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Δημοσθένους Φλώρου, Κωνσταντίνου Ι. Ζιώζη, Νικολάου Ι. Φλώρου, Ἀγνῆς Ι. Σουφλέρη καὶ Αἰκατερίνης Ι. Σταγκίκα.

Ἐσωτερικὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου
The internal of the Saint Nickolaos church

4.— Οί τρεῖς μικρὲς τοιχογραφίες στὸ δυτικὸ τοῖχο τοῦ Καθολικοῦ, ποὺ ἐκτελέστηκαν, οἱ δύο πρῶτες, ποὺ παριστάνουν τὸν Ἅγιο Γεώργιο καὶ τὸν Ἅγιο Δημήτριο «Δαπάνη Χρήστου Ἐπιτ. Δημάκη 1938», κι ἡ τρίτη ποὺ εἰκονίζει τοὺς Ἁγίους Θωμᾶ καὶ Λεωνίδα ὀλοσώμους, «Εἰς μνήμην Λεωνίδα Ἐπιτ. Δημάκη».

Ἐνα ἄλλο ἔργο τῆς ἴδιας χρονολογίας εἶναι ζωγραφισμένο ἀπὸ κάποιον Χιοναδίτη καλλιτέχνη. Πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, στὴν ὁποία διαβάζουμε: «Δαπάνη ἀδελφῶν Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου Δημ. Ἐξάρχου 1938. Ἔργον Θωμᾶ Χρήστου ἐκ Χιονάδων».

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὑπάρχουν πολλὰ νεότερα ἀφιερῶματα ποὺ ἀπὸ ἔλλειψη χώρου δὲν καταχωροῦμε.

Στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας εἶναι τοποθετημένες οἱ παλιότερες εἰκόνες ποὺ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸν προηγούμενον ναό. Ἀπὸ τὸν παλιὸ ναὸ ἐπίσης μεταφέρθηκαν κι οἱ μεγάλες εἰκόνες τοῦ τέμπλου.

Ἀπὸ τίς παλιὲς εἰκόνες, ἄλλες εἶναι χρονολογημένες κι ἄλλες ἀχρονολόγητες. Ἡ ἀρχαιότερη χρονολογημένη ἀνάγεται στὸ ἔτος 1684. Εἶναι μιὰ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου πλαισιωμένη ἀπὸ τίς τρεῖς πλευρὲς τῆς (ἐπάνω — δεξιὰ — ἀριστερὰ) μὲ μικρὰ στηθάρια Προφητῶν καὶ Πατριάρχων. Ἐπιδιορθώθηκε ἀπὸ κακότεχνον χέρι τὸ 1937.

Ἀκολουθοῦν χρονολογικὰ οἱ 9 ἀπὸ τίς 10 συνολικὰ μεγάλες εἰκόνες τοῦ τέμπλου (ἐξαιρεῖται ἡ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδας ποὺ εἶναι μεταγενέστερη). Μολονότι ἡ χρονολογία γράφεται στὶς τρεῖς μονάχα, εἶναι βέβαιο πὼς κι οἱ ἄλλες 6 ἀνήκουν στὸ ἔτος 1762. Οἱ τρεῖς ἐνεπίγραφες εἰκόνες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1.— Ὁ Παντοκράτωρ: «1762 Δέησις τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ ἱερομονάχου καὶ Ἀμβροσίου Μοναχοῦ».

2.— Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα: «Δέησις τῶν Δοῦλον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ ἱερομονάχου καὶ Ἀμβροσίου Μοναχοῦ 1762».

3.— Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος: «1762».

Οἱ ὑπόλοιπες 6 εἰκόνες εἶναι: ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἡ Σύναξις τῶν Ἀρχαγγέλων, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ εἰκόνες αὐτὲς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιχρυσωμένες στὰ

μὴ ζωγραφισμένα τμήματα, ἀπὸ ἀγιογραφικῆς δὲ πλευρᾶς ἀντιγράφουν γνήσια βυζαντινὰ πρότυπα ἀκολουθώντας τὴν Κρητικὴν εἰκονογραφικὴν τέχνην. Εἶναι, ἐπομένως, ζωγραφικὰ ἀξιόλογες.

Χρονολογημένες εἶναι κι ἄλλες δύο φορητὲς εἰκόνες:

1.— Τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος: «1872».

2.— Τῆς Συνάξεως τῶν Ἀποστόλων: «Δαπάνη τοῦ Κ(υρίου) Ἰω(άννου) Ἀποστόλου 1890 Χ.Μ.Α.Σ.».

Οἱ ὑπόλοιπες φορητὲς εἰκόνες εἶναι ἀχρονολόγητες. Ἐν τούτοις ἔχουμε τὴ γνώμη πὺς χρονολογοῦνται μεταξὺ τοῦ 17ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε πὺς ὑπάρχει στὴν ἐκκλησίᾳ κι ἕνας ἄλλος παλιὸς χρυσοκέντητος ἐπιτάφιος σταλμένος ἀπὸ τὴ Ρωσία τὸ 1888. Πάνω σ' αὐτὸν ἀναγράφεται μ' ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἡ ἐπιγραφή: «Συνδρομὴ τῶν ἀυτάδελφοι Ἀθανασίου καὶ Στέργιος τοῦ Καραμπέρη». Τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα εἶναι γραμμένα σὲ γλῶσσα ρωσική.

Ἐπίσης, ἕνας πίνακας ζωγραφικῆς στὸ νάρθηκα, ποὺ ἀπεικονίζει τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνα, ὅπως εἶναι τοποθετημένο στὴν ὁμώνυμη ἐκκλησίᾳ τῆς Κέρκυρας. Ὁ πίνακας χρονολογεῖται στὸ ἔτος 1883 κι ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Β. Βοκατοιάμπη.

Τέλος, μαρμαρινὴ ἐπιγραφή στὴν πρόσθιαν ὄψη τοῦ κωδωνοστασίου μᾶς πληροφορεῖ: «Δωρητὴς ὠρολογίου Ἀχιλλεὺς Νικ. Τέντας εἰς μνήμην τῆς μητρὸς του καὶ ὅλης τῆς οἰκογένειας Τέντα. Ἐγεννήθη ἐν Φούρκα τὸ ἔτος 1893», ἐνῶ ἄλλη ἐπίσης μαρμαρινὴ ἐπιγραφή ἀναφέρεται στὴν πλατεῖα: «Ἡ πλατεῖα αὕτη διεμορφώθη δαπάνη τοῦ Νικολάου Γ. Μαρανῆ». Πρόκειται γιὰ ἕνα εὐστοχὸ πρᾶγματι ἔργο, ποὺ ἔδωσε νέα ὠραία ὄψη στὴν πλατεῖα.

2.— ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἡ σωζόμενη ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου κτίστηκε τὸν περασμένο αἰῶνα καί, καθὼς μαθαίνουμε ἀπὸ νεότερην ἐπιγραφήν «Ἐπεσκευάσθη δαπάναις Γεωργίου Κ. Τέντα Σεπτέμβριος 1956». Εἶναι μονόκλιτη βασιλικὴ μικρῶν διαστάσεων καὶ μικρῆς χωρητικότητας.

Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου

The church of Saint Athanasios

Εἶναι σίγουρο πὺς ὑπῆρχε στήν ἴδια θέση παλιότερος ναός, ἀφοῦ γίνεται γι' αὐτὸν λόγος σιὸ τοπικὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ ἀναφέρειτὴ στήν πρώτη καταστροφή τῆς Φούρκας ἀπὸ τοὺς Κολωνιάτες.

Ἐσωτερικά, ὁ χῶρος τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ καλύπτεται ἀπὸ τοιχογραφίες λαϊκῆς τέχνης, ἔργα Χιοναδίτη μᾶλλον ζωγράφου τοῦ ἔτους 1872. Σιὸ τεταρτισφαίριο τῆς κόγχης εἰκονίζεται ἡ Πλατυτέρα. Ἡ ἀμέσως κατώτερη στενὴ ζώνη παριστάνει τὴν Κοινωνία τῶν Ἀποστόλων. Τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο πρὸς τὰ κάτω διάζωμα ἀπεικονίζει ὀλόσωμους καὶ ντυμένους μὲ λειτουργικὰ ἄμφια τοὺς Ἁγίους Νικόλαο, Γρηγόριο Θεολόγο, Ἰωάννη Χρυσόστομο, Βασίλειο, Ἀθανάσιο Ἀλεξανδρείας καὶ Κύριλλο Ἀλεξανδρείας.

Οἱ χρονολογημένες εἰκόνες τοῦ ναοῦ, μὲ τὶς ἀφιερωματικὲς ἐπιγραφές τους, εἶναι οἱ ἑξῆς:

1.— Ἅγιος Νικόλαος, στήν Ὠραία Πύλη: «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου 1831».

2.— Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος: «Διεξόδων τοῦ Κυρίου Γεωργίου Ἰωάννου 1872».

3.— Ὁ Μέγας Ἀρχιερεῦς: «Διὰ χειρὸς Ματθαίου χιοναδίτου καὶ ἀποστόλη υιοῦ αὐτοῦ. 1872».

4.— Μήτηρ Θεοῦ: «φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ κυρίου δημητρίου Κώτα Φλιώνη, ἔστω εἰς μνημόσυνόν του ἐν ἔτει Σωτηρίῳ αωοβ/1872».

5.— Ἅγιος Γεώργιος: «Φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοὺς ἐντιμωταίους κ. Δημητρίου Μπόζιου καὶ Δημήτριος Κουλούσιου Παπανίκου ἔστω εἰς μνημόσυνόν τους, ἐν Σωτηρίῳ αωοβ/1872 Ἰουλίου 18».

Οἱ 10 μικρὲς εἰκόνες στήν ἐπάνω σειρά τοῦ τέμπλου, ἂν καὶ ἀχρονολόγητες, ἀνάγονται στὸ ἔτος 1872. Οἱ ὑπόλοιπες ἀχρονολόγητες φορητὲς εἰκόνες εἶναι προγενέστερες τοῦ 19ου αἰώνα.

3.— ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

Τ' ὄμορφο καὶ γραφικὲ ἔκκλησι τοῦ Προφήτη Ἡλία εἶναι κτισμένο στήν κορυφή τοῦ ὁμώνυμου ὑψώματος. Τοῦτο τὸ ἐκκλησιάκι εἶναι ὁ βουβὸς μάρτυρας τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς δόξας τοῦ στρατοῦ μας στὸν πόλεμο τοῦ 1940.

Οἱ εἰκόνες τοῦ ναοῦ ἀνήκουν στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια.

4.— ἍΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Βρίσκεται ἓνα περίπου χιλιόμετρο ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, πλαίϊ στὸ δρόμο Φούρκας — Ἀγίας Παρασκευῆς, στὴ θέση «λιβάδια» καὶ κοντὰ στὸ παλιὸ εἰκονοστάσι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Κτίστηκε σὲ τοποθεσία περίοπτη πὺν ἐξασφαλίζει ὑπέροχο θέαμα.

Ἡ οἰκοδόμησι τῆς ὠραίας μονόκλιτης τούτης ἐκκλησίας, πὺν ἔγινε τὸ 1976, κι ὁ ἐξοπλισμός της γενικά, πὺν τελείωσε τὸ 1977 συντελέστηκαν μὲ δαπάνες τῶν: Ἀλκιβιάδη Τόνα, Ἀθανασίου Παπακώστα, Ἀνδρέα Ἀλκ. Τόνα, Ὀλγας Ἀνδρ. Τόνα, Κλεονίκης Ἀθ. Παπακώστα, Χαρίκλειας Ἀλκ. Τόνα καὶ Ὀλγας Ἀλκ. Τόνα.

Οι εικόνες τοῦ τέμπλου φιλοτεχνήθηκαν τὸ 1977 ἀπὸ Χιοναδίτη ζωγράφο.

Ἅγιος Γεώργιος, ἡ πιο πρόσφατη ἐκκλησία τῆς Φούρκας
The church of Saint George — the newest in Fourka

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ'

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΛΑΔΟΡΜΗΣ

Τοῦτο τὸ Μοναστήρι βρίσκεται περὶ τὰ 7 χιλιόμετρα βορειο-ανατολικά τῆς Φούρκας κι εἶναι ἀφιερωμένο στὸ Γενέσιο τῆς Θεοτόκου. Στὶς 8 Σεπτεμβρίου πού πανηγυρίζει τὸ Μοναστήρι, συναθροίζεται ἐδῶ μιά λαοθάλασσα πού τὴν ἀποτελοῦν εὐλαβικοὶ καὶ ταπεινοὶ προσκυνητές, ὄχι μονάχα ἀπὸ τὴ Φούρκα, ἀλλὰ κι ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριά, πού τρέχουν μὲ προθυμία ν' ἀναψουν ἕνα κερὶ στὴ χάρη τῆς Παναγιᾶς.

Ἡ Μονὴ εἶναι εὐρύτατα γνωστὴ σὰν «Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Κλαδόρμης». Ἡ ὀνομασία «Κλαδόρμη» εἶναι καλῶς παράξενη. Ἄε δοῦμε ὅμως κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες καὶ γιὰ ποιὸ λόγο δόθηκε.

Πρὶν ἀπὸ αἰῶνες, ἐπάνω ἀκριβῶς στὴ συνοριακὴ γραμμὴ τῆς Φούρκας καὶ τῆς Σαμαρίνας, βρέθηκεν ἀπὸ βοσκούς μιά παλιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Δημιουργήθηκεν ἀμέσως τὸ πρόβλημα: ποιὸ ἀπ' τὰ δύο χωριά θὰ ἔπαιρνε τὴν εἰκόνα; Μόνοι τους οἱ βοσκοὶ δὲν μπορούσαν ν' ἀποφανθοῦν σὲ ποιὸν ἀνήκει. Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκαν νὰ εἰσοποιήσουν τοὺς κατοίκους τῆς Φούρκας καὶ τῆς Σαμαρίνας.

Συναντήθηκαν τότε ἀντιπρόσωποι τῶν δυὸ χωριῶν, γιὰ νὰ συζητήσουν τὸ θέμα καὶ νὰ δώσουν κάποια λύση. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κάθε μιά ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς διεκδικούσε τὴν εἰκόνα γιὰ λογαριασμό της, ἄρχισαν νὰ φιλονικοῦν κι ἡ φιλονικία μάλιστα ἔπαιρνε ἀσχημὴ τροπὴ. Εὐτυχῶς ὅμως πάνω στὴν ὥραν ἀκούστηκε κάποια γεροντικὴ πρόταση συνετὴ, δίκαιη καὶ παραδεκτὴ ἀπ' ὅλους. Σ' ἐφαρμογὴ τῆς προτάσεως, πῆραν ἕνα ξένο ἄλογο, τὸ σέλλωσαν καὶ κρέμασαν ἀπὸ τὴ σέλλα του τὴν εἰκόνα· σ' ὅποιο χωριὸ θ' ἀνῆκεν ἡ τοποθεσία πού θὰ σταματοῦσε τ' ἄλογο, ἐκεῖνο θὰ κρατοῦσε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγιᾶς.

Χτύπησαν τ' ἄλογο κι ἐκεῖνο ξεκίνησεν, ἐνῶ οἱ Φουρκιώτες

κι οί Σαμαριναῖοι παρακολουθοῦσαν ἀπὸ μακριὰ τὴν πορεία του. Καὶ κάποτε σταμάτησε στὸ ἔδαφος τῆς Φούρκας, κάπου κοντὰ στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ Μοναστηριοῦ. Ξεκρέμασαν οἱ Φουρκιῶτες τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἄφησαν ἐκεῖ στὴν ἔρημιά, μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ κτίσουν ἐκκλησία σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως ἡ εἰκόνα ἔλειπε. Τὴ βρῆκαν λίγο παρέκει, πάνω στὰ κλαδιὰ κάποιου δέντρου. Τὴν ξανατοποθέτησαν στὴν ἀρχικὴ τῆς θέση, ἀλλὰ καὶ πάλι βρέθηκεν ἐπάνω στὰ κλαδιὰ τοῦ δέντρου ἐκεῖνου.

Ἀπὸ τοῦτο τὸ τελευταῖο περιστατικὸ πείστηκαν οἱ Φουρκιῶτες πὼς ἡ Παναγία ὑποδείκνυε νὰ κτιστεῖ ἡ ἐκκλησία στὴν τοποθεσία ἐκεῖνου τοῦ δέντρου. Αὐτὸ τὸ θαῦμα τοὺς ἀπασχόλησε πάρα πολύ. Σκέφτηκαν πὼς πρέπει νὰ δώσουν μιὰ λύση πού νὰ σέβεται στὸ ἀκέραιο τὴν ἐπιθυμία τῆς Παναγιᾶς. Καὶ τὸ κατόρθωσαν μὲ πολὺ πρωτότυπο τρόπο: οἰκοδόμησαν πράγματι τὴν ἐκκλησία. Ἐναν ὅμως ἀπὸ τοὺς τέσσερις κίονες πὺ ὑποβάσταζον τὸν τροῦλλο καὶ διαιροῦν τὸ ναὸ σὲ τρία κλίτη, δὲν τὸν ἔκτισαν, ὅπως ἔκαναν μὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς· ἄφησαν αὐτοῦσιο τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου, ἐπάνω στὰ κλαδιὰ τοῦ ὁποῖου εὑρισκαν τὴν εἰκόνα. Εἶναι ὁ πρῶτος κίονας ἀριστερά.

Ἐξ ἄλλου, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς ἔγινεν αἰτία νὰ ὀνομαστεῖ ἡ μὲν εἰκόνα «Παναγία ἡ Κλαδόρμη», ἡ δὲ Μονὴ «Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Κλαδόρμης». Ἡ λέξη «κλαδόρμη» εἶναι σύνθετη καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ «κλάδος» κι ἀπὸ τὸ ρῆμα «ὀρμίζω», σημαίνει δὲ τὸ σταμάτημα, τὴ στάθμευση ἐπάνω σὲ κλαδί δέντρου, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη, καθὼς εἴπαμε, μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγιᾶς τῆς Κλαδόρμης διηγοῦνται πολλὰ περιστατικὰ πὺ ἀποδεικνύουν πὼς εἶναι θαυματουργή. Τοῦτο εἶναι γνωστὸ ὄχι μονάχα στὴ Φούρκα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς περιοχῆς, γιατί κι ἐκεῖνα πολλὲς φορές κατέφυγαν στὴ χάρη Τῆς. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἔκτακτης ἀνάγκης, στέλνονταν ἄνθρωποι στὸ Μοναστήρι καὶ ζητοῦσαν νὰ πάρουν τὴν εἰκόνα. Ἡ ὑποδοχή τῆς, ἐκεῖ πὺ μεταφέρονταν, γίνονταν μ' ἄκραν εὐλάβειαν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι συγκεντρώνονταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό τους, ἔχοντας μπροστὰ τοὺς ἱερεῖς, πὺ φοροῦσαν τὰ λειτουργι-

κά τους ἄμφια. Κι ὅταν ἡ εἰκόνα ἔφτανε, τὴν παραλάβαιναν οἱ κληρικοὶ καὶ σχηματίζονταν ἀμέσως πομπή. Προπορεύονταν ἐκεῖνοι κι ἀκολουθοῦσαν οἱ κάτοικοι ὡς τὸ σπίτι πού κάλεσε τὴν εἰκόνα. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπον ὕστερα τὸ χωριό, ξεπροβόδιζε τὴν εἰκόνα, στολισμένη τώρα μ' ἓνα ἐπὶ πλέον χρυσὸ ἢ ἀσημένιο ἀφιέρωμα.

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ φυλάσσεται σήμερα στὴν κεντρικὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὑπάρχει ἢ ὄχι γραμμένη ἐπάνω της χρονολογία, γιατί ἔχει πρόσθετην ἐπαργυρὴν ἐπέκδυση. Ἡ ἐπαργύρωση αὐτὴ ἔχει γίνῃ τὸ 1797, ὅπως διαβάζουμε στὴν ἐπιγραφή πού εἶναι χαραγμένη στὸ κάτω τμήμα τοῦ ἀσημοῦ:

«1797 Μαΐου. Δέησις Μεθωδίου Σαμαρινιώτου. Γέγωνεν ἐν τῇ Ναούσι εἰς τὸν οἶκον Γεωργίου χρυσαχ(ό)λου».

Γεννιέται ὅμως ἓνα εὐλογον ἐρώτημα: ποτε ἰδρύθηκε τὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης; Ἀναφέρονται μερικοὶ στὸν 12ον αἰώνα. Δὲν ὑπάρχουν ὅμως οἱ γραπτὲς ἀποδείξεις πού θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς πείσουν. Οὔτε κι ὁ συσχετισμὸς τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Φούρκας μὲ τὸ Μοναστήρι τῆς Ζέρμας, πού ἐπιχειρεῖ ὁ Γ. Τσιούμης, εὐσταθεῖ γιὰ νὰ συμπεράνουμε πὼς ἡ Μονὴ τῆς Κλαδόρμης τοποθετεῖται, ὅπως κι ἐκεῖνη τῆς Ζέρμας, στὸ 12ο αἰώνα. Γιατί ἀποπυθενὰ δὲν προκύπτει πὼς τὸ Μοναστήρι τῆς Ζέρμας ἀνήκει στὸ 12ο αἰώνα. Ἡ χρονολογία 1164 πού ἀναφέρθηκε παλιότερα ὀφείλεται σ' ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τῆς κτιτορικῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ζέρμας, ἢ ὁποία κάμνει λόγο στὴν πραγματικότητα γιὰ τὸ ἔτος 1656.

Γιὰ τὸ Μοναστήρι τῆς Φούρκας τὸ μόνο βέβαιον εἶναι πὼς ὑπῆρχε τὸν 16ον αἰώνα ἀφοῦ, καθὼς εἶπαμε στὰ πρῶτα κεφάλαια μνημονεύεται σάν «Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης» στὸν παλιὸ κώδικα τῆς Μονῆς τῆς Ζάμπορδας — Γρεβενῶν. Αὐτὸ δὲν ἀποκλείει βέβαια τὴν ἀκόμη ἀρχαιότερην ὑπαρξὴ τοῦ Μοναστηριοῦ, εἶναι φανερόν ὅμως πὼς δὲν μπορούμε νὰ καθορίσουμε τὴ χρονολογικὴ του ἀφετηρία.

Μεταγενέστερες τοῦ 16ου αἰώνα ἀποδείξεις γιὰ τὴ λειτουργία τῆς Μονῆς ἀποτελοῦν οἱ παλιὲς χρονολογημένες εἰκόνες κι

Ὁ σταυροειδῆς ναὸς τῆς Μονῆς Κλαδόρμης
The church of the Kladormi monastery

οἱ ἀφιερωματικὲς σημειώσεις πού γράφτηκαν ἐπάνω σ' αὐτές, πού περιέχουν μάλιστα καὶ ὀνόματα Μοναχῶν. Θὰ σταθοῦμε πρὸς τὸ παρὸν σὲ τρεῖς μεγάλες εἰκόνες τοῦ τέμπλου καὶ στὶς ἀντίστοιχες ἐπιγραφές τους:

1.— Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος: «Δέησις κὲ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Δανιὴλ ἱερομονάχου ἔτους ΑΧΠΑ 1681».

2.— Ὁ ὼν: «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Δανιὴλ ἱερομονάχου». Εἶναι ὀλοφάνερο πὼς πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιον ἱερομόναχο, πού ἀναφέρεται καὶ στὴν προηγούμενη εἰκόνα. Ἔτσι, μολονότι εἶναι ἀχρονολόγητη, μπορούμε μὲ βεβαιότητα νὰ τὴν τοποθετήσουμε στὸ ἔτος 1681.

3.— Εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ τὸ Χριστὸ θηλάζοντα: «ΑΨΒ χῆρ Δημητρίου». Ἐπομένως, ἡ εἰκόνα χρονολογεῖται στὸ ἔτος 1702 (ΑΨΒ).

Ἐπίσης ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη μεγάλη εἰκόνα στὸ τέμπλο, πού

παριστάνει τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι προφανῶς ἡ ἀρχαιότερη ἀπ' ὅσες βρίσκονται στὸ Μοναστήρι.

Ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα, βγαίνει τὸ σίγουρο συμπέρασμα πὼς τὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης εἶναι ὑπαρκτὸ καὶ λειτουργεῖ ἐπανδρωμένο ἀπὸ τὸν 16ον τουλάχιστον αἰῶνα, ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου. Τί συνέβη κατόπιν; Εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο πὼς ἡ παλιὰ ἐκείνη ἐκκλησία καὶ τὸ Μοναστηριακὸ συγκρότημα καταστράφηκαν, ἀπὸ Κολωνιάτικην ἐπιδρομὴν ἴσως. Ἡ καταστροφὴ τούτη χρονολογεῖται γύρω στὸ ἔτος 1740.

Τὴ συνέχεια τὴν πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὴν παλιὰ φθαρμένη καὶ κακογραμμὴν ἐπάνω σὲ πέτρινη πλάκα κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν ποὺ τοποθετήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια στὸ ἐξωτερικὸν ὑπέρθυρο τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Μονῆς. Τὸ κείμενό της ἔχει ὡς ἑξῆς:

«..... ΤΗΣ/ΠΑΝ/ΑΓΙΑ(Σ)..... (ΔΕΣ) ΠΗΝΗ(Σ)
ΗΜΟΝ ΘΕ(ΟΤΟΚΟΥ)/ΕΒΡΗΚΟΝΤΑ ΗΓ(ΟΥ)ΜΕΝΟΥ
ΜΑ/ΚΑΡΗΟ(Υ) ΗΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΤΗΤΟΡΑ ΕΚ/
ΝΑΟΥΣΤΑΣ ΑΠΟ Δ(Ε) ΧΡ(ΙΣΤΟΥ) ΘΕ(ΟΥ)...../
1747 ΗΟΥΝΗΟΥ 4».

(Στὰ σημεῖα ποὺ τέθηκαν τελεῖες ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι πολὺ φθαρμένη).

Ὡστε, τὸ Μοναστήρι κτίστηκε τὸ 1747 ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Μακάριο, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴ Νάουσα. Αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος ἡγούμενος τῆς καινούριας τώρα πιά, τῆς ξανεκτισμένης Μονῆς, ποὺ ξαναρχίζει τὸ βίο της τὸ 1747. Ἡ ἀρχαία παράδοση ἔγινε καὶ τούτη τὴ φορὰ σεβαστή: ἔτσι, ὁ κορμὸς τοῦ δέντρου ἔμεινε πάλι στὸ νέο ναό.

Μιὰν ἄλλη ἐπιγραφὴ, στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας, πολὺ λακωνικὴ, μᾶς πληροφορεῖ πὼς ἡ ἀνέγερση τοῦ ναοῦ στοίχισεν 92 χιλιάδες γρόσια:

«ΚΕ ΕΞΩΑΔ/ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΔ/ΣΗΑΣ ΧΙΛΙ/(Α)ΔΕΣ 92».

Ἡ οἰκοδομημένη τὸ 1747 ἐκκλησία σώζεται σήμερα. Εἶναι ἓνα μεγάλο καὶ ψηλὸ οἰκοδόμημα, ποὺ κατέχει τὸ κέντρο τοῦ ὅλου Μοναστηριακοῦ συγκροτήματος. Ὁ ναὸς εἶναι σταυροειδῆς τρίκλιτος μὲ ψηλὸ ὀκταγωνικὸ τροῦλλο.

Αὐτὸς ὁ κίονας εἶναι ὁ κορμὸς τοῦ δέντρου
That pillar is from a tree trunk

Μπαίνοντας ἀπὸ τὴ μοναδικὴ δυτικὴ εἴσοδο, βρισκόμαστε στὸ νάρθηκα ποῦ ἔχει ἐλάχιστο μῆκος. Ὁ νάρθηκας χωρίζεται ἀπὸ τὸ Καθολικὸ τοῦ ναοῦ μὲ τὸ σπανιότατα ἀπαντῶμενο τρίβηλο, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία βυζαντινὴ παράδοση. Πρόκειται γιὰ δυὸ πεσσούς, ἐπάνω στοὺς ὁποίους στηρίζεται μιὰ μικρὴ τοξοστοιχία ἀποτελούμενη ἀπὸ τρεῖς τοξωτὲς ἐπιφάνειες Ἔτσι, ὁ χώρος

διαίρεται σὲ τρία τμήματα (λέγεται τρίβηλο ἐπειδὴ ἀπὸ τὴς ἰσάριθμες ἀρχιτεκτονικῆς τοξωτῆς κατασκευῆς κρεμοῦσαν τ' ἀρχαῖα βυζαντινὰ χρόνια τρία βῆλα, δηλαδὴ τρεῖς κευρίνες πὺ χωρίζαν τὸ νάρθηκα ἀπὸ τὸ Καθολικό.). Ἀναμφισβήτητα τὸ τρίβηλο πρέπει νὰ ὑπῆρχε στὴν παλιὰν ἐκκλησίαν, πὺ χρησίμευσε, καθὼς φαίνεται, σὰν πρότυπο γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς νέας.

Ἡ ἐκκλησία εἶναι σκεπασμένη μὲ βουνίσιας πέτρινες πλάκες. Πλακόστρωτο εἶναι ἐπίσης τὸ δάπεδό τῆς. Τὸ τέμπλο κατασκευάστηκε ἀπὸ ξύλο δίχως ἰδιαίτερη γλυπτὴν ἐπεξεργασία. Στὰ θωράκια τοῦ τέμπλου ὑπάρχει ζωγραφικὸς διάκοσμος πὺ εἰκονίζει δέσμες ἀνθέων.

Δὲν ξέρουμε ἂν εἶχαν φιλοτεχνηθεῖ παλιότερα τοιχογραφίαι. Ἡ ὑπάρχουσα στὺς τοίχους ζωγραφικὴ διακόσμηση, πὺ παριστάνει σταυρούς, εἶναι πολὺ νεότερη. Πρόσφατες σχετικὰ εἶναι καὶ οἱ τρεῖς τοιχογραφίαι (Ἑπαπαντὴ, Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου) ἐπάνω στὰ ἰσάριθμα τυφλὰ τόξα σὲ ἀβαθεῖς κόγχες, πὺ συναρτῶνται μὲ τὸν τροῦλλο. Οἱ τοιχογραφίαι αὐτῆς ἐκτελέστηκαν τὸ 1930 ἀπὸ τὸ Φουρκιώτη ζωγράφο Χ. Μόκα, πὺ ὑπογράφεται σὲ μιὰ ἀπὸ τὴς τρεῖς συνθέσεις του.

Οἱ χρονολογημέναι εἰκόναι τοῦ Μοναστηριοῦ, μὲ τὴς σχετικῆς δωρητικῆς ἐπιγραφῆς τους, ἔχουν ὡς ἑξῆς:

1.— Φορητὴ εἰκὼν μὲ 4 παραστάσεις. Εἰκονίζει στὴν ἐπάνω ζώνη τὸν Εὐαγγελισμὸ τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν Ἅγιο Μόδεστο, καὶ στὴν κάτω τοῦς Ἅγίους Κωνσταντῖνον — Ἐλένη καὶ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιον. «1852 Ἰουλίου 5».

2.— Μεγάλη φορητὴ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου: «Διὰ ξόδου τοῦ τμητοτάτου κυρίου κὺρ γεωργίου Ἰωάννου νάσιο ἔστω εἰς μνημόσινόν τους 1872 Αὐγούστου 2 καὶ διὰ κὺρ ἀδάμη Δ. Κράϊα». Ὁ ζωγράφος αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα. Ἔργα του ὑπάρχουν καὶ στὸ νομὸ Κοζάνης.

3.— Ἡ εἰκὼν τῆς Ὠραίας Πύλης: «1872 Ἰουλίου 24».

4.— Μεγάλη φορητὴ εἰκὼν τῆς Παναγίας ὡς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων: «Δαπάνη Λεωνίδα Α. Δημάκη 1926».

Οἱ ὑπόλοιπαι χρονολογημέναι εἰκόναι ἀνήκουν στὴ μεταπολεμικὴ περίοδο.

Ἐχρονολόγητη εἶναι ἡ μεγάλη εἰκόνα τοῦ τέμπλου πού εἰκονίζει τὸν Ἅγιο Νικόλαο, καθὼς καὶ ἡ ἐπαργυρωμένη εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ἄλλη μιὰ ἐπαργυρωμένη εἰκόνα τῆς Παναγίας, πού ἀνήκει στὸ Μοναστήρι, ἀλλὰ βρίσκεται στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔχει χαραγμένην ἐπάνω στὸ ἀσήμι τὴν ἐπιγραφή:

«1862 σιδρομῆς ἡγούμενος Νικηφόρος διὰ χιρὸς Γιοργίου Κοσαντίνα».

Τέλος, οἱ μικρὲς εἰκόνες τοῦ τέμπλου, ἂν καὶ ἀχρονολόγητες, ἀνάγονται στὸ ἔτος 1872.

Δυστυχῶς, γραπτὲς μαρτυρίες πού θὰ μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ παρακολουθήσουμε τὴ λειτουργία καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ Μοναστηριοῦ στὰ παλιότερα χρόνια, δὲν σώθηκαν. Μιὰ παλιά παράδοση, κάπως συσκοτισμένη, πού κυκλοφορεῖ στὰ χωριά τοῦ Γρήμου, ἀναφέρει πὼς τὸ Μοναστήρι τῆς Φούρκας ἦταν κάποτε μετόχι τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ζαχαρία, πού βρίσκεται στὸ ὄμωνυμο, κατεστραμμένο σήμερα, χωριὸ τῆς Καστοριάς, κοντὰ στὸ Λινοτόπι. Τοῦτο ὅμως, ὅπως ἐξηγήσαμε κι ἄλλοτε, δὲ μπορούμε νὰ τὸ παραδεχτοῦμε. Ἄν πράγματι ὑπῆρξε κάποια σχέση μεταξύ τῶν δύο τούτων Μοναστηριῶν, μόνο τὸ ἀντίθετο μπορεῖ νὰ συνέβει, νὰ ἦταν δηλαδὴ ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ζαχαρία μετόχι τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Φούρκας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παλιότερη ἐπάνδρωση τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κλαδόρμης, οἱ ἐπιγραφὲς τῶν εἰκόνων μᾶς δίνουν τ' ἀκόλουθα ὀνόματα καὶ χρονολογίες:

1.— Δανιήλ. Χρημάτισεν ἱερομόναχος τὸ 1681 ὄχι στὸ σημερινό, ἀλλὰ στὸ πρῶτο Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης, πού βρίσκονταν στὴν ἴδια θέση.

2.— Μακάριος, ἱερομόναχος, ἀπὸ τὴ Νάουσα. Εἶναι ὁ κτίτορας τοῦ τωρινοῦ Μοναστηριοῦ κι ὁ πρῶτος ἡγούμενός του τὸ 1747.

3.— Ἰακώβ. Διετέλεσεν ἱερομόναχος τὸ 1762.

4.— Ἀμβρόσιος. Ἦταν μοναχὸς τὸ 1762.

5.— Νικηφόρος. Χρημάτισεν ἡγούμενος τὸ 1862.

Μὲ τὴν εὐκαιρία, χρήσιμο θὰ ἦταν νὰ συνοψίσουμε καὶ τοὺς ζωγράφους, ἐνυπόγραφα ἔργα τῶν ὁποίων ὑπάρχουν στίς ἐκκλησίαις τῆς Φούρκας:

1.— Δημήτριος. Δική του εικόνα τοῦ 1702 ὑπάρχει στοῦ Μοναστηρίου.

2.— Ἀδάμης Κράϊας, ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα. Φιλοτέχνησε τὸ 1872 εἰκόνα πὸν ἀπόκειται στοῦ Μοναστηρίου.

3.— Ματθαῖος καὶ Ἀποστόλης, πατέρας καὶ γιὸς ἀντίστοιχα, ἀπὸ τοὺς Χιονάδες τῶν Ἰωαννίνων. Δική τους εἰκόνα χρονολογούμενη στοῦ 1872 βρίσκεται στοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

4.— Χατζῆς Ἀθανάσιος Π., ἀπὸ τὴν Καστοριά. Ἔργα του, τοῦ ἔτους 1908 σώζονται στοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου.

5.— Νικόλαος Ἰωάν. Παλακώστας, ἀπὸ τοὺς Χιονάδες. Ἔργα του, τοῦ 1908 βρίσκονται στὸν Ἅγιο Νικόλαο.

6.— Θωμᾶς Μαρινᾶς, ἀπὸ τοὺς Χιονάδες. Στὸν Ἅγιο Νικόλαο ὑπάρχει δική του εἰκόνα τοῦ 1929.

7.— Χ. Μόκας, ἀπὸ τὴ Φούρκα. Τὸ 1930 φιλοτέχνησε τὶς τρεῖς τοιχογραφίες στὴν ἐκκλησία τοῦ Μοναστηρίου.

8.— Θωμᾶς Χρήστου, ἀπὸ τοὺς Χιονάδες. Ἔργα του, τοῦ 1938, σώζονται στὸν Ἅγιο Νικόλαο.

Ἄς ἐπανέλθουμε ὅμως στοῦ Μοναστηρίου τῆς Κλαδόρμης, ὕστερα ἀπὸ τὴν παρένθεση πὸν κάναμε. Ἡ ἀκίνητη περιουσία του ἦταν πολὺ μεγάλη. Τὸ ἴδιο κὶ ἡ κινητὴ: στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα διέθετε 1.500 αἰγοπρόβατα, 100 ἀγελάδες, 200 μελίτσια κ.λ.π. Συνεπῶς, καὶ τὰ ἔσοδά του ἦσαν ἀξιόλογα. Ἀπ' αὐτὰ ἔδινε κάθε χρόνο στοῦ σχολεῖο 15 τούρκικες λίρες. Πολλὰ χρήματα ἐπίσης ἀλλὰ καὶ τρόφιμα, διέθετε στὸν τομέα τῆς φιλανθρωπίας, γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν οἰκογενειῶν τῆς Φούρκας.

Ἀλλὰ καὶ στὸν ἐθνικὸ τομέα διαδραμάτισεν ἡ Μονὴ σπουδαῖο ρόλο, σὰν ὄρμητήριο καὶ καταφύγιο τῶν πολεμιστῶν τοῦ βουνοῦ, καθὼς ἀποδεικνύει ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς μυστικῆς ὑπόγειας στοᾶς, πὸν ὀδηγοῦσεν ἔξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι. Τούτῃ ἡ στοὰ χρησιμοποιοῦνταν σὲ ὥρα κινδύνου, γιὰ τὴ διαφυγὴ ἐκείνων πὸν φιλοξενοῦνταν στὴ Μονή.

Ἡ ὄψη πὸν παρουσιάζει σήμερα τὸ Μοναστήρι εἶναι τραγική. Ἡ ἐκκλησία μένει εὐτυχῶς ἐντελῶς ἄθικτη. Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο Μοναστηριακὸ συγκρότημα σώζεται τὸ κτίριο τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας, πὸν βρίσκεται σὲ σχετικὰ καλὴ κατάσταση. Σώζεται ἐπί-

Ἡ καμπάνα τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κλαδόμης

The bell of the Kladormi monastery

σης, ἀλλὰ διατρέχει ἄμεσο κίνδυνο καταρρεύσεως, τὸ τριόροφον ἠγουμενεῖο σὴ βορειοανατολικῇ γωνίᾳ, σωστὸ φρούριο πὺ ἐξασφαλίζει ὑπέροχο θέαμα. Τὰ ὑπόλοιπα κτίσματα — ἐξαιροῦμε αὐτὰ πὺ ἐπίστηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια — βρίσκονται σ' ἐρειπώδη κατάσταση· κατάσταση πὺ μέσα στὴν ἀπέραντην ἐρημίᾳ, τὴν αἰσθάνεσαι ἔντονα νὰ θρηνεῖ τὰ περασμένα μεγαλεῖα τῆς, ὅπως καὶ κάποιο στενὸ παλιὸ χορταριασμένο καλντερίμι καὶ μιὰ μεγάλη ἔκταση γεμάτη ἀπὸ ὀπωροφόρα δέντρα πὺ τὰ κατάφορτα κλωνάρια τους, γερμένα ἀπὸ τὸ βάρος τῶν καρπῶν πρὸς τὸ ἔδαφος, παραδίδονται σὺ ἔλεος τῶν ἀγριμιῶν τοῦ δάσους.

Εἶναι δὲ ἡ τοποθεσία τοῦ Μοναστηριοῦ στὴν κυριολεξία φανταστικὴ καὶ μαγευτικὴ, στολισμένη μὲ τὴν ἐλόλαμπρη φυσικὴν ὀμορφιὰ πὺ δημιουργεῖ ὁ κατακλυσμὸς τῆς πυκνῆς κι ἄγριας βλαστήσεως.

Μ Ε Ρ Ο Σ Ε'

ΑΠΟΔΗΜΟΙ ΦΟΥΡΚΙΩΤΕΣ

Μεταναστευτικὸ ρεῦμα ἐκδηλώθηκε στὴ Φούρκα ἀπὸ πολὺ νωρὶς κι αἰτία ἦταν τ' ἄγνοιο κι ὀρεινὸν ἔδαφος ποὺ δὲν ἐξασφάλιζε προϋποθέσεις μιᾶς κάπως ἄνετης διαβιώσεως. Ἡ πρώτη περιοχὴ πρὸς τὴν ὁποία κατευθύνονταν οἱ Φουρκιωῖτες ἦταν ἡ Ρουμανία. Ἀνθοῦσεν ἐκεῖ τὸ ἐμπόριο κι ἀπέφερεν, ἐπομένως, ἀρκετὰ χρήματα σ' ὅσους ἐπιδίδονταν σ' αὐτό. Κι ἡ καλύτερη διαβίωση τοὺς κρατοῦσεν ἐκεῖ αἰχμαλωτισμένους ὅπως λέει τὸ δημοτικὸ τραγούδι.³⁹

Ποιὸς ἔχει ἄντρα στὴ Βλαχιά καὶ γιὸ στὸ Μπουκουρέστι,
πές τους νὰ μὴ τοὺς καρτεροῦν, νὰ μὴ τοὺς παντεχαίνουν.
Οἱ Βλάχισσες εἶναι κακὲς κι αὐτὲς οἱ βλαχοποῦλες
γελοῦν μανάδων τὰ παιδιὰ καὶ ἀδερφῶν τ' ἀδέρφια.
Μάννα μου, τί μὲ πάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες Βλαχιώτη;
Δώδεκα χρόνους στὴ Βλαχιά καὶ τρεῖς βραδυὲς στὸ σπίτι.
Τρίτη βραδυὰ, πικρὴ βραδυὰ, δυὸ ὥρες πρὶν νὰ φέξει,
ἄπλωσα τὸ χερακι μου, τὸν ἄντρα μου δὲ βρίσκω.
Εἰς τὸ κατώγι ἔτρεξα, δὲ βρίσκω τ' ἄλογό του,
γυρῶ πίσω στὸν ὄντά, δὲ βρίσκω τ' ἄρματά του.
Καὶ στὸ κρεβάτ' ἀκούμπησα νὰ πῶ τὸ μοιρολόγι:
—Μωρ' ἔρημο προσκέφαλο καὶ πλανταγμένο στρῶμα!
Τὸ ποῦ ν' ἀφέντης ποῦχεται ἀπόψε πλαγιασμένον;
—Ἀφέντης μας μιᾶς ἄφησε καὶ στὸ ταξίδι ἐπῆγε,
μέσα στὴν ἔρημη Βλαχιά, στὸ ἔρημο Μπουκουρέστι.
—Ἀνάθεμά την τὴ Βλαχιά, Γιάσι καὶ Μπουκουρέστι.
Ἀνάθεμα τὸ Δούναβη, δὲν πνίγει τὰ καράβια
νὰ μὴ περνοῦνε τὰ παιδιὰ π' ἀφήνουν τὶς μανάδες,
νὰ μὴ περνοῦν κι οἱ νιόγαμπροὶ στὰ ξένα καὶ γεράζουν.
Θέλω νὰ τὰ καταραστῶ τὰ τρία βιλαέτια,
τῆς Πόλης καὶ τῆς Βενετιάς, τῆς Μπογδανιάς ἀντάμα.

Οἱ Φουρκιώτες πού πρίν ἀπό τὸ 1912 ἐγκαταστάθηκαν στὴ Ρουμανία ἦταν πολλοί. Ἀπ' ἐκείνους πού εὐδαιμόνησαν περισσότερο ἀναφέρουμε τοὺς Νικόλαο Δ. Μποζιανόπουλο, Ἀδάμο Μποζιάνη, Ἰωάννη καὶ Στέργιο Τζημοράγκα καὶ Κούσιο Καραμητρο. Ἰδιαίτερα ὅμως πρέπει ν' ἀναφερθοῦμε στὸ πρόσωπο μιᾶς Φουρκιώτισσας πού δὲν ξέρουμε ἀπὸ ποιὰν οἰκογένεια κατάγονταν. Ἡ εὐγενικὴ αὐτὴ γυναίκα ἦταν σύζυγος τοῦ Βλατσιώτη Δημητρίου Φιλιάδη, ὁ ὁποῖος τιμώντας τὴ γενέτειρα τῆς γυναίκας του, ἄφησε καὶ στὴ Φούρκα ἓνα κληροδότημα, ἄσχετα ἂν τοῦτο δὲν ἀπέδωσε καρπούς. Ἄς παρακολουθήσουμε ὅμως μερικὰ ἀποσπάσματα ἐνὸς σχετικοῦ δημοσιεύματος τοῦ Φώτη Βίττη:

«...Γεννήθηκε (ὁ Δημήτριος Φιλιάδης) στὴν Βλάστη καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ γνωστὴ οἰκογένεια Μητσάνη. Πολὺ μικρὸς ξενιτεύτηκε στὴ Ρουμανία καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Τερλοζύγολο, ὅπου καὶ πέθανε στὰ 1917... Πρίν κλείσει τὰ μάτια του, μέσα στὴν πλήρη οἰκονομικὴ του ἀνθησι, μὲ διαθήκη του κατένευε ὅλη του τὴν ἀξιόλογη περιουσία, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ μικρὴ προσφορὰ στοὺς στενοὺς του συγγενεῖς, τὴν ὁποία ἀκόμα δὲν πῆραν, σὲ καθαρῶς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Συγκεκριμένα, ὥρισε, ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης του κτηματικῆς περιουσίας, ἓνα τετράγωνο δέκα στρεμμάτων καταστημάτων καὶ σπιτιῶν καὶ μιὰ δασικὴ περιοχὴ εἰκοσιπέντε χιλιάδων στρεμμάτων, ἣ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπονηθῆ καὶ νὰ παραχωρηθῆ σὲ ἀρμόδια ἐπιτροπὴ, ὑπὸ τὸν ἐλεγχὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, νὰ προικίζονται κάθε χρόνο τρεῖς ἄπορα κορίτσια τῆς Βλάστης καὶ ἄλλα τόσα τῆς Φούρκας Κονίτσης, ἀπ' ὅπου καταγόταν ἡ γυναίκα του. Τὸ ρευστό του πάλι χρῆμα εἶχε μετατρέψει σὲ μετοχὲς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὥστε μὲ τὸ μέρισμά τους, νὰ ἐνισχύωνται τὰ σχολεῖα τῆς Βλάστης καὶ τῆς Φούρκας. Ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης του ἄφησε τὸν Δημήτρη Τουμποῦ πού ἦταν ἐγκατεστημένος στὸ Κριλαμάρ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐκκλησίᾳ Καλαφάτη...».⁴⁰

Μεγάλο ἐπίσης ἦταν καὶ τὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα τῶν Φουρκιωτῶν πρὸς τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Πρὸς τὴν Ἀμερικὴ στράφηκαν οἱ Φουρκιώτες κυρίως ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἓνα περισσότερο εὐοίωνο μέλλον.

Οί Φουρκιώτες ἔρχονται γιά τὸ πανηγύρι ἀκόμη κι' ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Χορεύουν πρῶτοι οἱ ὁμογενεῖς Ἀθ. Νασίκας καὶ Ἰω. Φλῶρος (Αὐγουστος 1977).
 Fourkiotes come to the village fair even from America. Greek-Americans Athanasios Nasikas and John Floros dancing (August, 1977).

Οἱ Φουρκιῶτες τῆς Ἀμερικῆς ἴδρυσαν τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μᾶς μίαν Ἀδελφότητα μὲ ἔδρα τὴν πόλη Μάντσεστερ, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴ γενέτειρά τους σὲ διαφόρους τομεῖς. Ἔτσι, μὲ τὸν καρπὸ τοῦ ἰδρώτα τους, ἔγιναν στὴ Φούρκα ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα πολλὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ἔργα κοινῆς ὠφελείας κι ἐνισχύεται σημαντικὰ κάθε χρόνο τὸ Σχολεῖο. Τελευταῖο μεγάλο ἔργο τῆς Ἀδελφότητας εἶναι ἡ διαμόρφωση καὶ μερικὴ πλακόστρωση τῆς κάτω πλατείας τοῦ χωριοῦ, μπροστὰ ἀπὸ τὸ Κοινοτικὸ Κατάστημα.

Ἄς ἀναφερθοῦμε ὅμως, κάπως λεπτομερέστερα στὴν ἴδρυση καὶ τὴ δραστηριότητα τῆς Ἀδελφότητας.

Οἱ πρῶτοι Φουρκιῶτες ἤρθαν στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τὸ 1903 καὶ ἦσαν οἱ Θωμᾶς Δ. Μόκας καὶ Ζώης Δ. Φλιώνης. Τὸ ἐπόμενο ἔτος οἱ Φουρκιῶτες τῆς Ἀμερικῆς ἦσαν

“Ένας σύγχρονος Φουρκιώτης εὐεργέτης, ὁ Νικόλαος Γ. Μαρανῆς. Μὲ δαπάνες του διαμορφώθηκε καὶ πλακοστρώθηκε ἡ κεντρικὴ πλατεῖα τῆς Φούρκας

Nick G. Maranis: a modern donator:
He has offered the funds to modernize
the central square of Fourka

περίπου 15. Αὐτοὶ συνέλαβαν τὴν ἰδέα νὰ ἰδρύσουν ἕνα Σύλλογο, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς συνέδεε τόσο μεταξύ τους, ὅσο καὶ κυρίως μὲ τὴ μακρινὴ πατρίδα τους, τὴ Φούρκα. Ἔτοι, ἡ ἐπίσημη ἴδρυση τῆς Ἀδελφότητος πραγματοποιήθηκε τὴν 1 Ἰανουαρίου 1905, ὅποτε συγκλήθηκεν ἡ πρώτη γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν της. Ὁ τίτλος ποὺ φέρει ἀπὸ τότε εἶναι «Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ἡ Φούρκα».

Φουρκιώτισσα με την τοπική ένδυμασία δημιούργημα των ξακουστών τερζήδων
της Φούρκας

A woman of Fourka in authentik dressing.

Τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀδελφότητος συγκροτήθηκεν ὡς ἑξῆς τὸ 1905. Πρόεδρος: Δημήτριος Ι Ζιώζης. Ἀντιπρόεδρος: Εὐθύμιος Ν. Φασέκης. Γραμματέας: Ζώης Δ. Φλιώνης. Ταμίας: Κων)νος Ἀθ. Φλιώνης. Σύμβουλοι: Ἀνδρέας Σ. Παπακώστας, Γεώργιος Δ. Μπομπότης, Θεμιστοκλῆς Οἰκονόμου, Ἀθανάσιος Σιάκας καὶ Δημήτριος Οἰκονομίδης.

Στὰ ἰδρυτικὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος συμπεριλαμβάνονται, ἐπίσης, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω, καί οἱ ἑξῆς: Νικόλαος Γ. Σαρμανιώτης, Δημήτριος Γ. Σαρμανιώτης, Ἀνδρέας Δ. Φλιώνης, Ἀλέξανδρος Κ. Μόκας, Εὐθύμιος Κ. Τόντης, Ἀνδρέας Ν. Νασίκας, Νικόλαος Ν. Ρούσης, Κων/νος Σκαπέρδας, Γεώργιος Φασέκης, Θεόδωρος Τόντης καὶ Ἀχιλλέας Τέντας.

Ἀπὸ τὸ 1906 καὶ κατόπιν, ὁ ἀριθμὸς τῶν Φουρκιώτων ποὺ μετανάστευσαν στὶς ΗΠΑ ἀνεβαίνει συνεχῶς μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ὑπάρχουν σήμερα ἐγκατεστημένες σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Ἀμερικῆς 200 περίπου Φουρκιώτικες οἰκογένειες, ἤτοι ἀναλυτικὰ: περὶ τὶς 80 οἰκογένειες στὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα τοῦ Μάντσεστερ, 60 καὶ πλέον οἰκογένειες στὴν περιοχὴ τῆς Βοστώνης, 15 στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ περίπου 30 οἰκογένειες σ' ἄλλες πόλεις (Worcester, Orange, Chicago, Los Antzeles, Miami, Jamaica, Watertown, Brookline).

Τὸ Καταστατικὸ τῆς Ἀδελφότητος ψηφίστηκε τελικὰ στὴ γενικὴ συνέλευση τῆς 12ης Αὐγούστου 1928, ὅποτε κι ἄρχισε νὰ ἰσχύει. Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ἐκεῖνο τὸ ἔτος εἶχε συγκροτηθεῖ ὡς ἑξῆς: Πρόεδρος: Νικόλαος Γ. Σαρμανιώτης. Ἀντιπρόεδρος: Ἀνδρέας Ν. Γιώτας. Γραμματέας: Ἰωάννης Ν. Φλῶρος. Ταμίας: Νικόλαος Ι. Σιώμιου. Εἰσπράκτορας: Ἰωάννης Δ. Καρατζός. Σύμβουλοι: Νικόλαος Φλιώνης, Ἰωάννης Τόντης, Νικόλαος Φράγκου, Νικόλαος Παπανίκου καὶ Γεώργιος Σκαπέρδας.

Τὸ σημερινὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο (ἐτῶν 1977—1979) ἔχει τὴν ἀκόλουθη σύνθεση: Πρόεδρος: Ἀθανάσιος Ἀλ. Μουτσιούλης. Ἀντιπρόεδρος: Ἀθανάσιος Ι. Ρέππας. Γραμματέας: Γεώργιος Ι. Κίτσης. Ταμίας: Ἰωάννης Ε. Γιώτας. Σύμβουλοι: Νικόλαος Γ. Σκαπέρδας, Κων/νος Ν. Μουτσιούλης καὶ Ἀριστοτέλης Α. Φέλης.

Τὸ πεῦνο πού βροίσκεται στήν εἴσοδο τοῦ χωριού.

The famous pine at the village entrance

Ἡ Ἀδελφότητα ἀριθμεῖ σήμερα περισσότερα ἀπὸ 70 τακτικὰ μέλη. Τὰ μέλη συνέρχονται δυὸ φορές τὸ χρόνο (Μαῖο καὶ Σεπτέμβριο) σὲ τακτικὰς γενικὰς συνελεύσεις, στὶς ὁποῖες συζητοῦνται διάφορα θέματα καὶ λαμβάνονται οἱ σχετικὰς ἀποφάσεις.

Ἡ Ἀδελφότητα ὀργανώνει ἐπίσης συγκεντρώσεις τῶν Φουρκιωτῶν τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖες πραγματοποιοῦνται τρεῖς φορές τὸ χρόνο: κάθε Ἀπρίλιο, κάθε Αὐγουστο (περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνός), ὅποτε γιορτάζεται τὸ πανηγύρι τῆς Φούρκας καὶ κάθε Δεκέμβριο γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ. Σκοπὸς αὐτῶν τῶν συγκεντρώσεων εἶναι ἡ συνάντησις καὶ ἡ διασκέδασίς τους.

Ἐδρα τῆς Ἀδελφότητος εἶναι ἡ πόλις Μάντσεστερ τῆς πολιτείας Νιοῦ Χαμσάϊρ τῶν ΗΠΑ. Οἱ σκοποὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς λειτουργίας της εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 2 τοῦ καταστατικοῦ της: α) ἡ ἐνίσχυσις τῶν Σχολείων τῆς Φούρκας, β) ἡ συνδρομὴ σὲ κοινωφελῆ ἔργα ποὺ ἐκτελοῦνται στὴ Φούρκα καὶ γ) ἡ ἀνάπτυξις ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος.

Οἱ μέχρι τώρα προσφορὰς τῆς Ἀδελφότητος πρὸς τὴ Φούρκα ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὸ ποσὸν τῶν 50.000 δολλαρίων συνολικά. Τὰ χρήματα αὐτὰ ἔχουν σταλεῖ τμηματικὰ κατὰ καιροὺς γιὰ κοινωφελεῖς σκοποὺς. Ἐνδεικτικὰ, ἀναφέρουμε τὰ ἀκόλουθα ποσὰ ποὺ διατέθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα γιὰ τοὺς ἑξῆς σκοποὺς:

α. Οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τοῦ Σχολείου τῆς Φούρκας μὲ 300 καὶ πλέον δολλάρια ἑτησίως. Ἐπὶ πλέον καταβάλλονται 50 δολλάρια ἑτησίως γιὰ ἐνίσχυσις μαθητῶν Γυμνασίου.

β. 500 δολλάρια τὸ 1950 γιὰ τὴν ἀγορὰ σωλήνων ὑδραγωγείου.
γ. 12.000 δολλάρια τὸ 1954 γιὰ τὴν ἀνέγερσις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Φούρκας κι ἄλλα 8.100 γιὰ τὴν ἐπισκευή του. Ἐπίσης, 1300 δολλάρια τὸ 1957 γιὰ τὸν ἐλαιοχρωματισμὸ καὶ ὑδροχρωματισμὸ τοῦ Σχολείου 375 δολλάρια τὸ 1957 γιὰ τὴν ἀγορὰ θερμαστῶν καὶ 2100 δολλάρια τὸ 1971 γιὰ τὴν στέγη τοῦ Σχολείου. Συνολικὸ ποσόν: 23.875 δολλάρια.

δ. 1300 δολλάρια τὸ 1962 γιὰ ὑδραυλικὰ καὶ ἀποχωρητήρια.

ε. 200 δολλάρια τὸ 1974 γιὰ τὰ ὄρφανὰ τῆς Κύπρου.

στ. 200 δολλάρια γιὰ τὴν ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ στὴν Κόνιτσα.

Μέλη τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ Συλλόγου Γυναικῶν στὴ Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ τους τοῦ ἔτους 1977.

Some members of the Fourka Educational Association and of the Daughters of Fourka at the 1977 Christmas Day celebration

ζ. 300 δολλάρια στὸ γυμνάσιο Τσοτυλίου.

η. 9000 δολλάρια τὸ 1974 γιὰ τὴ διαμόρφωση καὶ μερικὴ πλακόστρωση τῆς κάτω πλατείας τῆς Φούρκας στὴ θέση «Χάνι» μπροστὰ ἀπὸ τὸ κοινοτικὸ κατάστημα.

θ. 2000 δολλάρια τὸ 1977 γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ὅλα αὐτὰ δείχνουν πόσο σημαντικὴ εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς Ἀδελφότητος πρὸς τὴ γενέτειρά τους.

Πρέπει νὰ λεχθεῖ πὼς μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἀδελφότητος ιδρύθηκε καὶ λειτουργεῖ κι ἕνας ἄλλος σύλλογος, ποὺ ἀποτελεῖται

ἀποκλειστικὰ ἀπὸ γυναῖκες. Ὁ Σύλλογος αὐτὸς ἔχει τὸν τίτλο «Θυγατέρες τῆς Φούρκας», ἐδρεύει στὴν πόλη Μάντισεστερ καὶ ἰδρύθηκε στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1950 ἀπὸ τὶς Φουρκιώτισσες: Δέσπω Παπαϊωάννου, Νίτσα Φασέκη, Ἀρετὴ Σιάκα, Χαϊδούλα Σιάκα, Μόρφω Σουφλέρη, Εὐαγγελία Οἰκονόμου, Ἀγόρω Παπαγεωργίου, Ὅρα Καποπούλου, Χαϊδούλα Γιώτα, Σουλτάνα Καρατζία, Ζωὴ Σιάκα, Νίτσα Φράγκου, Νίτσα Μόκα καὶ Κλεοπάτρα Σιώμου.

Τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου εἶχε συγκροτηθεῖ σὲ σῶμα ὡς ἑξῆς: Πρόεδρος: Ὅρα Καποπούλου. Ἀντιπρόεδρος: Ἐννυ Φασέκη. Γραμματέας: Δωροθέα Φασέκη. Ταμίας: Ἐφη Φασέκη. Μέλη: Ἀμαλία Σιδέρη, Ζωὴ Μότση καὶ Ἀφροδίτη Καρατζῆ.

Τὸ σημερινὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ἔχει τὴν ἀκολουθεῖ σύνθεση: Πρόεδρος: Ἀνδρομάχη Λ. Μουτσιούλη. Ἀντιπρόεδρος: Χριστίνα Γ. Κίτση. Γραμματεῖς: Φωφὼ Ι. Παπανικολάου καὶ Θεολογία Κ. Γιώτα. Ταμίες: Λουκία Κ. Σκουτέρη καὶ Βαρβάρα Φ. Μάκεμπη.

Οἱ σκοποὶ τοῦ Συλλόγου «Θυγατέρες τῆς Φούρκας» εἶναι: α) ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῆς ἐκκλησίας τῆς Φούρκας, β) ἡ ἀνάπτυξη καὶ προαγωγή τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν Φουρκιωτῶν τῆς Ἀμερικῆς γιὰ τὴ στενότερη κοινωνικὴ ἐπαφή τους, καὶ γ) ἡ ὑποστήριξη καὶ προαγωγή τῶν κοινωνικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ ἐθιμοτυπικῶν δραστηριοτήτων ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου, τὶς οἰκογένειες καὶ τοὺς φίλους τους.

Μὰ καὶ σὲ τοῦτο τὸ κεφάλαιο κάνουμε λόγο γιὰ τοὺς ἀπόδητους Φουρκιῶτες, θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφερθοῦμε μὲ συντομία στὰ ἔργα ποὺ ἐκτελέστηκαν ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, πέρα ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τῆς Ἀδελφότητος.

Εἶναι γεγονόςὸς πὼς δὲν ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς Φουρκιῶτες τῆς Ἀμερικῆς μεγάλοι εὐεργέτες καὶ δωρητές. Κι ὁ λόγος εἶναι ἀπλός: δὲν ἀπέκτησε κανένας πλοῦτο τόσο, ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κάμει στὴ γενέτειρά του ἓνα ἰδιαίτερα σημαντικὸ ἔργο. Ὑπάρχουν ὅμως ἀρκετοὶ ποὺ βοήθησαν τὴ Φούρκα στὰ πλαίσια τῶν οἰκονομικῶν τους δυνατοτήτων, ἀποδεικνύοντας ἔτσι ἔμπρακτα τὴν καλὴ κι εὐγενικὴ τους διάθεση καὶ τὴν ἀπέραντη ἀ-

Τὰ σημερινὰ Διοικητικὰ Συμβούλια τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Φούρκα» καὶ τοῦ Συλλόγου Γυναικῶν «Θυγατέρες τῆς Φούρκας».

Present day Board of Trustees of the Fourka Educational Association and of the Women's Auxiliary Association Daughters of Fourka

γαπητὸν τους γιὰ τὴν πατρίδα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε παρακάτω μερικὰ ὀνόματα — ὅσα μπορέσαμε νὰ συλλέξουμε — μὲ τὰ ἔργα τοῦ καθένα:

α.— Ἀχιλλέας Τέντας: Δώρησε τὸ τετραπρόσωπο ὄρολόγι πὸ εἶναι τοποθετημένο στὸ κωδωνοστάσιο τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Φούρκας.

β.— Θεόδωρος Κ. Τόντης: Δώρησε 1000 δολλάρια γιὰ νὰ ἐπισκευάζεται, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη, τὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης. Ὁ ἴδιος διέθεσε γιὰ τὴν στέγαση τοῦ Σχολείου τῆς Φούρκας 860 δολλάρια καὶ ἐπὶ πλέον πρόσφερε καὶ τὴν προσωπικὴ

του ἐργασία.

γ.— Ἰωάννης Παπαϊωάννου: Μὲ δαπάνες του ποὺ ἀνῆλθαν στὸ ποσὸ τῶν 1000 δολλαρίων, κατασκευάσθηκαν δύο δωμάτια στὸ Μοναστήρι τῆς Κλαδόρμης, γιὰ τὴ διαμονὴ τῶν προσκυνητῶν.

δ.— Γεώργιος Κ. Τέντας: Μὲ δαπάνες του ἀνακαινίστηκεν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Φούρκας.

ε.— Εὐθύμιος Κ. Τόντης: Τὸ 1964 σχημάτισεν ἓνα τραπεζικὸ τράστ, καταθέτοντας ἓνα σημαντικὸ χρηματικὸ κεφάλαιο, τὰ κέρδη τοῦ ὁποίου ὄρισε νὰ διατίθενται γιὰ τὴν προικοδότηση ὀρφανῶν κοριτσιῶν καὶ γι' ἄλλους σκοπούς.

στ.— Νικόλαος Γ. Μαρανῆς: Διέθεσε 7000 δολλάρια τὸ 1974, γιὰ τὴ διαμόρφωση καὶ τὴν πλακόστρωση τῆς ἄνω πλατείας τῆς Φούρκας, μεταξὺ τοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

ζ.— Διάφοροι Φουρκιῶτες: Μὲ ἔρανο μεταξὺ τους συγκέντρωσαν 1550 δολλάρια τὰ ὁποῖα διέθεσαν γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία τῆς Φούρκας. Ἐπίσης, ἔστειλαν στὴ Φούρκα 2500 δολλάρια τὸ 1952, γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν δεινοπαθούντων λόγω τῆς πολεμικῆς περιόδου.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἀχιλ. Γκριζιώτη, Ἡ Φούρκα καὶ οἱ Φουρκιῶτες, ἔφημ. «Ὠραία Σαμαρίνα», φύλλο 45.
2. Ἀγγελ. Τερζάκη, Ἑλληνικὴ ἐποποιΐα 1940—1941, Ἀθήναι 1964, σελ. 70.
3. Παγκόσμιος Γεωγραφία Ἀτλας Δημητράκου, τόμος Β', σελ. 208.
4. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος ΚΔ'.
5. Μιχ. Καλινδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆ Δυτικῆ Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940.
6. Γ. Σιδέρη, Λατινο-Ἑλληνικὸν λεξικόν, σελ. 321.
7. Δ. Δημητράκου, Μέγα λεξικόν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τόμος Θ', σελ. 7690.
8. Γ. Τσιούμη, Ἱστορία τοῦ χωρίου Φούρκας τῆς Ἠπείρου, Κοζάνη 1933, σελ. 8.
9. Ὅπου παραπάνω, σελ. 6.
10. Ἀντ. Κεραμοπούλλου, Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, Ἀθήναι 1939.
11. Στὸ ζήτημα τοῦτο πολὺ διαφωτιστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ Ἀντ. Κολτσίδα, Οἱ Κουτσόβλαχοι, Θεσσαλονίκη, 1976.
12. Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, IV, 3, 273 καὶ V, 442.
13. Ἀντ. Κεραμοπούλου, Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευνα ἐν τῇ Ἄνω Μακεδονίᾳ, Ἀρχ. Ἐφημ. 1931—32 κ. ἐπ.
14. Νικ. Μακρῆ, Ἡ Φούρκα, Ἡμερολ. Δυτ. Μακεδονίας 1938, σελ. 76.
15. Μιχ. Καλινδέρη, ὅπου παραπάνω, σελ. 31.
16. Δημ. Μακρῆ, Ἡ διασπορὰ τῶν Φουρκιωτῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 125.
17. Γ. Τσιούμη, ὅπου παραπάνω, σελ. 10.
18. Δημ. Ἡλία, οἱ Φουρκιῶτες καὶ στὰ Μέγαρα, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 127, σελ. 4.
19. Ὅπου παραπάνω.
20. Ἐννοεῖ: πὺν ἔγιναν ἰπαίτιοι νὰ καταστραφεῖ τὸ χωριό.
21. Ἰωάν. Βασδραβέλλη, Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἔκδ. Ἐταιρίας Μακ. Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1948, σελ. 28.
22. Ἀποστ. Βακαλοπούλου, Ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ δράση τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἔκδ. Ἐταιρ. Μακεδ. Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1954, σελ. 10.
23. Π. Αραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημοδῶν ἀσμάτων τῆς Ἠπείρου, Ἀθήναι 1880, σελ. 45.

24. Γ. Χασιώτη, Συλλογή τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημοτικῶν ἀσμάτων, Ἀθήναι 1866, 110, 33 καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, ὅπου παραπάνω, σελ. 45.
25. Π. Ἀραβαντινοῦ, ὅπου παραπάνω, σελ. 46.
26. Ἡ πληροφορία σημειώνεται ἀπὸ τὸ Νικ. Μακροῦ, ὅπου παραπάνω.
27. Στεφ. Παπαδοπούλου, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1878 στὴν Μακεδονία, ἔκδ. Ἐταιρ. Μακεδ. Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 24.
28. Γρηγ. Βέλκου, Ἡ μεγάλη σφαγὴ τῶν Βλάχων στὴν Φυλουργιά, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεῦχος 97, σελ. 42—43.
29. Τὸ ἀκούσαμε στὸν Πελεκάνο Βοΐου τὸ 1970, ἀπὸ τὴν αἰωνόβια μητέρα τοῦ δασκάλου Ἰωάν. Παπαροῦζου.
30. Ὁ Ἠλίας Δοῦκας δολοφονήθηκε στὶς 23 Μαΐου 1881 στὰ γεφύρια τοῦ Παλιομάερου Βοΐου. σὲ συμπλεκὴ μὲ τούτοζικο τυῆμα, ὀδηγημένο ἐκεῖ ἀπὸ κάποιον Γεώργιο ἀπὸ τὸν Ἀγγερινὸ Βοΐου.
31. Ἐννοεῖ τὸν καπετὰν Βαγγέλη Σπανό.
32. Τὰ γένεια καὶ τὰ λερωμένα ροῦχα ἦσαν, ὡς γνωστόν, σημεῖα πένθους.
33. Τὰ ὅσα ἔχουν ὡς τώρα γραφεῖ γιὰ τὸ ὅτι ἡ μάχη ὀρθήκε στὸν Προφήτη Ἠλία τῆς Φούρκας καὶ ὅτι ἐκεῖ σκοτώθηκε ὁ Νιτζήπ, δὲν ἔχουν καμὴν ἱστορικὴ βάση.
34. Ὁ Νιτζήπ καὶ ὁ Ζάλιος κατάγονταν ἀπὸ τὸ Μπροντάκι τῆς Ἐρσέκας.
35. Γ. Τσιούμη, ὅπου παραπάνω, σελ. 21—28.
36. Ὅπου παραπάνω, σελ. 25—28.
37. Ἀχιλ. Τάγαρη, Ὁ Ἑλληνο—ἰταλικὸς πόλεμος, περιοδ. «Ἱστορία εἰκονογραφημένη» τεῦχος 29, σελ. 20.
38. Δημ. Μακροῦ, Προσκύνημα εἰς τὸ Λινοτόπιον καὶ τὸν Ἅγιον Ζαχαρίαν, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεῦχος 69.
39. Ἰωάν. Ἀποστόλου, Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἠλείρου στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, Νέα Ἐστία, τεῦχος 1052, σελ. 591.
40. Φώτη Φίττη, Τὸ Φιλιάδειο κληροδότημα, ἔφημ. «Ἐπαρχιακὴ Φωνή» Ἱστορημαῖδος 494/28—10—1973.

FOURKA

BEAUTIFUL VILLAGE NESTLED IN THE
PINDOS MOUNTAINS
EPIRUS, GREECE

WRITTEN BY: DEMETRIOS MAKRIS
TRANSLATED BY: GEORGE J. KITSIS

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Fourka, a part of Epirus, is a town in the county of Konitsa, province of Ioannina. The towns that surround Fourka are Drosopage (Kantsiko) in the north, Zouzouli and Eptachori in the east, Samarina in the south and Aghia Paraskevi (Kerasovo) in the west.

Fourka is located on the northeast slope of Mount Smolikas and its altitude is between 1,360 and 1,450 meters (4,300 feet) above sea level. Its geographical location affords a view of beautiful green hills covered with oak, pine, fir, maple and cedar trees. The area of the town is 32 square kilometers and these trees cover more than 25 square kilometers. In the hills there are numerous streams and water springs, some of which have been developed into nice water fountains by Americans and other people. All these natural resources combined with the excellent view and location of the town make Fourka look like a town in the Alps.

In the past Fourka was a big, rich and famous town. Signs of its prosperity are still visible in a few old homes which are noted for their height, spacious rooms and fine architectural design.

During the years of the Ottoman Empire, the population of Fourka was more than 600 families. After the town was destroyed by the Albanians, as will be explained later, the population began to decrease. In the early 1900's many families immigrated to foreign countries (especially America), and during the last 40 years have moved to other areas of Greece. For these reasons the population decreased dramatically to the point that in 1928 only 444 people resided there in 1951, 214, in 1961, 178 and in 1971 only 93 people remained in the town.

In the late 1800's and early 1900's the people in Fourka were mostly farmers. They grew wheat, corn and barley and also raised sheep and goats. In the 1800's there were more than 20,000 sheep and goats. The Gitsios family, one of the richest in the town, had more than 12,000 sheep. In recent years, the few families that remain

raise only sheep, goats and cattle and they no longer cultivate the soil.

Despite the high altitude and the severe winters, some families live in Fourka year round; others leave Fourka in October with their herds and go to warmer places, especially Thessaly, returning to Fourka in May. During the summer some families spend their vacation in the town or visit Fourka for a few days during the second week in August, when they observe the festivities of August 15 (Panigyri). Many Fourkiotes return in order to participate in this celebration. They come from various parts of Greece and foreign countries including the United States.

The Panigyri begins on August 15 and takes place mostly in the central square, which recently was modernized with the generous donation of Mr Nicholas G. Maranis of Boston, Massachusetts. Early in the morning everyone attends the special Divine Liturgy for the Assumption of the Virgin Mary. The festivities begin when the musicians strike the first chords and the dancing begins. In Fourka, as in neighboring villages, the dancers form two circles: the inner circle is formed by the men and the outer circle by the women. It is a tradition that the oldest person in Fourka dance first. They dance until noon when they return home to eat barbecued lamb. The lambs are barbecued outdoors over wood fires in the morning and their aroma fills the air. Later on in the afternoon they all gather once again and dance until sunset. This routine is repeated on August 16.

It is not known exactly when Fourka was founded. The first village was located in what is now called «Old Village» (Paleochori). Paleochori was destroyed by the Turks in the 1400's and a few years later the Fourkiotes founded three small communities: Liatsika, Mavrovo and Fourka. In the 1600's the people from Liatsika and Mavrovo settled in Fourka which then became a larger village.

One might ask why the village was named «Fourka». There are two theories on this subject, one being that the word **Furka** comes from the Latin and means forked wood. Indeed, two of the closest mountains in the northwest of the town, namely Tambouri and Profetas Elias, look like a huge fork and from this geographical formation

therefore came the name «Fourka». The other theory which is the most acceptable is that the word **Furka** is a Turkish word which means narrow mountain passage. Fourka was such a passage for the Turks and the Albanians during the Ottoman Empire.

The Romans came to Fourka before the Turks. They named various hills and small mountains after Roman emperors and some of these names remain today such as «Kaesari», «Louri» and «Kartilanos». Other locations with Latin names are the mountain «Vergos» from the Latin verb **vergo** meaning to observe and the place Visiane from the word **visio**, meaning view. It is possible that the troops of the Emperor Gaius Julius Caesar stayed in Fourka while waiting for Pompeius and his army in 48 B.C. Also, it has been said by historians that an artery of the ancient Egnatia Route connecting Rome and Constantinople went through Fourka.

There are two more places which lead us to believe that Fourka was an important strategic place even in the years of the Byzantine Empire. These places are the hill of Castri and the highest peak of Mount Vergos the Fort of Karageorgi. In both places there are remnants of the forts that the Byzantine emperors built in the Sixth Century. During the later years of the Byzantine Empire the Monasteri was built close to Castri around the Fifteenth Century.

After Constantinople fell to the Turks in 1453 A.D. and until 1912, Fourka and all of northern Greece was under the rule of the Ottoman Empire. Many Fourkiotes, along with other Greeks, formed groups of guerilla fighters to liberate themselves from their Turkish oppressors.

The Turks never settled in Fourka, but its residents suffered a great deal from the invasions of the Turkish army and the Albanian guerillas (Koloniates). In order to protect themselves from these invasions, they had lookouts posted to observe the coming of the enemy and to warn the villagers so that they could hide and escape the pillaging and killing.

The Koloniates demanded money of the Fourkiotes in the 1600's. When the Fourkiotes refused the Koloniates invaded the town. They

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

battled near St. Athanasios Church and many Fourkiotes were killed. The Koloniates burned the town-destroying it before they left.

Fourka was destroyed a second time by the same invaders in the 1700's. Only 200 families returned home after the second invasion and the others settled elsewhere.

There are many documents which show that people from Fourka settled in various areas. Some of them settled near Halkidiki, Macedonia and founded a new village which is still called Fourka. Others settled in Adrianoupolis, East Thrace, Bucarest, Romania and others in such parts of Greece as Peloponesos, Megara, Salamina, Attiki, Konitsa, Ioannina, Grevena, Theva and Kozani. Some of these Fourkiotes, the Fourkiotes of the Diaspora, managed to become very important figures in the new towns and cities. One of them, Vladin Georgevits, became minister in the Yugoslavia government. The Dragumis family, well known for their leading role in the rebuilding of modern Greece and believed to have their roots in Fourka.

All over Greece there are people whose last name is Terzopoulos or Terzis and it is very likely that they originally were from Fourka because tailors were called Terzides. The Terzides from Fourka were famous all over Epirus and Macedonia for the beautiful designs and the unique embroideries of women's clothes and costumes. Some of these costumes are still worn by women on special occasions.

One of the Albanian invaders was the fearful and most hated Ismael Aghas. For many years he used to wait for the travelers in certain places and steal their money. In 1775 a group Greeks killed him. The Fourkiotes were so jubilant that they composed an erroneous song which they still sing. In 1780, two brave Greeks, John Sarmaniotes and Michael Sarmaniotes, with the help of other Greek, from the surrounding town organized themselves in such a way that the Albanians and the Turks did not bother them for many years.

The late 1700's and early 1800's are marked with the battles of the well-known Ali Pashas, the self-appointed governor of Epirus and Albania. He destroyed many towns and killed thousands of people but he did not destroy Fourka. He liked Fourka and visited there on many occasions. He built a large summe home in Fourka

which he called «Sarai» (it is still there). When Ali Pashas died Silihtar Botas claimed Ali's home and land in Fourka as his own. When the Fourkiotes protested to the Sultan in Constantinople the Sultan ordered the execution of Botas and returned the land to the people.

The Greeks, including the Fourkiotes, never liked the Turks and tried many times to gain the independence. The Macedonians revolted against the Turks in 1854. The people in Fourka, with Gitsios as their leader, decided to overthrow the Turkish government in Fourka and the surrounding towns. They organized themselves at Karpero, Grevenon and waited for the Turks. In the subsequent battle, the few hundred Greeks fought heroically against 10,000 Turks. When the battle was over the Turks had won and had killed 1,500 Greeks.

Another brave Greek man who fought the Turks was George Ducas, known as Captain Davelis. Davelis and his men came to Fourka in 1878 and many Fourkiotes joined him in fighting the Turks who, under the leadership of Nitzip and Zalios, had attacked Fourka. In the battle which took place two miles west of Fourka many Turks including Nitzip were killed. That particular place is still called Nitzip and until a few years ago his grave was there.

During those years of uncertainty other groups of guerilla fighters (Kleftes) took advantage of the neglected northern Epirus robbing, raping and killing many. In 1874 the Kleftes kidnapped Zoes Bobotis and Demetrios Bozianis and held them for a ransom of 200 gold lira. They were released after a few months when the ransom was paid. Other kidnapped victims who could not pay were turned over to the Turks who killed them. One such unfortunate victim was Nicholas Galanis who was beheaded and whose head was displayed in the church. For years later they burned the homes of Nicholas Hondromitros, Giannoulis Zdoukos, Giannoulis Patziablis and murdered the priest, Nicholas Mokas.

In 1879, 120 kleftes attacked the home of the richest family in Fourka, the Giotsioses. After two hours of fighting they decided to burn the four story home, «The Koulia». Two of the Gitsios

brothers were taken and held for ransom until the family paid the money two months later.

In 1912, the northern Greeks, Yugoslavians and Bulgarians revolted against the Turks and successfully freed Epirus, Macedonia and Thrace from a 400 years enslavement. In October, 1912 Fourka was the first town in the county of Konitsa to revolt against the Turks. This occurred before the Greek army came to Epirus in the winter of 1912 - 1913. When the Turks from Konitsa heard of this revolt they sent their army twice to punish the Fourkiotes but they were forced to return to Konitsa.

Twenty-eight years later in 1940 during the Greek-Italian War the Fourkiotes once again were called to fight. Fourka, because of its geographical location was the first town that the Italian Fascists invaded. In the surrounding hills and mountains the Greek army won many battles against the Italians.

Colonel Constantine Davakis and his regiment fought some of the most important and decisive battles of the war on the hills of Profetas Elias, Tambouri, Tsouka and Romeos. He was injured and died before the war was over. Another officer, Lieutenant Alexander Diakos was fatally wounded in one of these battles.

The deaths of these courageous officers, Davakis and Diakos, prompted the Greek Government to erect a monument on top of Mount Profetas Elias. They proclaimed July 20 a national holiday to celebrate the Day of the Women of Pindos Constantine Davakis, Alexander Diakos and the unknown soldiers who died for Greece. Since its erection in 1976 thousands of tourists, hundreds of officials and representatives of the Greek Government have gathered in Fourka to celebrate this event.

At this point we should stress the fact that both men and women of Fourka and its surrounding villages did much to help the Greek Army. The women carried ammunition on their backs into the mountains and took care of the wounded. The older men served as guides, while the younger ones had joined the Greek Army. The Greek Government in recognition of their heroism and devotion awarded the small village of Fourka the «War Cross» medal, the highest honor

given by the government. This honorary cross (Polemikos Stavros A Taxeos) decorates the office of the City Hall in Fourka.

Now we shall explore Fourka's churches. St. Nicholas is the largest church and is located in the center of the town. It was built in 1906 with the generous donation of John, Stergios, and George Tzimorangas, who were well established in Romania.

The present church is the third one built in the same location. The first one was burned by the Koloniatas at the end of the 17th century when the entire village was destroyed. One of the original icons can be found in the altar of the present church. The second church was built a few years later. There are priceless icons from the 17th, 18th and 19th centuries. Most of the icons were painted after 1908.

Another church in Fourka is the church of St. Athanasios. It was constructed in the 19th century because the first one had been torched in the 17th century. The land surrounding St. Athanasios is used as the town cemetery. This church is smaller than St. Nicholas. On its altar are icons painted in 1872 by the famous painter Zographos from the village of Hionades.

A third church is the chapel of Phophet Elias on top of Mount Profetas Elias. The original structure was destroyed as a result of the numerous battles waged in the surrounding area. The current chapel was reconstructed after the war. St. George is another church one mile west of Fourka in the «Livadia». This church was built in 1976 with the generous donations of Alkiviades Tonas, Olga Tonas and Athanasios Papakostas.

A fifth church was built five miles northeast of Fourka. This is the famous Monasteri and patronizes the «Birthday of the Virgin Mary», which is celebrated on September 8. On this day many people from Fourka, Kerasovo, Kantsiko, Zouzouli, Eptachori and Zerma gather to pray and participate in the celebration that takes place after the Divine Liturgy.

The Monastery is also known as the «Monastery of Panaghia Cladorme». This is a rather strange name with an interesting story behind it. Many years ago, on the borders of Fourka and Samarina an

icon of the Virgin Mary was found by local shepherds. A dispute arose as to which of the two towns would claim the icon. The shepherds could not decide by themselves so they sought the assistance of the people of Fourka and Samarina. The representatives of the two villages after much discussion hit upon a solution. They took a horse from another village and tied the icon on its back. It was decided that wherever the horse stopped a church would be built. As fate would have it the horse stopped in Fourka where the present monastery was erected. The Fourkiotes untied the icon and left it on the ground. The next morning they found the icon hanging from the branches of a nearby tree. They returned the icon to its prior position on the ground. It was once again found on the branches of the same tree. They believed it was a miracle and decided to build the monastery on this spot. When they built the church one of the four pillars was the trunk of the very same tree. They then named it the «Monastery Panaghia Kladorme» because the word kladorme in the Greek means «hanging from the branches».

The icon of the Virgin Mary is now in the Church of St. Nicholas in Fourka because no one lives in the monastery. In the past there were laymen and monks living there. They cultivated its many acres of land and herded the 1,500 sheep and goats and 100 cattle. The monastery gave 15 lira to the school in Fourka annually.

The present monastery which cost 92,000 grosia, was built in 1747 by the Monk Makarios from Naousa, Macedonia. It was built on the same location where the first one was built in the 15th century and later was burned by the Koloniates. Some of the icons were painted in 1681 and 1702. According to tradition the icon of the Virgin Mary has miraculous power. Whenever storms, droughts and epidemics hit the town the people from nearby villages always ask for permission to take the icon to their town and pray for Panaghia's help and mercy.

Now let us say a few words about the Fourkiotes who immigrated to other countries. The Epirotes and Fourkiotes started to immigrate during the years of the Ottoman Empire. First they immigrated to Romania which was a prosperous country in those days

The people of Fourka never forgot their homeland and made many donations. One donor was Demetrios Filiades who was married to a girl from Fourka. In his will Filiades stated that every year money be given to three girls in Fourka as a dowry (proika). He also provided financial assistance for the school. His will has not yet been executed.

Most of the Fourkiotes immigrated to the United States in the early 20th century. In particular they settled in Boston, Massachusetts; Fitchburg, Massachusetts; Nashua, New Hampshire and Manchester, New Hampshire. In Manchester they founded the «Educational Fraternal Association Fourka» in 1905. In its constitution we see that the purpose of this Association was the financial assistance of the school in Fourka and the development of public works in the motherland. In 1952 the Association spent \$10,000 to build the present school.

In 1974 they financed the \$9,000 rebuilding of a modern square in front of the City Hall. Since 1905 they have sent a considerable amount of money to finance the school and assist the students. This annual assistance became \$300 in 1974. They also help students in need of financial aid attending high schools in Greece.

The «Daughters of Fourka Association» was founded in Manchester on September 19, 1950 by the women of Fourka. The purpose of this Association according to the constitution is: 1) to organize and provide assistance for the church of the town of Fourka in the district of Epirus, Greece, 2) to encourage, promote and develop better and closer social relations between and among the people hailing from Fourka and their descendants, 3) to sponsor and promote social, artistic and cultural activities for its members and their families and friends. To accomplish these goals they raise money and send an annual donation to the church.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Α' ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΒΙΒΛΙΑ:

1. Ἡ χριστιανική χαρακτηρολογία καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς παιδαγωγικά συμπεράσματα. Κοζάνη 1968.
2. Ἡ ἱερὰ Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Δρυσοῦνου Βοῖου Κοζάνης. Κοζάνη 1969.
3. Γνωριμία μετὸν νομὸν Κοζάνης. Ἐκδ. Νομαρχίας Κοζάνης. Θεσσαλονίκη 1970 (συνεργασία).
4. Τευριστικὸς ὁδηγὸς νομοῦ Κοζάνης: Ἡ Σιάτιστα μετὰ τὴν ἀρχοντική της. Ἑλληνικὲς Ἐκδόσεις Γ.Θ. Μαρχοπούλου. Θεσσαλονίκη 1977.
5. Φούρκα, τὸ μαγευτικὸ χωριὸ τῆς Πίνδου. Θεσσαλονίκη 1977.

Β' ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ:

1. Ἡ συμβολὴ τῆς Δυτ. Μακεδονίας εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, περιοδ. «Προσπάθειες» τεῦχος 2.
2. Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐναγθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1194 - 1203.
3. Ἡ λησμονημένη Μακεδονικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1878, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1206 - 1209.
4. Ἡ λαϊκὴ παράδοσις περὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς «ἀπ' τὸ Ντομαβίστο», περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεῦχος 46.
5. Παῦλος Μελάς, ἐφημ. «Ἀλιάκμων», φύλλο 20.
6. Τὰ σύνορα τῶν ἀρχαίων περιοχῶν Ὀρεστίδος, Ἑλιμείας καὶ Ἐορδαίας, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1217 - 1219.
7. Ἡ Κλεισοῦρα εἰς ἐνθυμήσεις τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1220 - 1222.
8. Ὁ ἱερὸς ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Τριγωνικοῦ, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεῦχος 51 καὶ «Λασσάνης» τεῦχος 8.
9. Ὁ ἱερομόναχος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1227 - 1230.
10. Ἐνα ἄγνωστο Μοναστήρι τοῦ Δρυσοῦνου, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1238 - 1240.
11. Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ οἱ ἀπόδημοι Βορειοελλαδίται, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριάς» φύλλα 1242 - 1244.
12. Τὸ Βογατσικόν εἰς τὸν νομὸν Κοζάνης, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστο-

- ριας» φύλλα 1246 - 1251.
13. Ὁ καϋμὸς τοῦ μετανάστου, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 57.
 14. Ὁ ἐορτασμὸς τῆς 150ετηρίδος εἰς Πτολεμαΐδα, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 59 καὶ «Λασσάνης» τεύχος 1.
 15. Ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικῶν συλλόγων, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 57.
 16. Ἡ Μακεδονία εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1259 - 1269.
 17. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854 εἰς τὸν νομὸν Κοζάνης, περιοδικὰ «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 61 καὶ «Λασσάνης» τεύχος 3 καὶ ἐφημερίδες «Θάρρος» φύλλα 2994 - 2995 καὶ «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1392 - 1394.
 18. Δημήτριος Ζήσης, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχος 2.
 19. Ὁ ἐορτασμὸς τῆς 150ετηρίδος εἰς Σιάτισταν, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 61 καὶ «Λασσάνης» τεύχος 3.
 20. Ἁγία Παρασκευὴ Λιθαδεροῦ - Πάδης περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 62 καὶ «Λασσάνης» τεύχος 6.
 21. Ἡ ἱερὰ Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Λουδοβούνου, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχος 4 καὶ ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1279 - 1286.
 22. Ἁγιος Νικόλαος Καστοριᾶς, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1298 - 1305.
 23. Ἁγιος Ἀντώνιος Καστανέας, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχος 5.
 24. Ἡ ἐπέτειος ἀπελευθερώσεως τῆς Κοζάνης, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 66 καὶ «Λασσάνης» τεύχος 5.
 25. Ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς ΔΕΗ, ἐφημ. «Θάρρος» φύλλο 3185.
 26. Προσκύνημα εἰς τὸ Λινοτόπιον καὶ τὸν Ἁγιον Ζαχαρίαν, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 69.
 27. Ὁ Ἁγιος τῶν ἀλυτρώτων, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχος 7.
 28. Ἐπιμνήσεις καὶ παραλληλισμοὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχαιολογίας, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχη 9 καὶ 10 καὶ ἐφημ. «Θάρρος» φύλλα 3310 - 3311.
 29. Ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ, περιοδ. «Λασσάνης» τεύχος 11 καὶ ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1345 - 1348.
 30. Ἁγιογράφοι ἀπὸ τῆ Σαμαρίνα, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 84 καὶ «Κοζάνη» τεύχος 14 καὶ ἐφημ. «Ὠραία Σαμαρίνα» φύλλο 57.
 31. Ἡ ἐθνικὴ προσφορὰ τῶν λογίων καὶ τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1360 - 1369 καὶ «Θάρρος» φύλλα 4217, 4223 καὶ 4230.

32. Ἁγία Παρασκευὴ Πελεκάνου: Ἐνα Μοναστήρι γεμάτο μνήμες καὶ θησαυρούς, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 88.
33. 15ῃ Ὀκτωβρίου 1912: Ἡ Πτολεμαῖς ἐλευθέρα, ἔφημ. «Ἑορδαϊκὴ» φύλλα 176 καὶ 178 καὶ «Δόξα» Περδίκα, φύλλα 25 - 26.
34. Μία ἱστορικὴ ἐπιγραφή γιὰ ἕναν ἄγνωστο Διδάσκαλο τοῦ Γένους, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 90 καὶ «Φωνὴ τῆς Καστοριᾶς» φύλλα 1403 - 1405.
35. Ὁ ἀνεκτίμητος πλοῦτος τῆς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος στὸν Βυθὸ τῆς Κοζάνης, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 91 καὶ ἔφημ. «Θάρρος» φύλλο 4100.
36. Ἡπειρώτες ἀγιογράφοι, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 93 καὶ «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» φύλλο 97/780.
37. Τὸ πρόβλημα τῶν ἀπροσαρμόστων παιδιῶν καὶ ἡ θέση τοῦ Διδασκάλου ἔναντι αὐτοῦ, ἔφημ. «Ἑορδαϊκὴ» φύλλο 185.
38. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνάμεσα στοὺς Ἁγίους, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 97 καὶ ἔφημ. «Θάρρος» φύλλο 4057.
39. Καπετὰν Νταδέλης καὶ Νιτζήπ Μπέης, ἔφημ. «Θάρρος» φύλλο 4112 καὶ «Ὠραία Σαμαρίνα» φύλλο 78.
40. Τὸ Μοναστήρι τῆς Λαριούς, ἔφημ. «Θάρρος» φύλλο 4335.
41. Μία πνευματικὴ ἐστία με πλούσιο ἔργον στὴ Κοζάνη, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 117.
42. Ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὰ Παλατίτσια τῆς Βεροίας, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 120.
43. Ἡ διασπορὰ τῶν Φουρξιωτῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 125.
44. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Πτολεμαΐδος τὸ 1912, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 125.
45. Ἀγιογράφοι ἀπὸ τὴν Ἐράτυρα, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 126.
46. Ἡ ἁγία Μητρόπολις Σισανίου καὶ Σιατίστης, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 127.
47. Στὴ Φούρκα τῆς Πίνδου: Τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Κλαδορμής, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 132.
48. Ἐνας περίφημος Λινοτοπίτης ζωγράφος τοῦ 17ου αἰῶνος, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 135.
49. Πῶς ἀπελευθερώθηκε ἡ Καστοριὰ τὸ 1912, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 138.
50. Δύο θαυμάσια ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα τῆς Κλεισούρας, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» τεύχος 138.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Προλεγόμενα	3
ΜΕΡΟΣ Α'	5
1.— Γενικά στοιχεία	11
2.— 'Η κτίση καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ	
ΜΕΡΟΣ Β' : Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΟΥΡΚΑΣ	17
1.— Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ	19
2.— Βυζαντινὴ περίοδος	
3.— Χρόνοι τουρκοκρατίας:	
α.— Γενικά	21
β.— 'Η διασπορὰ τῶν Φουρκιωτῶν	22
γ.— 'Η Φούρκα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα	28
δ.— 18ος αἰῶνας	30
ε.— Χρόνοι τοῦ 'Αλῆ πασᾶ	33
στ.— 19ος αἰῶνας:	
(1)— Οἱ Φουρκιῶτες καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854	36
(2)— Νταβέλης καὶ Νιτάρη μπέης	38
(3)— 'Η δράσις τῶν ἠρειωτῶν	41
ζ.— 20ὸς αἰῶνας:	
(1)— 'Η Φούρκα ἐπαναστατεῖ τὸ 1912	45
(2)— Τὰ γεγονότα τοῦ 1949 — 'Οτραυματισμὸς τοῦ Δαβάκη	47
(3)— Ἀλέξανδρος Διάκος	53
(4)— 'Η Πατρίδα θυμᾶται καὶ τιμᾶ	57
ΜΕΡΟΣ Γ' : ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	63
1.— Ἅγιος Νικόλαος	69
2.— Ἅγιος Ἀθανάσιος	71
3.— Προφήτης Ἡλίας	71
4.— Ἅγιος Γεώργιος	
ΜΕΡΟΣ Δ'	73
Τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Κλαδόρμης	
ΜΕΡΟΣ Ε'	83
'Αποδημοὶ Φουρκιῶτες	95
Παραπομπὲς σὲ βιβλιογραφία καὶ σημειώσεις	
FOURKA, BEAUTIFUL, VILLAGE NESTLED IN THE PINDOS	97
MOUNTAINS EPIRUS, GREECE	109
Δημοσιεύματα τοῦ ἴδιου συγγραφέως	113
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

21319

KON